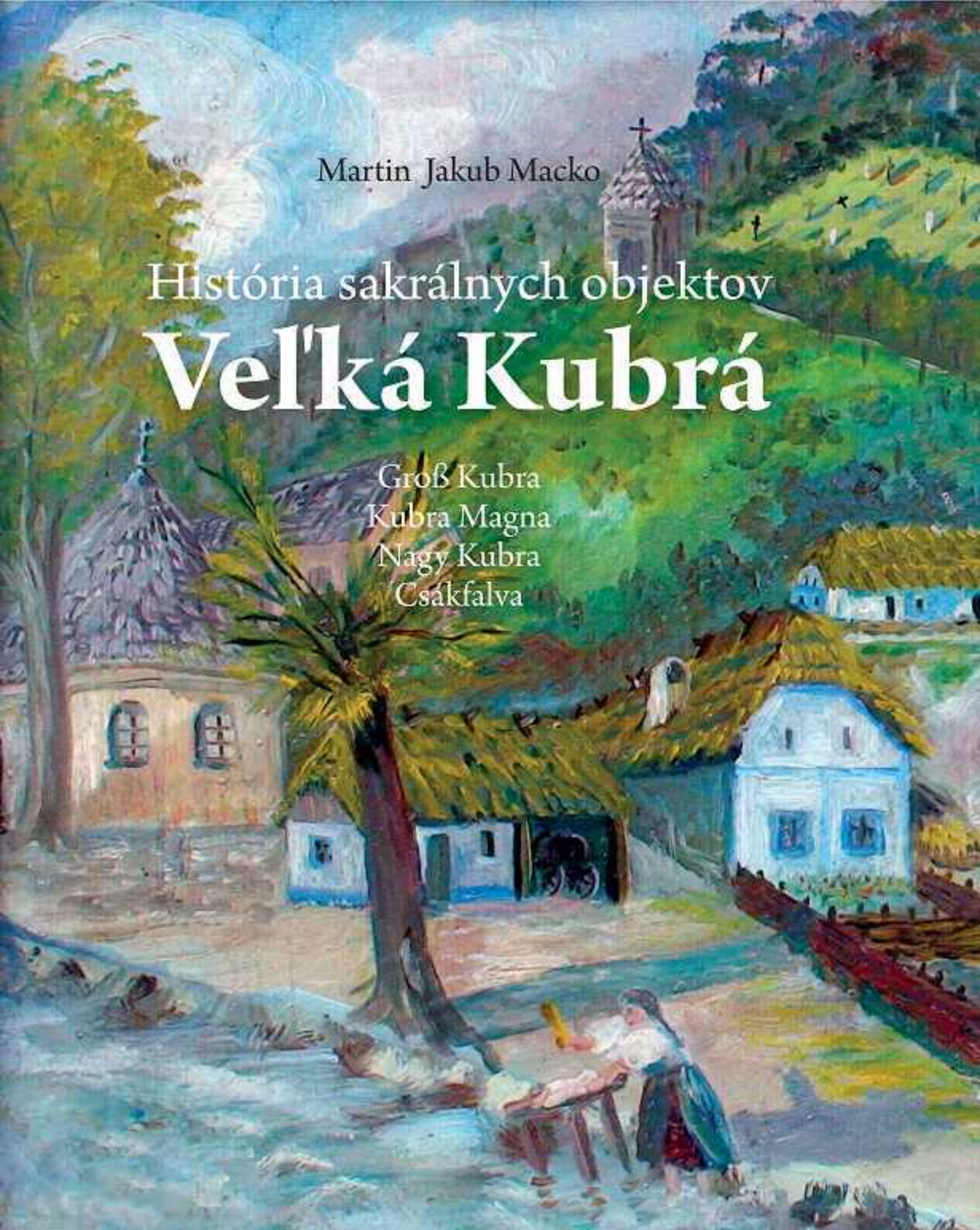

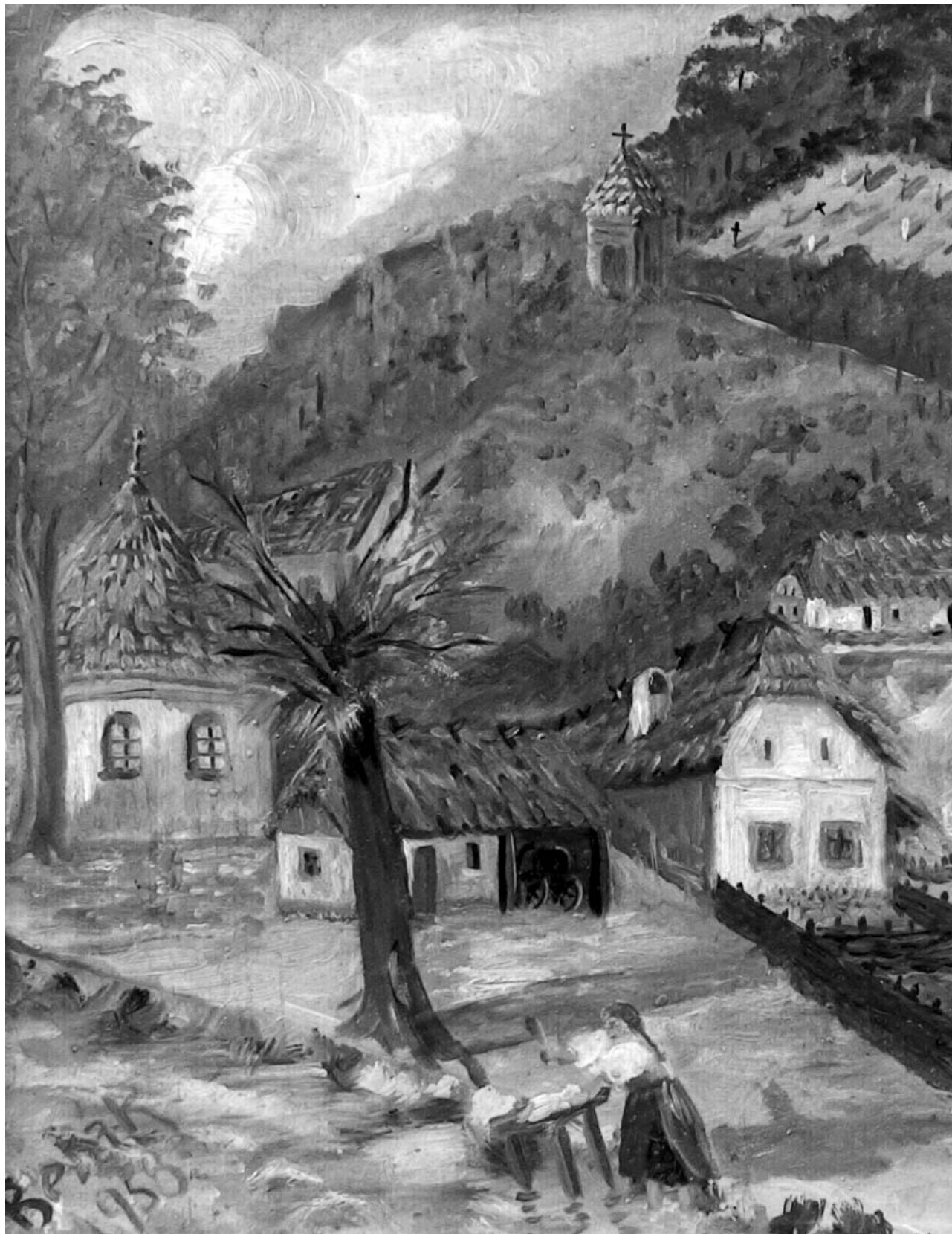

Martin Jakub Macko

História sakrálnych objektov
Veľká Kubrá

Groß Kubra
Kubra Magna
Nagy Kubra
Csákfalva

mojim rodákóm z Veľkej Kubrej

Mgr. Martin Jakub Macko CSsR

História sakrálnych objektov
Veľká Kubrá

Groß Kubra
Kubra Magna
Nagy Kubra
Csákfalva

fotografia na titulnej strane: Štefan Beták – výrez z obrazu
fotografia na strane 6: Peter Jarábek

*Toto je e-kniha dostupná od apríla 2015
na aktuálnej adrese internetovej stránky "TRENČAN – Trenčanom o Trenčíne"
s láskavým dovolením autora,
keďže kniha je vypredaná a dotlač sa neplánuje.
Autor informuje, že existuje aj druhý diel "Židovské rodiny v obci Veľká Kubrá",
v ktorom sú niektoré upresnené a doplnené informácie.*

Vydavateľské údaje pôvodného papierového vydania:

Vydali Redemptoristi – Slovo medzi nami,
Puškinova 1, 811 04 Bratislava
v roku 2010 ako svoju 46. publikáciu.

Zodpovedný redaktor: Marián Kováčik
Grafická úprava a návrh obálky: Lýdia Šlosarová
Jazyková úprava: Anna Betáková
Odborní recenzenti: PhDr. Marek Ďurčo; doc. PhDr. ThLic. Juraj Dolinský SJ, PhD.
Tlač: TLAČIARNE PARDON, s. r. o., Jilemnického 23, Trenčín

Prvé vydanie. 80 strán.

ISBN 978-80-89342-12-9

Obsah

7	SLOVO TRENČIANSKEHO DEKANA
8	ÚVOD
11	VEĽKÁ KUBRÁ V ČASE REFORMÁCIE A REKATOLIZÁCIE
11	Konfesionálna príslušnosť
13	Verejná správa
16	CENTRÁLNE STAVBY
16	Pôvodná kaplnka (1845 – 1902)
16	<i>Stavba kaplnky</i>
20	<i>Ako mala a ako v skutočnosti vyzerala pôvodná kaplnka</i>
25	<i>Stav a využitie kaplnky v čase jej prevádzky</i>
30	<i>Spor o nehnuteľný majetok kaplnky</i>
36	Zvonica
37	Nový kostol
37	<i>Príčiny vedúce k asanovaniu pôvodnej kaplnky</i>
41	<i>Stavba nového kostola</i>
45	<i>Plánovaná stavba tretieho kostola</i>
49	VOTÍVNE SOCHY
49	Socha sv. Jána Nepomuckého
55	Socha Nepoškvrnenej Panny Márie
56	Socha sv. Floriána
58	KRÍŽE
58	Dolný kríž
60	Pieskovcový kríž pred kostolom
63	Misijný kríž
63	<i>Ludové misie redemptoristov</i>
65	<i>Ludové misie verbistov</i>
67	Kríž na cintoríne
67	Horný kríž
68	LURDSKÁ JASKYŇA
71	ZÁVER
72	ZUSAMMENFASSUNG
74	PRÍLOHY
74	Menoslov veľkokubranských richtárov
75	Obec Veľká Kubrá ako filiálka viacerých katolíckych farností do roku 1900
76	Súhrnný súpis sakrálnych objektov vo Veľkej Kubrej
78	ZOZNAM POUŽITÝCH ARCHÍVOV A LITERATÚRY

Slovo trenčianskeho dekana

Sú stavby, v ktorých človek žije so svojou rodinou, kde má domov, kde nachádza teplo rodinného krbu. Sú stavby, kde sa človek zabáva, sú stavby, kde si človek upevňuje či opäť získava telesné zdravie.

Sú však stavby, v ktorých má človek účasť na posvätných obradoch, kde prejavuje svoju zbožnosť a stretáva sa výnimočným spôsobom s Bohom. Takou stavbou je chrám.

Vo veľkolepej katedrále, v malom dedinskom kostole či v malej kaplnke sa sprítomňuje viditeľným spôsobom Božia láska v Najsvätejšej Eucharistii. Na takom mieste sa ulaví nášmu srdcu, získavame tam pokoj a silu do života. V Božom chráme sa stretávame okolo Pánovho oltára ako jedna rodina, ktorá je spoločná v jednom, a to v Kristovej láske. Tá nás má spájať, nakoľko je stredobodom a slnkom nášho života.

Aj táto publikácia chce prispieť k tomu, aby sme mali v úcte toto miesto, Kostol sv. Jána Nepomuckého v Kubrej. Treba si vážiť zbožnosť, prácu, obetavosť našich predkov, ktorí už pred 165 rokmi mali na tomto mieste kaplnku, ktorá im pripomínala lásku Božiu medzi nami.

Sme úprimne vďační autorovi tejto knihy Martinovi Mackovi, že zozbieral všetky dostupné materiály a spracoval ich do tejto podoby.

Nech láska Božia, ktorá sa sprítomňuje v Božom chráme, vždy víťazí v nás.

*Milan Kupčík,
trenčiansky dekan a farár*

Úvod

Už mnohí predomnou sa pokúsili spracovať niektorú časť z dejín tejto na históriu a folklór bohatej obce. Keďže išlo zväčša o rodákov, ich zachytenie a interpretácia jednotlivých udalostí má veľkú hodnotu. Niektorí sa vydali cestou etnografie (Stanislav Liška, Karol Dobiáš, Pavol Matejka), iní cestou štúdiá archívnych dokumentov (Juraj Fojtík). Napriek tak veľkému rozsahu spracovaných tém však ešte stále ostal otvorený priestor pre ďalšie bádanie. Ako kňaz a člen rehole redemptoristov som mal možnosť dostať sa k dokumentom, ktoré neboli dosiaľ ešte nikdy využité.

Touto publikáciou by som preto rád vyplnil niektoré prázdne miesta v histórii tejto krásnej dedinky a pridali sa tak k mojim iným dvom rodákom a bratom v kňazskej službe, ktorí, každý v svojom čase, významne prispeli ku kultúrnemu povzneseniu Veľkej Kubej. Obaja, Jozef Matejka (1804–1881) i prof. Štefan Hlaváč (1903–1983), napísali cenné autobiografie, v ktorých nám predstavili Kubru v čase ich mladosti. Aj táto štúdia, hoci nie je autobiografiou, chce pokračovať v ich intenciách. Mojim cieľom bolo sklbiť historickú reflexiu s prirodzene ľudským pochoopením súvislostí. Ako východisko pre svoj výskum som si zobral historické sakrálné pamiatky, z ktorých väčšina ešte aj dnes existuje. Stavebné artefakty, okolo ktorých dennodenne chodíme, sú svedkami minulosti, ktorú už nemôžeme úplne uchopiť, ale z ktorej napriek tomu vyrastáme a sme ňou ovplyvnení. Hovoria nám o príbehu obyčajných ľudí, ktorí tu žili pred nami. Obyčajné každodenné dejiny (Alltagsgeschichte) nie sú síce žiadnym privilegiom malých ľudí, veď aj kniežatá a biskupi mali svoj všedný život, ktorý sa tiež mnohokrát stal cieľom rôznych výskumov. Teologicky zaujímavý sa ale koncept „každodenných dejín“ stáva tým, že považuje každú „každodennosť“ za rovnako hodnú skúmania. Máme tu teda do činenia so židovsko-kresťanským dedičstvom, ktoré berie vážne každé individuum ako Božie dieťa. To sa potom prenáša do praxe opisu histórie, pretože tá sa zaujíma i o najmenších a skúma úmysly a skutky ľudí, ktorých posudzuje.¹ Kostol, každá socha, každý kríž tu boli postavené z nejakého konkrétneho dôvodu, konkrétnymi ľuďmi, ktorí sa rozhodli na ich realizáciu obetovať svoje finančné a materiálne zdroje. Tu nešlo len o estetické doladenie dediny, ale o konkrétne hmatateľné vyjadrenie prežívania ich vlastnej viery. Každý z uvádzaných objektov možno viacmenej skúmať z troch pohľadov: materiálna podstata stavby (kto a z čoho ju fyzicky zhotovil, resp. reštauroval); právne a finančné zabezpečenie fundácie (fundátor, hnutelné a nehnuteľné krytie objektu a pod.); vnútorná spirituálna dimenzia objektu (prvotný dôvod vzniku objektu, ako napríklad potreba vyznávania kultu alebo votívny sľub, ako aj význam pre náboženský život miestneho spoločenstva a pod.).

¹ Porov. KLIEBER, Rupert: *Jüdische – christliche – muslimische Lebenswelten der Donaumonarchie 1848 – 1918*. Wien: Böhlau, 2010, s. 17.

Kubranský potok (PPM)

Hoci som bol s Veľkou Kubrou priamo spojený len v detstve, predsa mala na mňa zásadný vplyv. V rokoch 1985 – 1987 som tu navštevoval základnú školu, ale čo je podstatnejšie, niekoľko rokov som tu chodieval v nedeľu do kostola so svojím dedkom. V mysli sa mi vynára pravidelný rituál, ktorý som tu vždy zažil. Najskôr sa môj dedko zdravil pred kostolom s mužmi a rozprávali sa tam v hlúčiku skoro až do začatia omše. Potom išli na chór, kde spievali. Po omši sa dedko zvykol zastaviť v kubranskej krčme a cestou domov na Novú Kubru (Sihot') sme ešte navštívili jeho otca. Všetko sa definitívne skončilo, keď v marci 1993 môj pradedko Ondrej Švejda zomrel. Pretrhli sa všetky moje putá s Kubrou. Ale len navonok, pretože predsa len jedna tenká niť ostala. Ako dieťa som objavil u svojej mamy malú mi-

sionársku knižku nejakých otcov redemptoristov, ktorú si pri ich ľudových misiách vo Veľkej Kubrej v roku 1923 kúpila moja pra-prababka Veronika Palová. Knižka, ktorá má vnútri napísané *Verona Palová č. d. 12 Kubra*, sa stala mojím duchovným sprievodcom, pretože okrem základov, ktoré mi dal môj dedko, som nedostal v rodine takmer žiadnu náboženskú výchovu. Hoci som vôbec netušil, kto sú to redemptoristi, a občas sa mi zdal zvláštny archaický štýl, ktorým bola knižka písaná, predsa len som si ju často čítal, predovšetkým rozjímania od istého sv. Alfonza. O mnoho rokov neskôr som si jedného dňa uvedomil, že už viem, kto sú tí otcovia redemptoristi – v tej dobe som už totiž bol u nich ako študent teológie.

Keď som tesne pred svojou kňazskou vysviackou hľadal, kto by mi pomohol s organizáciou mojich primícií, zistil som, že práve v Kubrej a Opatovej boli celú dobu ľudia, ktorí sa za mňa modlili a podporovali ma. Pomohli mi zorganizovať celú primičnú hostinu priamo v Kubrej a pri prvej svätej omši, ktorú som pár dní po oficiálnych primíciách v Trenčíne slúžil 12. júla 2006 v kubranskom kostolíku, ma privítali ako svojho. Pán Stanislav Liška vo svojej reči spomenul menovite aj niektorých mojich kubranských predkov. Dnes som hlboko presvedčený, že práve ľudia ako moja jednoduchá a zbožná pra-prababka Verona alebo prarodičia Katerina a Ondrej mi svojimi modlitbami a obetami pripravili cestu ku kňazstvu.

S vďakou za toto životodarné spojenie, bez ktorého by som bol len samorastom a človekom bez viery, venujem túto svoju knihu všetkým mojim roďakom. Z tých, čo nás predišli do večnosti, si spomínam predovšetkým na môjho dedka Jakuba Švejdu, po ktorom mám svoje birmovné meno, a na jeho bratranca Pavla Matejku, autora dvoch krásnych kníh o Kubrej, ktorého som mal milosť ako kňaz sprevádzať v poslednom období jeho života v jeho chorobe a ktorý sa stal pre mňa veľkým vzorom praktickej viery.

Je možné, že táto štúdia nabúra niektoré „zaručené podania“. To, čo tu uvádzam, však opieram o rad archívnych dokumentov vysokej hodnoty, z ktorých väčšina, predovšetkým tie z cirkevných archívov, neboli doteraz nikdy publikované.

Moje poďakovanie za odbornú pomoc a konzultácie patrí predovšetkým:

ICDr. MVDr. Adamovi Miroslavovi Konstansovi OP,

PhDr. Marekovi Ďurčovi,

Mgr. Mariánovi Babirátovi,

Mgr. Miroslavovi Martinickému,

Mgr. Mariánovi Čurnému, PhD.,

MUDr. Jánovi Janokovi CSsR,

ThDr. Romanovi Geršimu, PhD.

Zároveň chcem poďakovať aj ICLic. Thlic. Teodorovi Ferkovi, farárovi farnosti Opatová nad Váhom, za možnosť bádania vo farskom archíve, ako aj Petrovi a Ivete Marčekovcom za všestrannú praktickú pomoc.

Veľká Kubrá v čase reformácie a rekatolizácie

Konfesionálna príslušnosť

Trenčín bol zasiahnutý vlnou reformačných myšlienok už v polovici 16. storočia. Mnohí katolícki mešťania prechádzali dobrovoľne na evanjelickú vieru, tá sa im zdala príťažlivejšia. Takisto aj mnohí kňazi, ktorí boli ordinovaní katolíckymi biskupmi, sa ochotne pridávali k evanjelickej cirkvi, keď videli, že sám nitriansky biskup František Turzo sa v roku 1556 prihlásil k evanjelickému vyznaniu.² V dvadsiatych rokoch 17. storočia prešiel, pod ochranou majiteľov trenčianskeho panstva Illešházyovcov, v podstate celý Trenčín na stranu reformácie. Do rúk evanjelikov prešla správa mesta, farský kostol aj fara. Trenčín sa tak stal baštou protestantizmu v celom regióne. Za Gašpara Illešházyho (1609 – 1648) bol z mesta vyhnaný posledný katolícky kňaz.³

Odluka evanjelickej cirkvi od katolíckej však prebiehala pomerne pomaly. Na začiatku boli rozdiely v jednotlivých vyznaniach v praktickom živote a v prevádzaní kultu nevelké. V katolíckych kostoloch, ktoré prešli na evanjelickú stranu, zostávalo spočiatku všetko tak ako predtým – nevyhadzovali sa oltáre, obrazy, sochy ani iné bohoslužobné predmety. Zachovávala sa aj prax vysluhovania sviatostí, napr. osobnej spovede.⁴ Evanjelickí kňazi sa v Nitrianskej diecéze organizovali do kontubernií, na čele ktorých stál senior (vicearchidiakon). Katolícky archidiakon ho so súhlasom nitrianskeho biskupa potvrdzoval, prípadne katolícky archidiakon vymenovával seniora, svojho vicearchidiakona a evanjelickí kňazi ho na spoločnom zhromaždení uznali za svoju hlavu. Až v roku 1610 sa evanjelici definitívne oddelili od katolíckej cirkvi a na teritóriu západného a stredného Slovenska vznikli tri superintendencie (trenčianska, nitrianska a banská). Pre Trenčiansku stolicu, na území Nitrianskej diecézy, boli ustanovené tri kontuberniá (senioráty), Horno-trenčianske, Dolnotrenčianske a Hradnianske.⁵

Všetky tieto udalosti mali priamy dopad aj na konfesionálnu príslušnosť obyvateľov obce Veľká Kubrá, ktorá ako súčasť trenčianskeho panstva nemohla stáť mimo týchto politicko-náboženských turbulencií. Čo sa týka cirkevno-administratívneho zaradenia v rámci Nitrianskej diecézy, Kubrá v celej svojej histórii nikdy neexistovala ako samostatná farnosť, hoci jej obyvatelia po tom túžili. V rôznych časových obdobiach bola pričleňovaná ako filiálka iných obcí, ktoré štatút farnosti mali. V 14. storočí patrila Kubrá pod správu fary v Dobrej. Išlo v tej dobe o významnú a rozsiahlu farnosť. Celý Trenčiansky archidiakonát mal v tomto čase

² ĎURČO, Marek: Patrociniá kostolov v Nitrianskej diecéze do konca 18. storočia ako prejav miestnej úcty (ďalej len Patrociniá kostolov v Nitrianskej diecéze...). In: *Ružomberský historický zborník* II. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2008, s. 107.

³ ŠIŠMIŠ, M. (ed.): *Trenčín : Vlastivedná monografia 1*. Bratislava: Alfa, 1993, s. 78.

⁴ Porov. MINÁRIK, Jozef: *Štefan Pilárik (1615 – 1693). Výber z diela*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1958; konkrétne Pilárikovo autobiografické dielo: *Currus Jehovae mirabilis*.

⁵ ĎURČO, Marek: *Patrociniá kostolov v Nitrianskej diecéze...*, s. 108.

iba tri dekanáty, a to práve v Dobrej, Beckove a Žiline.⁶ Okolo roku 1450 obsadili Dobrú a jej faru bratríci. V tomto období vyhorel aj pôvodný farský kostol, z ktorého zostala zachovaná len zvonica, samozrejme bez zvonov, tie si bratrské vojská odniesli. Po vypuknutí reformácie sa v 16. storočí Dobrá stala evanjelickou. Účinkovalo tu po sebe niekoľko evanjelických farárov. Keďže tí mali pod správou aj Kubrú (vlastnili tu aj nejaké majetky), pridala sa aj ona na stranu reformácie. Túto skutočnosť ovplyvnili aj niekoľkí evanjelickí kňazi, z ktorých asi najvýznamnejším bol Štefan Pilárik.⁷ Ten síce býval v Trenčianskej Turnej, ale pôsobil ako kazateľ na trenčianskom hrade u grófa Gabriela Illešházyho (1623 – 1667), syna Gašpara Illešházyho (+1648). Hoci Gabriel v roku 1650 prešiel pričinením jezuitov na krátku dobu naspäť ku katolíckemu vyznaniu, po niekoľkých týždňoch, zaiste i zásluhou Pilárika, sa opäť vrátil k evanjelickej viere. Naopak, jeho brat Juraj Illešházy (1625 – 1689) konvertoval natrvalo a stal sa nezmieriteľným protivníkom protestantizmu. Po smrti svojho brata Gabriela sa stal jediným majiteľom trenčianskeho panstva a presadil jeho nekompromisnú rekatolizáciu.⁸

Bola to doba, v ktorej sa karta začala obracať. Hoci aj sám Juraj Illešházy bol upodozrievaný z účasti na Wesselényiho sprisahaní, stal sa členom mimoriadnych súdov pri vyšetrovaní evanjelickej inteligencie. Viedenský dvor využil skutočnosť stavovských povstaní a aby oslabil regionálnu moc neposlušnej šľachty, všemožne podporoval rekatolizáciu Uhorska.⁹ Dôležitú úlohu tu hrali predovšetkým jezuiti. V roku 1645 sa pričinením ostrihomského arcibiskupa Juraja Lipaja usadili v kláštore na Skalke pri Trenčíne a ani nie o dva roky neskôr sa im podarilo dostať do Trenčína. Aj keď v tej dobe ešte evanjelický magistrát mesta bol zásadne proti ich usídleniu, cisárovi sa predsa podarilo presadiť ich tu, a tak tu mohli založiť svoje kolégium a gymnázium.¹⁰ V roku 1671 bol evanjelikom definitívne odňatý farský Kostol Narodenia Panny Márie v Trenčíne. V roku 1673 boli zbory zbavené vedenia a všetkých dôchodkov. Evanjelickí farári boli nútení odísť do vyhnanstva, prípadne podpísali reverzy, ak chceli zostať v Uhorsku.¹¹

Možno sa však domnievať, že obyvateľstvo na dedinách a mnohí bežní veriaci často ani nepostrehli rozdiely v rôznych konfesiách. Koniec koncov, netreba si myslieť, že by aj samotná šľachta uvažovala v teologických dimenziách. Väčšinou išlo o politickú kalkuláciu a vyhranenie sa voči absolutistickej politike Viedne, ktorá bola prezentovaná tradične katolíckym rodom Habsburgovcov. Je veľmi pravdepodobné, že aj postoj Illešházyovcov, dedičných pánov hradného panstva Trenčín, bol predovšetkým pragmatický.

V druhej polovici 17. storočia dostali pátri jezuiti do správy aj niektoré farnosti v Trenčianskom archidiakonáte. Medzi nimi bola aj Trenčianska Teplá, ktorá sa medzičasom vyčlenila z Dobrej. Dokonca samotný

⁶ ĎURČO, Marek: Príspevok k dejinám správy Nitrianskej diecézy. In: *Historické rozhľady III*. 2006. Ročenka katedry histórie FF UCM, Trnava 2006, s. 75.

⁷ DOLINSKÝ, Juraj: *Cirkevné dejiny Slovenska I*. Bratislava: Dobrá kniha, 2001, s. 119.

⁸ ŠA Trenčín, HOLUBY, J. L.: *Materiály k dejinám cirkvi evanjelických a. v. v stolici Trenčianskej 1887 – 1888* (xeroxkópia); Porov. HORNYÁNSZKY, V.: *Beiträge zur Geschichte evangelischer Gemeinden*. Pest 1863; FABÓ, A.: *Monumenta evangelicorum augustanae confessionis in Hungaria historica III*. Pest 1865.

⁹ Pod Uhorskom si treba v tomto prípade predstaviť predovšetkým oblasť dnešného Slovenska. Ostatná väčšina územia Uhorského kráľovstva, okrem úzkeho pásu na východe, bola buď v moci Turkov, alebo na ňu nemali Habsburgovci žiaden dosah – Sedmohradské kniežactvo.

¹⁰ KRAPKA, Emil a MIKULA, Vojtech (ed.): *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*. Cambridge: Dobrá kniha, 1990, s. 116.

¹¹ ĎURČO, Marek: *Patrociniá kostolov v Nitrianskej diecéze...* s. 108.

farský kostol v Dobrej bol v roku 1674/1675 pre nedostatok kňazov v Nitrianskej diecéze a pre zlé hospodárske zabezpečenie pričlenený k Trenčianskej Teplej, a tak sa Dobrá stala filiálkou svojej niekdajšej filiálky. Najstaršia vizitácia Trenčianskeho archidiakonátu z roku 1674 uvádza, že kostol v Trenčianskej Teplej a v Dobrej bol v tej dobe nazaj spravovaný pátrami zo Spoločnosti Ježišovej.¹² Keďže k nej patrila v tej dobe aj Kubrá, mali jezuiti priamy vplyv na obyvateľov obce. Vďaka jezuitom, samozrejme, s podporou vtedy už opäť katolíckych Illešházyovcov, sa Kubrá stala opäť čisto katolíckou obcou.¹³

Posledné stavovské povstanie Františka II. Rákociho krátkodobo zvrátilo proces rekatolizácie Považia. V údolí rieky Váh Rákociho komisári v roku 1704 násilne odňali katolíkom kostoly a do pôvodných farností uviedli evanjelických kazateľov. V dekanáte Trenčín sa tak stalo napríklad v Trenčíne, Beckove, Dolnej Súči, Drietome, Soblahove, ale aj v Trenčianskej Turnej a v Trenčianskej Teplej.¹⁴ Starostlivosťou o katolíckych veriacich v Trenčianskej Teplej a jej filiálkach Tepliciach, Dobrej, Opatovej a vo Veľkej a Malej Kubrej bol v roku 1705 poverený schopný kňaz Štefan Dubnicaj.¹⁵ V čase jeho príchodu bolo obyvateľstvo zmienených obcí okrem Opatovej stále z veľkej časti evanjelické.¹⁶ Ešte počas trvania povstania však boli zaznamenané početné konverzie na katolícku vieru. Po porážke Františka II. Rákociho v roku 1708 pri Trenčíne sa všetky odobraté kostoly natrvalo vrátili do rúk katolíkov. To bola zároveň doba, keď sa aj Veľká Kubrá úplne rekatolizovala. Keď Štefan Dubnicaj 25. decembra 1725 zomrel, bolo v matrike zapísaných viac ako deväťsto konvertitov.¹⁷

Čoskoro na to, 17. februára 1726, v rámci konsolidačného procesu boli z rozľahlej teplanskej farnosti vyčlenené obce Veľká Kubrá aj Malá Kubrá a boli pričlenené k farnosti Soblahov.¹⁸ Zvláštne je, že sa často prehliada skutočnosť, že aj Kubrá, nielen Kubrica (ktorá patrila k Soblahovu dlhšie), bola istý čas filiálkou Soblahova. Väčšinou sa mylne predpokladá, že až do roku 1789 patrila nepretržite k Trenčianskej Teplej, kedy sa z nej vyčlenila nová samostatná farnosť Opatová a Veľká Kubrá k nej bola pričlenená.¹⁹

Verejná správa

Pre pochopenie súvislostí je nevyhnutné, aby sme si aspoň trochu priblížili formu a vývoj verejnej správy v našom prostredí v 18. – 19. storočí. Treba zdôrazniť, že vzťah štátu a katolíckej cirkvi bol predovšetkým v 18. storočí zvlášť silne previazaný.

Uhorská šľachta vďaka protihabsburským povstaniam v prvej polovici 17. storočia dosiahla značné úspechy. Hoci si Habsburgovci obhájili

¹² ĎURČO, Marek: Kostoly ako sakrálné objekty vo farnostiach na strednom a hornom Považí na prelome 17. a 18. storočia. In: *Vlastivedný zborník Považia XXIV*. Považské múzeum v Žiline, 2009, s. 40.

¹³ Napríklad trenčiansky farár Štefan Vagyom uvádza v roku 1844, že všetci obyvatelia Veľkej Kubrej, až na jeden židovský dom, sa hlásia ku katolíckej viere. (DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-II. Trenčiansky dekan Štefan Vagyom ad nitriansky biskup Imrich Palugyay, 21. jún 1844, Bratislava.)

¹⁴ ĎURČO, Marek: Patrociniá kostolov v Nitrianskej diecéze... s. 111.

¹⁵ Dubnicaj Štefan (1675-1725). Pôvodom zeman. Pôsobil ako farár v Drietome, Pruskom a v Trenčianskej Teplej. Bol spolutvorcom polemickej protireformačnej literatúry. (*Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : Lúč, 2000, s. 263.)

¹⁶ DUBNICZAI, Stefanus: *Metamorphosis fidei orthodoxae de bono in malum et vicissim in comitatu Trenchiniensi ac vel proxime in privilegiato oppido Solna ab anno 1600 ex manuscripto*. Cassoviae 1737.

¹⁷ Štefan Dubniczay (Dubnický) In: *Slovenské pohľady*. Turčiansky sv. Martin: Kníhtlačiar-sky účastinársky spolok, roč. VI, č. 14, 1887, s. 275.

¹⁸ Podľa zápisu v matrike Soblahova boli Veľká a Malá Kubrá 17. 2. 1726 dekrétom nitrianskeho biskupa Adama Erdődyho (1706 – 1736) preradené k soblahovskej farnosti. (ŠA Bratislava, Zbierka cirkevných matrik, Matrika zomrelých, rim.-kat. farský úrad Soblahov 1717 – 1801, s. 15.)

¹⁹ Túto nepresnosť vidieť nielen vo Vlastivednej monografii Trenčína I, s. 242; ale dokonca aj v takej renomovanej knihe ako SARMÁNYOVÁ, J.: *Cirkevné matriky na Slovensku zo 16.-19. storočia*. Bratislava 1991. Nečudo, že omyl potom prenášajú ďalej aj iní autori, ktorí čerpali zo sekundárnych zdrojov.

²⁰ MALÝ, Karel; SIVÁK, Florián.: *Dejiny štátu a práva v Česko-Slovensku do roku 1918*. Bratislava: Obzor, 1992, s. 210 – 215.
²¹ *Krátko dejiny Slovenska*, s. 184.

svätoštefanskú korunu, šľachta si ubránila svoje stavovské výsady ako aj uhorskú feudálnu ústavu. Základným článkom štátnej moci v jednotlivých župách zostali krajinské stolice. Táto forma sa za tureckých vojen a stavovských povstaní pre ťažkosť spojenia s centrálnou štátnou správou ešte viac upevnila a zdokonalila. Najnižším výkonným orgánom komitátu bol obecný richtár, ktorý zverejňoval nariadenia, pomáhal vyberať dane a organizovať verejné práce. Väčšinou bol richtár menovaný priamo vrchnosťou, a to spravidla na jeden rok. Pre nepopulárnosť sa však táto doba niekedy výrazne skracovala dokonca len na jeden mesiac. Byť richtárom v období poddanstva nebolo ničím lákavým a poddaných bolo treba k prijímaniu tejto funkcie donucovať aj pokutami.²⁰

Jednotlivé obce boli vždy v nejakom poddanom vzťahu k určitému zemepánovi. Tým mohol byť ktokoľvek, kto bol v zmysle feudálneho práva v tomto smere spôsobilý. Tieto vzťahy nemusel vždy potvrdzovať panovník, zväčša sa právny vzťah vytvoril na základe zálohu, pričom sa mohol časom meniť. Zemepánom mohla byť okrem fyzickej aj právnická osoba, a to buď cirkevná inštitúcia, alebo samotné mesto ako také, ktoré malo kolektívnu nobilitu. V prípade Trenčína treba rozlišovať medzi poddanskými dedinami slobodného kráľovského mesta Trenčín (Hámre, Luborča, ...) a poddanskými dedinami Trenčianskeho hradného panstva (Soblahov, Veľká Kubrá, Kubrica, Dubnica, Veľká Hradná, Stankovce, ...). Týmto spôsobom mohli vznikať zaujímavé situácie, keď obce jednej farnosti mali viacero svetských patrónov. To platilo aj o farnosti Opatová nad Váhom. V prvej polovici 19. storočia, teda na sklonku poddanstva, keď túto farnosť tvorili dve obce, Opatová a Veľká Kubrá, prvá patrila pod Náboženský fond (o tomto podrobnejšie neskôr), druhá ako súčasť Trenčianskeho hradného panstva podliehala Štefanovi II. Illešházymu a po roku 1834 nobilizovanému bankárovi, grófovi Georgovi Sinovi.

Zatiaľ čo pôvodne boli vzťahy medzi poddanými a zemepánmi výlučne sférou súkromného práva, zavedením štátom definovaného urbára v rokoch 1767 – 1772 sa podstatne zmenilo právne postavenie poddaných. Urbár bol vlastne v písomnej forme zachytený a štátom potvrdený rozsah poddanských povinností, ktorý dával do súladu veľkosť a kvalitu užíwanej pôdy a z nej vyplývajúcich záväzkov. V prípade vybočenia zo stanoveného rámca mali poddaní právo na právnu ochranu.²¹ Nie všetci obyvatelia poddanských dedín spadali pod tú istú daňovú povinnosť. Okrem sedliakov, ktorí vlastnili plný resp. polovicu gazdovského lánu takzvanej usadlosti čiže sesie, tu boli aj takí, ktorí vlastnili len štvrtinu alebo osminu. Napokon tí, ktorí nemali žiaden kontribučný majetok (ráтали sa aj ťažné zvieratá), vyjmúc maximálne nejaký domček, prípadne kúsok kopaničiarskej pôdy, z ktorej sa daň neplatila, sa nazývali želiarmi.

Celý systém platenia daní, kto, komu a koľko, bol pomerne zložitý. Obec, teda istý kolektív sedliakov z istého definovaného územia platila zemepánovi daň. Okrem toho existovali aj cirkevné dane, viaceré mýtné poplatky, špeciálne dane, napr. v čase vojny a podobne. Feudalizmus mal rôzne daňové špecifiká, napríklad okrem dane vyrubovanej z usadlosti sa zdaňoval celkový príjem poddaného, na juhu napríklad z vína, na severe sa doň zahrnuli ovce. Na niektorých panstvách túto daň vyberal zemepán a za celé panstvo ju odvieďol stoličnému perceptorovi, ktorý potom hromadne odvieďol všetky dane za celú stolicu štátu a tiež cirkvi. Súpisy, ktoré sa nám k tomu predovšetkým od začiatku 18. storočia hojne zachovali, takto zisťovali predpokladanú výšku dane v stolici a určovali podiel štátnej a cirkevnej dane. Vyberať sa mohli spolu, evidovali sa ale zvlášť, aby v tom bola jednoduchšia kontrola.

Zemepáni boli od platenia daní oslobodení, zato sa však na nich vzťahovala vojenská povinnosť.²² Sedliaci, ktorí boli v Uhorsku ako veční poddaní pevne pripútaní k zemi, nemuseli ísť do vojny. Avšak vždy im hrozilo, že ak okolo pôjde nejaká armáda, zrekvirujú naturálie, dobytok a šatstvo, čo sa obyvateľom Veľkej Kubrej aj neraz stalo. V roku 1848 bolo v Uhorsku poddanstvo zrušené. Zaviedla sa občianska rovnosť, všeobecné zdanenie, zrušil sa desiatok (cirkevná daň) a deviatok (naturálna renta zemepánovi). Zrušenie poddanstva sa však týkalo len kategórie urbárskych poddaných a realizovalo sa za výkup.²³ Na zmluvných želiarov sa zákon o zrušení poddanstva ani urbársky patent z roku 1853 nevzťahoval, vykúpenie z ich služobných povinností umožnil až zákon z roku 1896. Zmeny súvisiace so zrušením poddanstva sa dotýkali aj verejnej správy. Predovšetkým sa upevnila samospráva obcí. Hoci obce mali aj predtým svojich richtárov, ich výber určovalo panstvo, avšak právne úpravy v rokoch 1848 – 1886 zabezpečili postupne úplnú skutočnú samosprávu obcí. Podľa zákona č. 22 z roku 1886 sa obce rozčlenili na: mestá so zriadeným magistrátom, veľké obce a malé obce. Veľká Kubrá dostala štatút malej obce, to znamená, že bola začlenená do obvodu a podliehala slúžnemu. Napriek tomu však aj ona mala svoje zastupiteľstvo a predstavenstvo, ktoré tvorili richtár, jeho zástupca, dvaja konšeli a notár.²⁴

²² V 18. a 19. storočí však táto povinnosť už bola len fiktívna, keďže panovník sa spoliehal viac na žoldniersku armádu než na šľachtické stavy. Z tohto dôvodu sa čím ďalej, tým viac ozývali hlasy za spoločné všeobecné zdanenie všetkých skupín obyvateľstva.

²³ *Krátko dejiny Slovenska*, s. 221 – 222.

²⁴ Porov. MALÝ, Karel; SIVÁK, Florián.: *Dejiny štátu a práva v Česko-Slovensku do roku 1918*, s. 310 – 311.

²⁵ MATEJKA, Paľo: *Akože ťa zabudnúť*.

Trenčín-Kubrá: Digital graphic, 2000, s. 33.

²⁶ Dualský Ján (1808 – 1881) Pochádzal zo Senice z notárskej rodiny, gymnázium aj štúdium teológie absolvoval v Nitre, kde bol v roku 1830 vysvätený za kňaza Nitrianskej diecézy, v roku 1871 sa stal nitrianskym kanonikom a archidiaconom. (*Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : Lúč, 2000, s. 262.)

²⁷ Matejka Jozef (Veľká Kubrá 1804 – Gbeľy 1881), študoval v Bratislave a v Trnave, ordinovaný 1829, písal a publikoval diela v bernolákovskej slovenčine, ale aj v latinčine, resp. prekladal do nemčiny a maďarčiny. Venoval sa predovšetkým mariánskej literatúre, ale aj cirkevným dejinám. (*Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*, s. 896). Po vysviacke bol dva mesiace výpomocným duchovným v Marianke, potom 12 rokov v Šaštíne. V roku 1843 bol preložený do Holiča, ale už za mesiac sa stal administrátorom v Brodskom, kde bol však tiež len tri mesiace, dva mesiace spravoval farnosť v Kuklove, kde sa síce 1. februára 1844 stal farárom, ale už 1. marca toho roku bol menovaný za farára v Kútoch na Záhorí. (NÉMETHY, Ludovicus: *Series parochiarum et parochorum archidioecesis Strigoniensis ab antiquissimis temporibus usque annum MDCCCXCIV* [ďalej len *Series parochiarum...*]. Strigonii: Typis Gustavi Buzárovits, 1894, s. 773.)

²⁸ MATEJKA, Josephus: *Descriptio historica expositionis universalis Viennensis, a 1. Maji, usque 2. Nov. 1873 asservate, nec non-peripheriae Sakolcza Posoniensis aliarumque rerum maxime memorabilium in unum collecta* (ďalej len *Descriptio historica...*). Skalica: Typis Filiorum Francisci Xav., 1874, s. 182. Pavol Matejka tiež čerpá z tohto prameňa, ale používa nejaký voľnejší preklad. Napríklad píše, že Anna sa po príchode domov o tejto veci rozprávala s otcom, v tom čase kubranským richtárom (MATEJKA, Paľo: *Akože ťa zabudnúť*, s. 53). Táto veta sa tam však nenachádza, i keď nikto netvrdí, že sa o tom s otcom rozprávať nemohla. Isté však je, že Štefan Matejka v tej dobe richtárom nebol. Stal sa ním až v roku 1845, keď sa stavba už dokončovala. Jeho dcéra Anna, narodená 26. februára 1790, sa prvý raz vydala 5. novembra 1810 za Ondreja Mikulaska. Po jeho skorej smrti sa ako 27-ročná vdova 13. júla 1817 vydala za 25-ročného mlynára Juraja Babuša. (ŠA Bratislava, Zbierka cirkevných matrík, *Matricula parochiae Apatfalvensae et Nagy Kubrae* 1789 – 1842.)

Centrálne stavby

Pavol Matejka vo svojej knihe *Akože ťa zabudnúť* píše: „Je nám ale dost málo známe a aj v historických záznamoch toho nie je veľa napísaného o kostole, ktorý Kubrá má. Ešte menšie vedomosti máme o predchodcovi kostola. Nevieme ani, kde presne stál.“²⁵ Hoci to tak navonok doteraz mohlo vyzeráť, v skutočnosti sa nám zachovalo dostatočné množstvo vynikajúcich archívnych dokumentov, vďaka ktorým môžeme odstrániť väčšinu doterajších nejasností, len neboli dosiaľ odkryté a použité. Takmer všetky dokumenty, ktoré sa týkajú tak pôvodného, ale aj terajšieho kostola, sú písané v latinčine.

Pôvodná kaplnka (1845 – 1902)

Stavba kaplnky

V roku 1843 zomrel v Opatovej farár Andrej Hann, ktorý tu pôsobil od roku 1832. Ako jeho dočasný nástupca bol určený Ján Dualský²⁶, predtým kaplán v Kaplnke sv. Anny v Trenčíne. Hoci sa tu tento zdržal len veľmi krátko, predsa len práve za jeho krátkeho pôsobenia dozrela myšlienka postavenia kaplnky vo Veľkej Kubrej. Iniciátorom tejto myšlienky však nebol on, ale úplne iný kňaz, Jozef Matejka²⁷. Tento rodák z Kubrej pochádzal z rodiny sedliaka Štefana Matejku, ktorý okrem hospodárstva vlastnil až do povodne v roku 1813 aj mlyn na Váhu a okrem materiálneho zabezpečenia svojich detí sa postaral aj o vzdelanie svojich synov Adama, Jána a Jozefa. Nebola to vôbec samozrejmosť ani jednoduchá vec, keďže Matejko vci boli poddanými a museli získať povolenie aj od svojho zemepána. Najstarší Adam, ktorý ovládal päť rečí (latinsky, maďarsky, slovensky, nemecky a rumunsky), po skončení školy aj istú dobu pôsobil v službách Štefana II. Illešházyho. Hoci sa to očakávalo od prvorodeného Adama, bol to práve Jozef, ktorý si zvolil kňazskú dráhu. Keď ho v roku 1843 ako šaštínskeho kaplána navštívila jeho sestra Anna Babušová, ktorá bola v Kubrej mlynárkou a mala aj iný mlyn v Stankovciach, navrhol jej, aby sa postarala o postavenie kostola pri svojom mlyne.²⁸ To sa aj stalo. Anne sa podarilo získať pre túto vec nielen obyvateľov obce, ale aj administrátora farnosti. A práve Ján Dualský bol ten, ktorý žiadosť svojich farníkov posunul oficiálne nitrianskemu biskupovi Imrichovi Palugyayovi (1838 – 1858).

Dňa 17. januára 1844 píše Ján Dualský biskupovi, že obyvatelia Veľkej Kubrej pobožne žiadajú o láskavú fakultu, aby mohla byť na území ich obce vybudovaná verejná kaplnka. Čo sa týka finančného rozpočtu,

pripojuje ho k tejto listine, ale projektovú dokumentáciu chce predložiť až príležitostne neskôr. Kaplnka má byť postavená na krásnom a decentnom mieste uprostred obce. Výstavbu chcú realizovať veriaci z Veľkej Kubrej vlastnými silami, predovšetkým zo zbierok veriacich. Dôvod, prečo chcú kaplnku postaviť, je, že Kubrania musia chodiť na omše do Trenčína, čo je veľmi namáhavé.²⁹ Preto sa nádejajú, že v tejto kaplnke sa budú slúžiť omše a **budú mať vlastného kňaza**. Ďalší dôvod je, že je veľa malých detí okolo 11 rokov, ktorým je zložité ísť do vzdialeného kostola. Preto by sa v tejto kaplnke mali v budúcnosti konať katechézy pre výuku týchto detí. V nedeľné dni odpoľudnia sa budú veriaci zhromažďovať a pod vedením nejakého staršieho vykonávať pobožnosti. Keďže vo filiálke Veľká Kubrá je zvykom, že dospelí sa pochovávajú počas omše, vo feriálne dni je viac prípadov, keď sa vykonávajú pohreby počas omše. Na prvú výzvu administrátora Dualského bolo vraj medzi Kubranmi vyzbieraných 1.100 zlatých viedenskej meny. Murár nechal nalámať 136 štvorcových siah kameňa a vypáliť 20.000 tehál, prichystať 20 siah dreva a piesok. Práce, ktoré má urobiť stolár, zasponzorujú mlynári z Veľkej Kubrej.³⁰ Drevo na strechu prisľúbil František Nemák. Zasklenie okien sa zabezpečí prostredníctvom obyvateľov Kubrej.³¹

Biskupský ordinariát v Nitre vždy dohliadal, aby sa nezakladali stavby, ktoré by nemali serióznú fundačnú základinu a kde by nebolo možné garantovať aj dôstojné udržiavanie týchto objektov. Preto nitriansky biskup Imrich Palugyay nariaduje trenčianskemu prepoštovi a kanonikovi Štefanovi Vagyomovi³², aby prešetril a zväžil vhodnosť postavenia kaplnky v Kubrej, či jej postavenie naozaj prinesie duchovný osoh.³³ Presnú odpoveď nepoznáme, ale je isté, že Vagyom Kubranov podporil, pretože **6. júna 1844** biskup oficiálne povolil stavbu kaplnky:

.....

„Najdôstojnejší prepošt a trenčiansky dekan! Filialisti z Veľkej Kubrej z nábožnej pohnútky a pre duchovnú útechu voči tým, ktorí pre nepriazeň počasia nemôžu prísť do farského kostola, sa snažia o vzrast svojich detí ako aj o uľahčenie štúdia kresťanského učenia, horlivo vyprosili si postavenie kaplnky uprostred obce. Dokonca už aj účinne venovali prostriedky na jej postavenie. Chcem podporiť tento ich nábožný počín na Božiu slávu a na úžitok blížneho, preto udeľujem znením tejto listiny povolenie na jej postavenie k ich žiadosti. Za týmto účelom prikladám aj plán a projekt výdavkov. Čo sa týka zabezpečenia kaplnky, chcel by som pevne dúfať, že filialisti Kubranci na tunajšie slávenie Božieho kultu poukážu štedré dary. Poukazujem ako zabezpečenie dvesto zlatých. Čo sa týka Božieho kultu postavenia kaplnky ako aj jej zabezpečenia posvätným (liturgickým) náčiním, poverujeme touto úlohou farára v Opatovej. Prikladám aj dve záväzkové listiny Kubrancov.“³⁴

²⁹ Jozef Matejka situáciu popisuje takto: „V nedeľu a na sviatky chodili do Trenčína k veľmi uctievaným pátrom na modlitbu šiestej hory, na kázeň. Domov sa vrátili o 8. hodine. Mladí chodili na kázeň a svätú omšu do Opatovej. Avšak v zime, keď je veľa snehu, nemohli ísť do kostola ani do Trenčína ani do Opatovej. Vo Veľkej Kubrej nemali ani kostol ani kaplnku.“ (MATEJKA, Josephus: *Descriptio historica...*, s. 182.)

³⁰ V súpise poddaných z roku 1828 vidíme, že v čase súpisu mali vo Veľkej Kubrej panský mlyn v prenájme Ján Záhradník a Juraj Babuš, manžel Matejkovej sestry Anny. (ŠA BY, f.: Trž-I, škat. 277, č. 120: *Conscriptio possessionum* Kubra 1828.)

³¹ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-II. opatovský administrátor Ján Dualský ad nitriansky biskup Imrich Palugyay, 17. január 1844, Opatová.

³² Štefan Vagyon (1808 – 1871), ordinovaný 1831. Pôvodne študoval právo v Bratislave, potom vstúpil do seminára v Nitre. Teológiu študoval na Pázmaneu vo Viedni, ordinovaný 1831, od roku 1836 v Trenčíne, 1855 kanonikom Nitrianskej kapituly, 1856 trenčiansky archidiakon, 1866 konsekrovaný za titulárneho biskupa novjijského. (*Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*, s. 1435.)

³³ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-II. Nitriansky biskup Imrich Palugyay ad trenčiansky dekan Štefan Vagyom, 21. január 1844, Nitra.

³⁴ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-II. Nitriansky biskup Imrich Palugyay ad trenčiansky dekan Štefan Vagyom, 6. jún 1844, Nitra.

³⁵ DAN, *Protokol z kanonickej vizitácie Opatovskej farnosti z roku 1913*, s. 1.

³⁶ V tomto prípade bol Študijný fond aj svetským patrónom obce Opatová nad Váhom. Opatová bola totiž svojho času pričlenená ako poddanská obec k opátstvu na Skalke, ktoré spravovali jezuiti. Po zrušení rádu a vytvorení tohto fondu prešla tak obec aj správne podeň.

³⁷ O Vojtechovi Csasztkovi nevieme, žiaľ, nič presné. Zdá sa, že vlastnil nejakú rodinnú stavebnú firmu, resp. tehelnú. Zoznam firiem fungujúcich v Uhorsku uvádza, že v roku 1892 bola v Trenčíne tehelná, ktorej majiteľom bol B. Csasztka (JEKELFALUSSY, J.: *Magyarországi iparosainak és kereskedőinek czím- és lakjegyzéke. Budapest 1892*). Je možné, že išlo o potomka Adalberta Csasztku. Tehly z Csasztkovej tehelne boli označované CSASZTKA alebo A.CSASZTKA, vyskytujú sa aj značky AC. Písmená značiek sú vystupujúce a v niektorých prípadoch sú vsadené do vtlačenej kartuše – obdĺžnika. To o ich výrobe prezrádza, že boli vyrobené už strojom v mechanizovanom tehliarskom lise. Ten sa v Uhorských pomeroch objavuje až v poslednej štvrtine 19. storočia. To by korešpondovalo so zmienkou o B. Csasztkovi v súpise majiteľov a prenajímateľov tehelní v Uhorsku z roku 1892. Identifikácia značiek na tehľách A.CSASZTKA s Adalbertom Csasztkom, staviteľom kostola v Kubrej, však neprichádza do úvahy, pretože takto značkové tehly sú o polstoročie mladšie ako doba výstavby kostola. Do úvahy by prichádzali len tehly so značkou AC, ktoré boli vyrobené pomocou obvyčajnej drevenej tehliarskej formy s negatívom písmen značky. Tento postup sa používal od 16. do polovice 20. stor. Preto by eventúálne mohla byť staršia ako značky CSASZTKA, ktoré sú bezpečne až zo záveru 19. až prvej polovice 20. stor. (Bližšie k téme tehliarskej produkcie vid'. ČURNÝ, Marián: *Poznatky o výrobe a značkovani tehiel na území mesta Nitra a na jeho okolí v období novoveku*. In: *Archeologia technica* 17, Brno 2006, 52 – 65, zvlášť s. 54, 55.) Žiaľ, tehly z pôvodného kostola, ktoré by nám mohli mnohé objasniť, nemáme k dispozícii. Je ale pravdepodobné, že boli opäť použité pri stavbe nového kostola a sú v ňom vstavené dodnes. K úplnosti treba ešte dodať, že meno Csasztka sa vyskytuje aj na vitráži farského kostola v Trenčíne v južnej časti presbytéria, kde je zobrazená svätá Anna. Vitráže vznikli niekedy v rokoch 1906 – 1911. Na ich vyhotovenie prispel istý Rezső Csasztka.

Na tomto mieste sa musíme ešte raz zastaviť pri finančnom zabezpečení kaplnky. Spravidla hlavným a centrálnym objektom každej obce bol kostol. Ako sme už naznačili vyššie, každá stavba takéhoto typu potrebovala nejakého patróna, resp. nejaký depozit, ktorým by sa zabezpečilo jej udržanie. Farnosť Opatová nad Váhom, ktorá bola zriadená v októbri 1789, bola hospodársky a ekonomicky zabezpečená tzv. Študijnou základinou.³⁵ Tá vznikla po rozpustení jezuitského rádu 1773 a prevedením ich majetku do tohto fondu.³⁶ Túto základinu spravovala Uhorská miestodržiteľská rada, ktorá bola najvyšším úradom Uhorského kráľovstva, keď panovník sídlil vo Viedni. Chrám postavený z iniciatívy jezuitov koncom 17. storočia, v čase, keď Opatová patrila do Trenčianskej Teplej, ktorú oni spravovali, bol aj naďalej zabezpečený spomínaným fondom. Keď sa veriaci vo Veľkej Kubrej rozhodli postaviť si vlastnú kaplnku, ekonomickú zábezpeku jej prevádzky museli prevziať na svoje vlastné plecia oni sami. Nitriansky biskup Imrich Palugyay prispel len jednorazovou celkovou sumou dvesto zlatých. Spomínaná Študijná základina sa financovania kaplnky vo Veľkej Kubrej nedotýkala.

Trenčiansky dekan Štefan Vagyom píše dňa **21. júna 1844** z Bratislavy biskupovi, odvolávajúc sa na list z 21. januára toho roku, kde farský administrátor Ján Dualský žiadal fakultu na postavenie kaplnky. Spomína v ňom, že všetci obyvatelia obce, vyjmúc jeden židovský dom, sa hlásia ku katolíckej viere, sú nábožní, usilovní a starostliví. Opäť opakuje dôvody, pre ktoré treba kaplnku postaviť. Má byť pre chorých a tých, čo majú podlomené zdravie a sú kvôli veľkej vzdialenosti vzdialení od Božieho domu, ďalej pre malé deti, aby sa učili v náboženstve, pre príležitosti pohrebu, keďže sa tu zvykne konať omša za zosnulého. Štefan Vagyom ďalej píše:

.....

„...v predložennom pláne treba urobiť úpravy, pretože na jej postavenie je potrebná suma v základine asi 2000 zlatých bez bohostánku a lavíc. Sily obecnej pospolitosti nemožno až tak namáhať. Úplne na začiatku dotknutým veriacim bol ponížené predložený menší plán spolu s návrhom výdavkov na obnos 1500 zlatých vrátane aj bohostánku i lavíc, ktorý som dal vypracovať. Veriacich na zbierky som jednotlivo na tento cieľ vyzýval. (...) V Trenčíne je viac murárskych majstrov na jej postavenie. Preto som sa rozhodol pre nižšiu sumu. Z toho dôvodu samotný plán a návrh výdavkov vypracoval murársky majster Vojtech (Adalbert) Částka³⁷. Projekt výdavkov odhaduje na 1475 zlatých. Prisľúbil, že na tom mieste bude vybudovaná [kaplnka – pozn. autora] z tehál a stavba bude kamenná. V tej súvislosti veriaci mne zaslali svoj všeobecný záväzok na uvedenú výzvu. Tento záväzok je základom toho, že poskytnú dobrovoľné služby. Obec však nikoho nenúti, o to som sa ani nemohol usi-

lovať. Nanovo som ich však vyzýval, aby svoje špecifikované záväzky podpísali a plnili. Mám teda ustúpiť ich návrhu, že svoje záväzky chcú spísať v mojej prítomnosti. Snažil som sa o to uprostred nich a bez účinku, lebo asi jednu hodinu s veľkou horlivosťou a nadšením som žiadal o sumu 1500 zlatých podľa priloženého bližšie určeného rozpisu. Jeho Jasnosť láskavo prisľúbila aj základinu, prípadne to, že na niekoľko rokov sa stanoví výhodný ročný úrok. Prisľúbil aj liturgické náčinie pre miestnych kňazov, keď sa dobuduje toto dielo. Za týmto cieľom sa uskutočnila nová dobrovoľná zbierka“.³⁸

.....

Vo štvrtok **4. júla 1844** požehnal trenčiansky dekan Štefan Vagyom základný kameň kaplnky a stavba sa tak mohla naplno rozbehnúť.³⁹ Hneď potom na druhý deň 5. júla 1844 bol Ján Dualský preložený za dočasného správcu do Beckova, pričom dočasným správcom farnosti sa stal Juraj Žilinčík.⁴⁰ Zdá sa, že od tejto chvíle riadil veci ohľadom stavby kubranskej kaplnky trenčiansky dekan sám. Kaplnka bola postavená veľmi rýchlo, mohli by sme obrazne povedať do roka a do dňa. Povstala zo štedrosti miestnych obyvateľov, ale čiastočne aj z dobrotivosti iných dobrodincov, najmä pána Františka Nemáka a istej pani Šándorovej, ktorá ju zabezpečila prvým prepotrebným náčiním.⁴¹ Od biskupa, ako sme videli, na jej udržiavanie miestni obyvatelia dostali základinu dvesto zlatých.

Niekedy v prvej polovici roku 1845, ešte pred uvedením kaplnky do užívania, prišla do obce župná exekúcia pre nezaplatené dane a keď richtár napochytro nemohol od občanov povyberať dane, musel si peniaze vypožičať v mene obce od kaplnky. Boli to peniaze za odpredané veci pripravené k posväteniu kaplnky, celkom 54 zlatých a 24 denárov.⁴²

Dňa **7. júna 1845** v liste pod č. 585 udelil biskup Imrich Palugyay v dekréte odoslanom z jeho biskupského kaštieľa z Radošiny povolenie sláviť bohoslužbu svätej omše akémukoľvek svetskému či rehoľnému kňazovi, ktorý nie je pod ťarchou žiadnej cenzúry a s vedomím a povolením farára v Opatovej nad Váhom. Doterajší bohoslužobný poriadok v kostole v Opatovej sa má aj naďalej zachovať. Zároveň biskup poveruje trenčianskeho dekana Štefana Vagyoma, aby vykonal obrad požehnanie kaplnky, k čomu mu posielal splnomocňujúci dekrét. Opakuje, že zabezpečenie kaplnky pozostáva z dvesto zlatých, ktoré sú uložené s písomnými zárukami. Narábať s nimi bude opatovský administrátor, ktorý bude zároveň podávať aj ročné vyúčtovania.⁴³

Vo štvrtok **12. júna 1845** sa v kubranskej kaplnke, zasvätenej sv. Jánovi Nepomuckému, konala prvá bohoslužba. Veriaci túto chvíľu nedočkavo očakávali. Prečo sa prvá sv. omša slávila práve v tento deň, nie je úplne isté, keďže v ten deň nebol žiaden významnejší sviatok. Je však pravdepodobné, že tento feriálny deň bol vybraný náročky, aby sa mohol zobrať omšový formulár zo sviatku sv. Jána Nepomuckého, ktorý

³⁸ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-II. Trenčiansky dekan Štefan Vagyom ad nitriansky biskup Imrich Palugyay, 21. jún 1844, Bratislava.

³⁹ ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Canonica visitatio Parochie Apáthfalvensis anno 1829*, s. 12.

⁴⁰ ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Diarium peceptionis et erogationis Ecclesiae consecratae Apáthfalvensis procuratum per me Stephanum Heszerenyi secundum Parochum Loci Apáthfalva, Filialis Nagy-Kubra ab Anno 1798*. Finančný sumár z 5. júla 1844, podpísaný farár a trenčiansky dekan Štefan Vagyom, (strany nečíslované).

⁴¹ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-II. Trenčiansky dekan Štefan Vagyom ad nitriansky biskup Imrich Palugyay, 6. jún 1845, Trenčín.

⁴² ŠA Bytča, f.: B-166 Ilešházi Trenčín, archív prefekta 1549 – 1909, i.č. 150: obecné richtárske účty – Veľká Kubrá.

⁴³ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-II. Nitriansky biskup Imrich Palugyay ad trenčiansky dekan Štefan Vagyom, 7. jún 1845, Radošina.

sa aj v tej dobe, rovnako ako dnes, liturgicky oficiálne slávil 16. mája. Máme doklad o tom, že trenčiansky dekan Vagyom priamo žiadal biskupa o možnosť sláviť bohoslužbu k svätému Jánovi Nepomuckému, ako aj rozhodnúť o poriadku bohoslužieb.⁴⁴ Je teda možné predpokladať, že tejto žiadosti biskup vyhovel.

Kubrania si ako patrocínium svojho kostola vybrali sv. Jána Nepomuckého, lebo bol uctievaný ako ochranca proti povodniam, ktoré sa tu vyskytovali veľmi často a spôsobovali veľké škody na poliach a na lúkach. Z vyššie spomenutých výdavkov richtára na ten rok sa z dodatku dozvedáme, že pri posvätení kaplnky⁴⁵ richtár Štefan Matejka naozaj presne vypožičanú sumu 54 zlatých a 24 denárov dal priamo do ruky pánu farárovi, takže peniaze sa mu už asi medzičasom podarilo získať späť.

Ako mala a ako v skutočnosti vyzerala pôvodná kaplnka?

Projektová dokumentácia pôvodnej kaplnky sa nám na veľkú škodu nezachovala alebo aspoň nebola doteraz nikde objavená. Keďže k dispozícii nemáme žiadne iné dobové vyobrazenie, sme odkázaní len na zdroje, ktoré kaplnku aspoň popisujú. Vo viacerých dochovaných listoch nachádzame výraz rotunda. Príkladom môže byť list opatovského farára Juraja Zermega z 22. septembra 1865 alebo popis od Jozefa Matejku, ktorý ju tiež označuje ako rotundu. Tradícia je v tomto smere jednotná. V ústnom podaní sa nám kaplnka zachovala ako nie veľmi veľká rotunda. Jednoznačné potvrdenie tohto tvaru nájdeme na zachovaných komasačných mapách obce. Prvý nákres, ktorý máme k dispozícii, nemožno presne datovať.

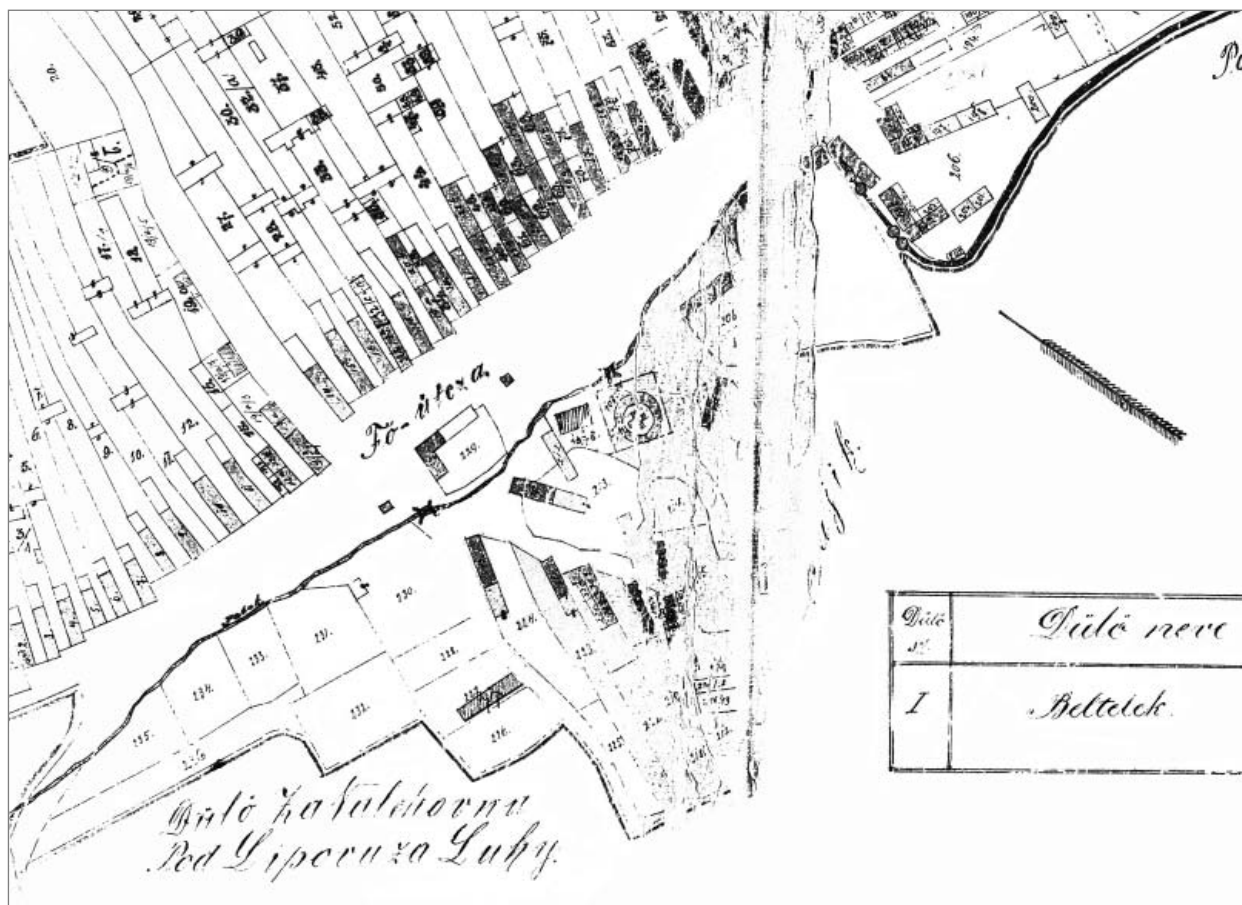
Druhý pochádza pravdepodobne z roku 1882. Na mape je totiž označená železničná trať Trenčín – Žilina a parcely, cez ktoré bude prechádzať. Ide teda zrejme o mapu zhotovenú pri príležitosti odkupovania pozemkov pre Považskú železniciu, ktorá bola uvedená do prevádzky v roku 1883.

Len opatovský administrátor Ján Dualský vo svojom liste nitrianskemu biskupovi 17. januára 1844 píše, že kaplnka by mala mať špeciálny tvar s dĺžkou 8 a šírkou 4 siah. Oboje na prvý pohľad nemôže byť pravda, keďže nemohla mať zároveň kruhový pôdorys aj obdĺžnikové miery. A práve tu sa dostávame k jednej z najvýznamnejších skutočností tohto výskumu. Po dlhej analýze sa totiž podarilo tieto dve protirečiace skutočnosti zosúladiť a vysvetliť. Na základe dokumentov, ktoré sa nám zachovali, môžeme dnes s istotou konštatovať, že pôvodne sa plánovala úplne iná stavba než tá, ktorá sa nakoniec postavila.

Jozef Matejka vo svojom *Descriptio historica* píše, že navrhol svojej sestre Anne postavenie kaplnky v takej veľkosti, aby sa do nej mohla vojsť

⁴⁴ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-II: Trenčiansky dekan Štefan Vagyom ad nitriansky biskup Imrich Palugyay, 6. jún 1845, Trenčín.

⁴⁵ Doslovne vzaté kaplnka nebola posvätená (*consecrata*), ale len požehnaná (*benedicta*). Platilo totiž, že slávnostne sa posviacali (mazanie stien kostola krizmou) len kostoly, ktoré boli murované a istým spôsobom honosné, aby aj vzhľadom pripomínali chrám. Predpokladalo sa, že posvätené kostoly pretrvávajú storočia, teda boli stavané vo väčších dimenziách, pričom sa dbalo aj na ich vnútornú výzdobu. Okrem toho, muselo byť zabezpečené, aby sa tam slúžila omša každý deň a nielen občas. Naproti tomu filiálne kostoly bývali veľmi malé a skromné, pripomínali skôr kaplnky než chrámy, častokrát s provizórnym zariadením. Omše tam nikdy neboli každý deň a ani nie každú nedeľu. Už pri ich stavbe sa počítalo s tým, že v prípade rastu počtu veriacich v obci sa zbúrajú a postaví nové a väčšie. Preto sa ani kaplnka vo Veľkej Kubreji v skutočnosti neposviacala, ale sa len jednoducho požehнала pokropením svätenou vodou a predpísanou modlitbou.

celá obecná pospolitost, pričom v tej dobe mala Veľká Kubrá už takmer 500 obyvateľov.⁴⁶ Matejka sa vyjadruje tak, ako keby sa táto jeho predstava aj realizovala. Hoci to nie je pravda, predsa len nám potvrdzuje, že tu existovala iniciatíva na postavenie veľkého kostola. Faktickým dôkazom pre nás je zachovaný predbežný rozpočet nákladov na stavbu kaplnky vo Veľkej Kubrej, vypracovaný stavebným majstrom Vojtechom Častkom. Dátum 7. január 1844 z neho robí najstarší dochovaný dokument týkajúci sa tejto stavby a keďže projektovú dokumentáciu nemáme, je okrem sprievodného listu administrátora Jána Dualského, ku ktorému bol priložený, jediným svedectvom o pôvodnom veľkolepom pláne Kubranov.

Ján Dualský hovorí síce o špeciálnom tvare stavby, v zásade však môžeme hovoriť o obdĺžnikovej budove so stranami 8 x 4 siah, čo by predstavovalo pri prepočte do našej metrickej sústavy plochu približne 115 m². Rozpočet rátať s vnútornou tehlovou dlažbou s plochou 32 štvorcových siah, čo je takmer 115 m².⁴⁷ Samozrejme, vnútorná plocha nemohla byť po zarátaní šírky múrov rovnako veľká ako vonkajšia, takže zrejme miery, ktoré udal Dualský, boli len orientačné, alebo Častka rátať

Výrez z komasačnej mapy; v tomto prípade bol pôdorys kaplnky vnesený do mapy ručne a podľa všetkého sa nepridržiava žiadnej mierky (ARKFÚ Opatová nad Váhom)

⁴⁶ MATEJKA, Josephus: *Descriptio historica...*, s. 182.

⁴⁷ Metrická sústava bola na celom území monarchie zavedená až od 1. januára 1876. Podľa BARTAL, Antal: *Glossarium mediae et infimae latinitatis regni Hungariae*. Lipsiae: Teubner, 1901 je orgia vlastne siaha: (orgia = mensura longitudinis sex pedum) a jedna siaha zodpovedá 1,896 m.

Hoci pôvodná mapa zachytáva celý chotár Veľkej Kubrej, kvôli zlému stavu kópie je možné uviesť len časť, na ktorej je zakreslený intravilán. Paradoxne na mape je maďarsky napísané: „zvlášť podľa starého [náčrtu] a vzaté vo veľmi dobrom stave“. Krížik v strede obce označuje sakrálnu stavbu.
(Stanislav Liška, Trenčín-Kubrá)

s rezervou pri výpočte, koľko materiálu bude treba na podlahu. Tak či tak sa tieto údaje hodia k sebe viac, než keby sme ich chceli zladiť so skutočne postavenou kaplnkou kruhového pôdorysu. I keby sme pripustili, vzhľadom na mapy, ktoré máme k dispozícii⁴⁸, že by rotunda mala vnútorný priemer 9 metrov, predstavovalo by to stále len plochu 63,62 m², čiže ani nie 18 štvorcových siah oproti plánovaným tridsiatim dvom. Už z tohto príkladu vidieť, že rozpočet z 1844 zachytáva inú stavbu než tú, ktorá bola v roku 1845 realizovaná. Potvrdzuje to aj plánovaný rozsah pokrývačských prác na streche, ktorý rátať s plochou 40 štvorcových siah. Ak rátame so sklonom strechy, korešponduje tento údaj s 32 štvorcovými siahmi rovnej vnútornej tehlovej dlažby, a tak aj so všetkým, čo sme si v tej veci ukázali.

Pôvodný plán veriacich z Veľkej Kubrej bol vskutku ambiciózny a aj ich osobné⁴⁹, nielen finančné nasadenie bolo obdivuhodné, čo tiež vysvitá z rozpočtu nákladov. Okrem veže, s ktorou sa ani v tomto prvom projekte nerátalo, by sa filiálny kostol úplne vyrovnal farskému v Opatovej nad Váhom. Plánovanie v takýchto dimenziách je možné vysvetliť naozaj len tým, že Kubrania dúfali v perspektívne pozdvihnutie svojej obce na samostatnú farnosť. Zdá sa však, že tento rozlet Kubranov niekto alebo niečo zastavilo. Hoci nepoznáme úplné podrobnosti, najpravdepodobnejšou prekážkou bola predovšetkým neschopnosť financovať takú veľkú stavbu. Jedinou konkrétnou indíciou v tomto smere je list trenčianskeho archidiakona Štefana Vagyoma, ktorý už bol uvedený vyššie. Zmieňuje sa v ňom o nutnosti zmeny plánu. Zdá sa teda, že aj predložený projekt na zhruba 1500 zlatých bol už skresanou verziou. Vojtech Častka bol zrejme ten, kto bol schopný ponúknuť najlacnejší variant (858 zlatých na hrubú stavbu + treba rátať s vnútorným vybavením). Ale aj táto verzia sa nakoniec ukázala nereálna, čo v konečnom dôsledku viedlo k úplnej zmene v realizácii stavby. Konkrétne rozhodnutie vedúce k tomuto kroku, žiaľ, k dispozícii nemáme. Vieme len, že okrem veľkosti bol zmenený aj celkový tvar stavby, pričom však niektoré prvky z plánovaného projektu sa preniesli a realizovali aj v tom náhradnom.

Kubranský ľudový umelec Štefan Beták (1910 – 1994) zachytil v roku 1956 kaplnku na jednom zo svojich obrazov tak, ako si pôvodnú stavbu vo svojich spomienkach ľudia uchovali. Hoci nejde o pôvodné dobové vyobrazenie, ani toto interpretované umelecké zachytenie však neslobodno len tak ľahko zavrhnúť. Jeho znázorneniu kaplnky často mnohí neoprávnene neprikladali žiadnu hodnotu kvôli argumentu, že on sám ju nikdy na vlastné oči nevidel. Zdá sa však, že pán Beták, na svoje možnosti, naozaj verne zachytil túto stavbu. Vidíme tu niekoľko styčných bodov s pôvodným projektom. Ostala napr. zachovaná forma okien. Podľa Častkovho projektu mala mať kaplnka jedno malé a dve

⁴⁸ Mapy, ktoré tu máme, by mali byť tzv. krokové. Teda vzdialenosti boli odkrokované, mierka sa na týchto mapách neudávala. Napriek tomu znázornenie je verné, i keď nemusí byť absolútne presné. Po prepočítaní sa zdá, že mierka na druhej mape by mohla byť približne 1: 4350. Priemer rotundy by v tomto prípade vychádzal cca 8 metrov. V prípade druhého náčrtu nemôžeme určiť priemer stavby, keďže kruh tam bol dokreslený rukou.

⁴⁹ Už aj v pôvodnom rozpočte sa rátalo s tým, že niektoré práce a isté druhy stavebného materiálu si zabezpečia Kubrania sami. Môžeme napríklad vidieť, že úplne v ich režii boli tesárske práce a k tomu potrebný materiál. Tesárskymi prácami sa okrem samotných tesárov v tej dobe zaoberali aj mlynári, keďže každý mlynár musel zvládnuť tesársku robotu na drevených súčiastiach mlyna. Je teda veľmi pravdepodobné, že aj v zmenenom projekte sa potom využila práca kubranských mlynárov.

veľké polkruhovú okované okná z borovicového dreva. Na Betákovom obraze tieto polkruhovú okná vidíme. Čo je ešte zaujímavejšie, je zachytenie špecifického prvku, akým je kríž s podstavcom v tvare gule. Tento je priamo spomínaný v projekte, ktorý Beták nemal k dispozícii, a teda nemohol ním byť ovplyvnený.

Nakoniec ešte niečo k múrom a strešnej krytine. Vieme, že zamýšľaná stavba mala byť kombináciou kameňa a pálenej tehly. Na kamennom základe malo byť vytiahnuté kamenné murivo doplnené tehlyami. Na tieto potreby sa nechalo nalámať až 136 kubických siah kameňa a vypáliť 20 000 tehliel, čo nebolo až tak veľa, keďže tehly mali byť použité aj ako interiérová dlažba (32 štvorcových siah). Je dokonca možné, že tehly sa plánovali len na podlahu a klenbu, keďže v rozpočte sa ráta aj s klenbou. Obvodové steny by boli len z kameňa, ktorý sa mal použiť naozaj vo veľkom množstve.

Veľmi zaujímavým údajom je plánované úplné pokrytie strechy pálenou škridlou. Vzhľadom na to, že ani v mestách sa ešte v tej dobe nepokrývali všetky strechy nehorľavou krytinou, v prípade malej poddanskej obce je to o to prekvapujúcejšie. Prekvapujúci je ale počet až 7200 škridiel, čo by stačilo na pokrytie oveľa väčšej plochy strechy než bola tá, s ktorou sa rátalo. Z tohto pohľadu je tak vysoký počet nepochopiteľný.⁵⁰ Tak či onak, ani táto vec sa však nerealizovala. Stavba bola napokon pokrytá po celej ploche len dreveným šindľom.

Popísať **interiér kaplnky** je ešte ťažšie ako jej vonkajší vzhľad. Z dokumentov, ktoré máme k dispozícii, vieme akurát to, že strop nebol rovný, ale mal formu klenby⁵¹, vnútri boli aj lavice a oltár so sochou sv. Jána Nepomuckého. Je zaujímavé, že v novom kostole, postavenom v roku 1905, už bola namiesto neho na centrálnom oltári socha Panny Márie, ktorú kaplnka dostala v auguste 1900.⁵² Až v roku 1944 ju opäť vystriedal terajší obraz Jána Nepomuckého, ktorý namaloval za svojho pobytu v Kubrej michalovský emigrant Ľudovít Dobozy, bývalý učiteľský kolega z michalovského gymnázia a chránenec ThDr. Štefana Hlaváča.⁵³ Kubrania sa teda vrátili k pôvodnému, keď na hlavný oltár vrátili patróna kostola.

Zachovali sa nám aj dva inventáre, ktoré popisujú zariadenie pôvodnej kaplnky. Prvý je spísaný pri príležitosti preberania farnosti Jurajom Zermegom v roku 1864. Podľa neho sa tu nachádzal pozlátený kalich a paténa, čierny pluviál, čierna kazula (ornát), ale aj kazuly iných farieb, kadidlo, obraz Ružencovej Panny Márie, obraz Božského Srdca, Najsvätejšej Trojice a ešte jeden mariánsky obraz na stene (nevedno, ako sa to myslí, ale iste nešlo o fresku), kamža pre miništrantov – dva kusy atď.⁵⁴ Druhý inventár je vyhotovený ku 31. decembru 1874 pri rezignácii Juraja Zermega. Len na okraj spomenieme, že podľa tohto inventára mala už vtedy farská knižnica v Opatovej nad Váhom 307 zväzkov kníh. Pokiaľ ide o účtovné knihy, uvádza sa jedna staršia a jedna novšia od roku 1870. Od roku 1849 mala kaplnka vo

⁵⁰ Najčastejšie rozmery škridiel boli v tej dobe cca. 40x20 resp. 30x15 cm pri hrúbke 1 – 2 cm.

⁵¹ Tento údaj je uvedený v rozpočte nákladov na stavbu kaplnky od Vojtecha Častku zo 7. januára 1844, ako aj v liste opatovského farára Juraja Zermega zo 7. apríla 1866 adresovaného nitrianskemu biskupovi.

⁵² DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-I. Žiadosť administrátora Antona Bárdyho o dovoľenie pozhnať sochu Preblahoslavennej Panny Márie pre kaplnku vo Veľkej Kubrej, 10. august 1900, Opatová.

⁵³ MATEJKA, Palo: *Akože tá zabudnúť*, s. 36.

⁵⁴ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-I. Stav inventára pri preberaní Opatovskej farnosti Jurajom Zermegom v roku 1864.

Veľkej Kubrej vlastnú účtovnú knihu. Vo farskom archíve sa nachádzali aj dokumenty s aktami kostola vo Veľkej Kubrej. Niečo bolo uložené v drevenej skrinke opatrenej dvoma zámkami.

Zaujímavé je, že sa tu nespomínajú podstatné veci inventára ako oltár, kazateľnica, lavice, atď. Spomenutá nie je ani socha sv. Jána Nepomuckého, hoci, ako ešte neskôr uvidíme, tam podľa všetkého stála. Podľa zariadenia vyzerá skôr ako špecializovaná pohrebná kaplnka.

Hoci aj v súčasnosti môžeme v Kubrej v kostole vidieť sochy Panny Márie a Božského Srdca, nejde o súčasti pôvodného inventáru, z ktorého, zdá sa, sa nám nezachovalo vôbec nič. Spomínané sochy nahradili tie pôvodné. Okolo roku 1955 prišla do Kubrej rehoľná sestra Anna Hricková, pôvodom z Kubrej, ktorá tu potom bývala asi päť rokov a v tomto čase sa starala aj o kostol. Ona presvedčila miestne ženy, že sochy, ktoré tam dovtedy stáli, sú pre tento nový kostol malé. Urobila sa preto zbierka a kúpili sa nové, väčšie.⁵⁵ Čo sa stalo s tými pôvodnými, nevedno.

⁵⁵ AAV, f.: Veľká Kubrá. Stanislav Liška ad Martin Macko, 25. november 2009, Trenčín - Kubrá.

Stav a využitie kaplnky v čase jej prevádzky

V roku 1849 sa dvesto zlatých, ktoré venoval kaplnke nitriansky biskup, rozdelilo medzi niekoľkých obyvateľov, u ktorých sa mali zúročovať a z úrokov, ktoré z týchto uložených peňazí plynuli, sa mal financovať chod kaplnky. Obyvatelia, ktorí s týmito peniazmi museli hospodárne narábať, podávali každoročne farárovi v Opatovej ročné vyúčtovanie, ktoré on posúval na odsúhlasenie dekanovi do Trenčína. Pri tejto príležitosti bola zriadená osobitná účtovná kniha pre kaplnku v Kubrej, ktorá podrobne zachytáva zúročovanie tohto a neskôr i iných vkladov až do roku 1906, teda až po čas, keď už stál nový kostol. K nej sa potom od roku 1883, nevedno prečo, pridala ešte jedna paralelná účtovná kniha, ktorá siaha až do roku 1943.

ZOZNAM KUBRANOV, KTORÍ SI PREVZALI PENIAZE	
Zuzana Hlaváčová (vdova)	40,- Zlatých.
Jozef Škriputa	40,- Zl.
Ondrej Duras	20,- Zl.
Ján Liška inak Remenár	20,- Zl.
Ján Ševčík	20,- Fl.
Štefan Dobiáš	10,- Zl.
Pavol Hlaváč	10,- Zl.
Ondrej Janto	10,- Zl.
Adam Kotúč	10,- Zl.
Ondrej Matejka	10,- Zl.
Michal Maláň	10,- Zl.
	= 200,- Zl.

(DAN, Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-III: Relatio de capella Nagy Kubrensi)

(DAN, f.: Parochiae dioecesis
Nitriensis, Opatová 89-II.
Kosten-überschlag über die
neuzubauende kapellen, welche
zu Kubra sollte errichtet werden,
17. január 1844, Trenčín)

Približný rozpočet nákladov Na novostavanú kaplnku, ktorá má byť zriadená V kubrej v trenčianskej stolici

Murárske práce s kamenným základom

12-ó-ö kubíkov kamenného muriva pre murárov		
práca bez pomocníkov v základe:	7	84
12-ó-ö kubíkov výkopu zeminu bez platenia.		

Okrem základu

40-ó-ö kubíkov kamenného múru, každá siaha murárskej práce bez pomocníka vrátane omietky a bielenia oblúkov	9	360
--	---	-----

Murárske práce na klenbe

10-ó-ö murárske práce na klenbe kaplnky vrátane lešenia, omietky a bielenia oblúkov	12. 30.	125
24 dĺžkových siah murárskej práce kladení rín	2 „	48
32 štvorcových siah tehlovej dlažby v kaplnke, každá siaha	„ 30	16
za postavenie oltára	8	

Celková suma murárskych prác	641,- fl.
------------------------------	-----------

Materiál

136 kubických siah lámaného kameňa	od farníkov
20.000 pálených tehiel	od obce
300 meríc vápna	- -
piesok, koľko bude potrebné	- -
2 centy železa na zovretie ⁵⁶	- -

Tesárske práce

Tesárske práce si urobia farníci sami, preto sa za to nič neučtuje.

Drevený materiál

12 kusov kmeňového dreva veľkosti 8/9 až 3/10 siah	od obce
50 kusov kmeňového dreva veľkosti 6/6 až 4 siah	- -
250 kusov lát na latovanie	- -
2500 kusov klinec na dosky	- -
150 dosák na lešenie pre klenbu ⁵⁷	- -

Celková suma dreveného materiálu	0,- fl.
----------------------------------	---------

Pokrývačské práce

40 štvorcových siah pokrytia škridlou, pokrytie každej štvorcovej siahy stojí	1	40
--	---	----

Celková suma pokrývačských prác	40,- fl.
---------------------------------	----------

⁵⁶ Klenby alebo aj obvodové múry stavieb
z hornej strany zvykli zovrieť bezpečnostnou
kovovou „obručou“, aby sa tak zamedzilo ich
rozchádzaniu, najmä ak hrozila táto možnosť
vzhľadom na tlak, ktorý na ne pôsobil, teda
samotná hmotnosť obvodových stien, klenieb
a v neposlednom rade aj strechy.

⁵⁷ Klenby sa vyrábali pomocou dreveného
debnenia, na čo bolo treba pomerne veľa
dosák.

Materiál

7.200 škridiel	od obce
60 kusov dutých tehliel	- -
12 meríc vápna	- -
suma za materiál na pokrývačské práce	0,- fl.

Stolárska práca

2 veľké polkruhovú okná – každé z borovicového dreva stojí	15	30
1 malé polkruhovú okno	10	10
obloženie vchodových dverí		15
Stolárske práce na dverách		40
suma stolárskych prác	95,-	fl.

Zámočnícka práca

2 polkruhovú okná novo okované – každé	8	16
1 malé polkruhovú okno	4	4
1 vchodové dvere novo okované	20	
1 kríž vrátane gule	20	
suma zámočníckych prác	60,-	fl.

Sklenárska práca

2 veľké polkruhovú okná novo zasklené – každé stojí	8	16
1 malé polkruhovú okno	6	6
suma sklenárskych prác	22,-	fl.

Rekapitulácia

■ murárske práce		641,- fl.
■ murársky materiál	od farníkov	---
■ tesárske práce	detto	---
■ stavebné drevo	detto	---
■ pokrývačské práce		40,- fl.
■ materiál	detto	---
■ stolárske práce		95,- fl.
■ zámočnícke práce		60,- fl.
■ sklenárske práce		22,- fl.

■ **Summa summarum** 858,- florenov (zlatých)

Sig.- Trenčín 7. januára 1844

Vojtech Častka
staviteľ

Koľko kňazov pochádza z Veľkej Kubrej?

Farár v Opatovej nad Váhom Juraj Zermeg spomína troch kňazov pochádzajúcich z Veľkej Kubrej. Ján Dualský v roku 1844 hovorí dokonca o štyroch. V liste, v ktorom po prvý raz predstavuje nitrianskemu biskupovi projekt výstavby kostola vo Veľkej Kubrej, píše, že v tej dobe účinkovali v Ostrihomskej arcidiecéze štyria rodáci z Veľkej Kubrej, s ktorými udržiaval aj písomný kontakt. Dvaja z nich boli ešte kaplánmi a dvaja už spravovali farnosti.⁵⁸ Tento číselný údaj opakuje aj trenčiansky dekan Vagyom o päť mesiacov neskôr: „V predošlom roku nastalo obdobie, keď veriaci spásonosného náboženstva na všeobecnú známosť nábožní, horliví, triezvi v úsudku a dobromyselní, následne aj ochotní dobrej vôle zo svojho stredy vybrali štyroch kňazov, príbuzných v Ostrihomskej diecéze, aby na slávu Večného Boha, na vzrast ich nábožnej horlivosti, vo Veľkej Kubrej žiadali postavenie verejnej kaplnky pri žriedle pramenistých kyseliek na peknom mieste uprostred obce so všetkou nádherou a dôstojnosťou.“⁵⁹ Je teda na mieste otázka, o akých kňazov išlo.

Najskôr sa pozrime na kaplánov. Prvým z nich bol iniciátor celého projektu **Jozef Matejka**. Práve v dobe, keď sa stavala kaplnka, bol niekoľkokrát premiestnený do rôznych farností. Či ale prispel nejakou konkrétnou čiastkou aj na opravu strechy v roku 1866, nevieme. Avšak aj z toho, čo je nám známe, môžeme zreteľne vidieť jeho vrelý vzťah k rodnej obci. Iste sa tu zvykol príležitostne aj zastavovať. Niekoľkokrát bol aj na liečení v Trenčianskych Tepliciach.⁶⁰ Vieme tiež, že v rokoch 1844 – 1856, keď bol Matejka farárom v Kútoch na Záhorí, postaral sa o zriadenie obecnej školy v domčeku nad kaplnkou a prispel aj sumou 20 zlatých na údržbu kubranskej kaplnky.⁶¹ Po jeho smrti 27. októbra 1881 odporučil pre svoju obec celkovo 150 zlatých⁶², ktoré sa mali rozdeliť nasledovne:

- 50 zlatých na každoročné slávenie jednej čítanej sv. omše v kaplnke vo Veľkej Kubrej za neho a jeho rodičov.

- 50 zlatých ako kapitál pre kaplnku, z ktorého úrokov sa mali prevádzať potrebné opravy.

- 50 zlatých ako kapitál, z ktorého úroky sa mali každoročne rozdať chudobným vo Veľkej Kubrej.

Druhým Kubranom, ktorý bol v čase stavby kaplnky kaplánom, bol **Pavol Ševčík** (nar. 15. februára 1817). Filozofiu študoval v Trnave a teológiu vo Viedni. Za kňaza bol vysvätený 7. mája 1840. V apríli 1845 sa stal farárom v Boldogu. V čase, keď sa hľadali financie na opravu strechy na kubranskej kaplnke, bol farárom v Pustých Úľanoch. Zomrel ako farár v Sládkovičove 9. júla 1891.⁶³ Je zaujímavé, že hoci zomrel až pred koncom 19. storočia, z kolektívnej pamäti obce sa spomienka na tohto rodáka úplne vytratila.

Prvým z tých dvoch, ktorí v roku 1843 už boli farármi, bol **Ján Matejka** (nar. 10. apríla 1802), rodný brat Jozefa Matejku. Svojho času presvedčil prvorođený Adam Matejka svojich rodičov, aby poslali na gymnaziálne štúdiá aj Jána. Ten získal doktorát z literatúry a filozofie, pričom sa tiež prihlásil do seminára, podobne ako mladší brat Jozef. Absolvoval generálny seminár v Pešti a 26. marca 1825 (teda štyri roky skôr ako jeho brat) bol v Ostrihome vysvätený za kňaza pre Ostrihomskú arcidiecézu. Najskôr bol kaplánom v Budíne u sv. Anny, potom v Pešti u sv. Jozefa, v Šuranoch, roku 1835 sa stal administrátorom a čoskoro aj farárom v Nagy Barkány. Odtiaľ bol 2. júna 1842 preložený do Marczalu (dnes Nógrádmárcal v Novohradskej župe v Maďarsku), kde 28. augusta 1845, len nedlho po postavení kubranskej kaplnky, zomrel.⁶⁴ S jeho pomocou teda v roku 1865/66 opatovský farár už počítať nemohol. Musel to byť práve on, kto medzičasom z tejto štvorice kubranských rodákov zomrel.

Štvrtého kňaza sa, žiaľ, nepodarilo zatiaľ vypátrať, a tak jeho totožnosť ostáva i naďalej neznáma.

Ak k týmto štyrom prirátame ešte **Štefana Hlaváča** v dvadsiatom storočí, dostaneme počet až päť kňazov pochádzajúcich z tejto malej obce. Je však zaujímavé, že v histórii ani jeden kňaz pochádzajúci z Veľkej Kubrej neúčinkoval v službách Nitrianskej diecézy.

⁵⁸ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-II. opatovský administrátor Ján Dualský ad nitriansky biskup Imrich Palugyay, 17. január 1844, Opatová.

⁵⁹ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-II. Trenčiansky dekan Štefan Vagyom ad nitriansky biskup Imrich Palugyay, 21. jún 1844, Bratislava.

⁶⁰ MATEJKA, Josephus: *Descriptio historica...*, s. 205.

⁶¹ MATEJKA, Josephus: *Descriptio historica...*, s. 204.

⁶² DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-III. Farský administrátor Ján Michalek ad opatovský farár Ján Záriecký, 25. apríl 1882, Brodské. Ján Michalek bol od roku 1878 až do Matejkovej smrti kaplánom v Gbeloch (NÉMETHY, Ludovicus: *Series parochiarum...*, s. 789).

⁶³ NÉMETHY, Ludovicus: *Series parochiarum...*, s. 917.

⁶⁴ NÉMETHY, Ludovicus: *Series parochiarum...*, s. 773.

Dňa 6. septembra 1855 zomrel na choleru opatovský farár Štefan Galvanek. V tomto období bol zjavne problém z obsadením farnosti, pretože za nového farára musel byť povolaný Jozef Folkmann, ktorý už bol v tej dobe emeritovaný. Tento tu pôsobil do roku 1864, keď opäť odišiel na odpočinok. Z obdobia, keď farnosť Opatová nad Váhom spravoval Folkmann, sa nám nezachovali žiadne významnejšie správy ohľadom sakrálnych objektov, ktoré skúmame.

S nástupom nového kňaza Juraja Zermega sa však opäť objavujú správy o kaplnke, ktorá, ako sa dozvedáme, už dvadsať rokov po postavení nevyhnutne potrebovala generálnu opravu strechy. Dňa **22. septembra 1865** píše Juraj Zermeg nitrianskemu biskupovi Augustínovi Roškoványimu (1859 – 1892), že strecha pokrytá po celej ploche šindľami je značne poškodená. Zrejme sa na streche, kvôli jej špeciálnemu tvaru, zadržovala na niektorých miestach dažďová voda. Stará konštrukcia strechy bola tak nízko, že sa sama takmer dotýkala klenby. Bolo preto nevyhnutné strechu zvýšiť. Na múroch sa vraj začali vytvárať pukliny a opatovský farár sa bál, aby sa celá kaplnka nerozpadla. Navrhuje, aby sa strecha kompletne vymenila za plechovú, čo by zároveň pre kaplnku predstavovalo aj účinnejšiu ochranu pred požiarom.

Nitriansky biskup odpovedá **26. septembra 1865** listom pod č. 2422, v ktorom Zermegoví nariaďuje, aby poveril nejakého umeleckého odborníka zostavením výdavkov na jej obnovu. Predpokladaný rozpočet má potom poslať na ordinariát, kde rozhodnú, ako sa v tejto veci bude ďalej pokračovať, či spomenutá kaplnka bude mať plechovú strechu, resp. či ju bude treba poistiť alebo nie.

Ďalší list v tejto veci poslať farár Juraj Zermeg až **7. apríla 1866**. Vysvetľuje, že jeho dlhotrvajúce mlčanie v tejto veci spôsobilo zdĺhavé zbieranie milodarov na výmenu strechy. Uvádza, že miestny učiteľ s richtárom viackrát chodili po domácnostiach. Na podpis vyzbierali ale sotva 115 zlatých. Podpísala sa na tom zvýšená kontribúcia, ako aj zlá cena potravín a z toho plynúci nedostatočný finančný obnos pri ich odpredaji. Zermeg vraj aj preto tak dlho vyčkával, pretože chcel vedieť, či túto vec podporia aj traja kňazi, rodáci z Kubrej pôsobiaci v Ostrihomskej arcidiecéze. V tejto situácii nechal Zermeg teda zostaviť dva finančné projekty. Prvý projekt, ktorý rátal s oplechovaním strechy, dal zostaviť u skúseného majstra v Trenčíne, druhý, alternatívny, ktorý rátal len s výmenou šindľov, nechal urobiť u tesárskeho majstra. Oba projekty, ako aj zoznam s podpismi Kubranov, ktorí prispeli nejakým milodarom, priložil k listu. Tieto dokumenty sa, žiaľ, nezachovali.

Nitriansky biskup Augustín Roškoványi nakoniec listom zo dňa **13. apríla 1866** pod č. 1221 rozhodol, že vzhľadom na takú malú vyzbieranú sumu (na celkové oplechovanie chýbalo ešte 986 zlatých a 85 denárov a na čiastočné 667 zlatých a 15 denárov) sa strecha musí zastrešiť

opäť len šindľom.⁶⁵ Kaplnka sa tak nakoniec nikdy plechovej strechy nedočkala, ale bola od tohto času aspoň poistená proti požiaru.⁶⁶

Spor o nehnuteľný majetok kaplnky

Ako vieme, v zásade bola kaplnka zabezpečená 200 zlatými. Nema-
la však pripísaný žiaden nehnuteľný majetok. Práve kvôli tejto veci sa
v roku 1879 začal veľký právny spor, ktorý trval viac ako jedno desaťro-
čie. Ako k nemu prišlo?

Kubranská sedliacka Katarína Zahradníková, rodená Maláňová, po
smrti svojho manžela Štefana Zahradníka (23. marec 1876⁶⁷), keďže
ostali bez priamych potomkov, určila v testamente spísanom 4. apríla
1879 polia veľkosti ¼ urbárskej usadlosti pre kaplnku, čo predstavovalo
príjem 50 zlatých ročne. Keďže Štefan Zahradník nezanechal testament,
rozhodla sa dať majetkové záležitosti do poriadku ona. Svoj nehnuteľný
majetok, ktorý jej s manželom patrilo v chotári Veľkej Kubrej a Dobrej,
určila okrem kaplnky aj niektorým svojim príbuzným a peniaze odkáza-
la na slúženie sv. omši za seba a svojich príbuzných.⁶⁸ O niekoľko dní na
to, 19. apríla 1879, Katarína Zahradníková vo veku 48 rokov zomrela.⁶⁹

Dňa 10. novembra 1879 v prítomnosti verejného notára bol uvedený
protokolárne do platnosti závet a opatovský farár prevzal záväzky s ním
spojené. Predmetné polia dal do prenájmu Ondrejovi Maláňovi, Anne
a Kataríne, vydatej Zahorákovej. Majetok, ktorý takto kaplnka získala,
predstavoval významnú sumu. Stal sa vzápätí predmetom sporu zo stra-
ny vzdialenejších príbuzných, ktorí predpokladali, že oni budú všetko
dediť, avšak nezdedili nič. Preto sa pokúsili napadnúť platnosť testa-
mentu, čo by sa im aj, podľa slov farára, bolo ľahko podarilo, ak by nebol
zasiahol. On ale pred verejným notárom zaistil, že platnosť testamentu
bola potvrdená, a prebral záväzky spojené s darom. Prvostupňový súd
v Trenčíne potvrdil, že vdova po Štefanovi Zahradníkovi je legítim-
nou dedičkou vlastníctva v Kubrej a v Dobrej. Keď príbuzní prehrali
prvostupňové riadenie, odvolali sa na druhý stupeň. Medzitým sa však
v Kubrej konal súpis majetkov pri vykonávaní komasácie⁷⁰, farár vyu-
žil túto situáciu a nechal prostredníctvom geometra obsah testamentu
nariadením tejto fundácie zapísať. Tým sa však celá kauza vôbec nevy-
riešila. Nasledovalo množstvo ďalších súdnych pojednaní. Raz sa zda-
lo, že je k víťazstvu bližšie jedna strana, inokedy druhá. Keďže sa však
stránka, v ktorej neprospech bolo rozhodnuté, vždy znova odvolala na
inú inštanciu, prípad sa neustále posúval k opätovnému preskúmaniu.
Vyťahovali sa stále iné paragrafy a takisto nemalá bola aj lobby u vplyv-
ných osobností. Trenčiansky súd napríklad vyhlásil, že katolícky kostol
a kňaz nemôžu prijímať nehnuteľnosť. To, samozrejme, opatovského

⁶⁵ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-II. Nitriansky biskup Augustín Roškoványi ad opatovský farár Juraj Zermeg, 13. apríl 1866, Nitra.

⁶⁶ Porov. ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Rationes capellae Nagy Kubrensis 1849-1906*. Erogatio anni 1865.

⁶⁷ ŠA Bratislava, Zbierka cirkevných matrik, Matrika zomrelých, rím.-kat. farský úrad Opatová nad Váhom 1872 – 1892.

⁶⁸ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitrien-
sis, Opatová 89-III. Farár Ján Záriecký ad
generálny vikár biskupa, 12. november 1880,
Opatová.

⁶⁹ ŠA Bratislava, Zbierka cirkevných matrik, Matrika zomrelých, rím.-kat. farský úrad Opa-
tová nad Váhom 1872 – 1892.

⁷⁰ Evidovanie nehnuteľností a vlastníckych
vzťahov k nehnuteľnostiam v pozemkovej
knihe sa na území niekdajšieho Uhorska za-
čalo roku 1852 cisárskym patentom, na ktorý
nadväzovali nariadenia bývalého uhorského
ministerstva spravodlivosti z rokov 1853
až 1855. Vtedajšia evidencia pozostávala
z dvoch častí: z pozemkovej knihy a pozem-
kového katastra. Evidenčné nástroje boli
jednoúčelové s funkciou ochrany vlastníc-
keho práva a s funkciou využitia na daňové
účely. Pre každý účel bola vedená samostatná
evidencia. Majetko-právnym účelom slúžili
verejné knihy (pozemková kniha) a daňovým
účelom slúžil pozemkový kataster. Medzi naj-
dôležitejšie pozemkové úpravy tohto obdobia
patrili urbárske komasácie. V období, o kto-
rom je reč na tomto mieste, išlo o komasácie,
ktorých hlavným účelom nebolo ešte scelo-
vanie pozemkov, ale vydeľovanie pozemkov
do spoluvlastníctva jednotlivým urbárskym
usadlostiam na základe výsledkov skôr vyko-
nanej segregácie a pomerného delenia. (Po-
rov. HUDECOVÁ, Ľubica: *Pozemkové úpravy
na Slovensku*. 25. Medzinárodné sympóziu
o politike pozemkových úprav pre špecifické
aplikácie 26. – 28.5.1997.)

farára rozčúlilo, keďže išlo o zákony ešte z čias reformácie, ktoré boli medzičasom ministrom abrogované. Podľa jeho vlastných slov použil súd v tomto prípade predpotopné zákony a interpretoval to ako zjavné zaujatie voči katolíckej cirkvi a jej kňazovi.⁷¹

V účtovnej knihe kaplnky vo Veľkej Kubrej vidíme po prvýkrát nehnuteľnosť zapísanú v roku 1885. V príjmoch za ten rok je uvedené, že kaplnka má polia, ktoré jej boli dané podľa testamentu Kataríny Zahradníckovej, tie sú zapísané verne podľa testamentu a prinášajú kaplnke príjem 50 zlatých ročne. Z dôvodu ušlého zisku z prenájmu v čase od 1. januára 1880 do 31. decembra 1885 bolo na účet kaplnky vyplatených 300 zlatých. Zároveň sa tu nachádza aj poznámka, že keď sa v roku 1883 stavala železničná trať Trenčín – Žilina, železničná spoločnosť odkúpila aj niektoré polia v kubranskom chotári. Železničná spoločnosť vykúpila 483 štvorcových siah vlastných polí kaplnky. Z toho bolo celkom 75 siah poľa, ktoré vraj kedysi získal farár ako majetok pre kaplnku od Jozefa Matejku. Výkupná suma bola 169 zlatých a 5 denárov, nariadená trenčianskou sedriou rozhodnutím pod č. 9197 zo dňa 12. decembra 1883 a zatiaľ bola zverená Kontribučnému úradu v Trenčíne do konečného vyriešenia spornej veci ako depozit.⁷²

Spor sa ťahal ďalej a stál, samozrejme, nemálo peňazí. Napríklad vo výdavkoch kaplnky vo Veľkej Kubrej za rok 1886 je zapísané, že v záležitosti fundátorky Kataríny Zahradníckovej, totiž v predmetnom spore proti Jozefovi Ševčíkovi a spoločníckam podľa svedectva zmenky, boli procesné náklady 26 zlatých a 90 denárov.⁷³ Dňa 4. novembra 1890 píše opatovský farár Ján Záriecký generálnemu vikárovi biskupa, že bol opäť predvolaný k notárovi ohľadom fundácie nebohej Kataríny Zahradníckovej. Nejaká chúlостivá záležitosť neustále vraj bránila úspešnému ukončeniu sporu. Ján Záriecký dokonca konzultoval celú záležitosť s diecéznym fíškálom – právnikom Zamarovským. Z textu sa zdá, že v testamente bola predsa len nejaká nejasnosť, čo Záriecký odporúčal riešiť cez zhovievavosť štátnych úradov.

Na túto vec odpovedal nitriansky biskup listom z 9. novembra 1890 pod č. 2729:

.....

„Podľa správy Vašej Urodzenosti zo 4. dňa v záležitosti rolí, ktoré Katarína Zahradníková testamentom odkázala čiastočne pre kaplnku vo Veľkej Kubrej a čiastočne pre faru v Opatovej ako večnú základinu, týmto listom odpisujeme, že nakoľko nie je známa rozloha parcely odkázaných rolí tak spomenutej kaplnke ako aj fare, je veľmi ťažké stanoviť odhadnú cenu za roľu alebo za role. (...) Platné rozhodnutie sedrie v Trenčíne prostredníctvom kráľovskej tabule má za cieľ nápravu istých nedostatkov. Táto sedria v Trenčíne si želá, aby táto záležitosť medzi príbuznými fundátorky a jej manže-

⁷¹ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-III. Farár Ján Záriecký ad generálny vikár biskupa, 12. november 1880, Opatová.

⁷² ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Rationes capellae Nagy Kubrensis 1849-1906*. Perceptio anni 1885.

⁷³ ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Diarium capellae Nagy Kubrensis 1883-1943*. Erogiatio anni 1886.

lom i medzi Vašou Urodzenosťou sa v pokoji urovnala. A pretože táto okolnosť už sťažuje tento prípad, preto je potrebné požiadať Jeho Najsvätejšie Veličenstvo o povolenie pri získavaní a nadobúdaní týchto malých parciel. Môžem len odporúčať Vašej Urodzenosti, aby z dôvodu riešenia tejto veci predstúpili pred notára alebo vyslaného kráľovského sudcu sedrie v Trenčíne. Vaša Urodzenosť s príbuznými oboch strán sa môže pokojne dohodnúť, ako riešiť právne nároky na parcely podľa prirodzeného práva. O toto sa skôr pokúšajte. V rukách kráľovského sudcu je rozhodnutie tak pre kaplnku ako aj pre farárov ohľadom hotových peňazí pre dotknutých dedičov. O ich uložení a inkasovaní nech odpíše Vaša Urodzenosť. O tomto nech Vaša Urodzenosť sem podá správu.⁷⁴

.....

Z textu je vidieť, že záležitosť sa dostala až na najvyššie miesto, ktorým bola inštitúcia kráľovskej tabule, zastupujúca priamo panovníka. Zdá sa, že biskupskému úradu išlo v tejto fáze už predovšetkým o čo najrýchlejšie a pokojné ukončenie sporu, než o získanie úplne celého majetku, ktorý odkázala Katarína Zahradníková. Farár Záriecký napokon ešte toho roku 30. decembra oznamuje:

.....

„Priaznivú správu som dostal o poliach, ktoré čiastočne boli dané testamentárne kaplnke v Kubrej ako večné dedičstvo od Kataríny Zahradníkovej - Maláňovej. Boli uzavreté medzi Ondrejom Maláňom, ktorý je univerzálnym dedičom, a jeho právnikom Júliom Platthym a mnou, ktorý som zástupcom kaplnky a farnosti v dňoch 14. novembra, 9. a 23. decembra toho roku, za prítomnosti notára. Výhodným uznesením prelatury, ktorá bráni dobrá Cirkvi, čím je farár oslobodený od trápení a hanobenia, a vytvára sa medzi farárom a veriacimi jednota. Snažil som sa predovšetkým, aby mi boli dané parcely, ktoré sú mi prirodzene prisúdené. Ale keď sa mi to nepodarilo, s úspechom sa pristúpilo k jednaniu o cene za tieto polia, aby Ondrej Maláň, univerzálny dedič Kataríny Zahradníkovej dňa 23. decembra pre kaplnku 700 fl. a pre farnosť 100 fl. zložil do rúk notára s povinnosťou zaplatiť výdavky tohto jednania. Ja som dal polia prisúdené kaplnke a fare do užívania a vlastníenia horeuvedenému Ondrejovi Maláňovi, čím som bol zbavený týchto starostí...“⁷⁵

.....

Opatovský farár síce nakoniec neobhájil trvalé vlastníctvo parciel, ktoré boli predmetom sporu, ale podarilo sa mu za ne aspoň získať 800 zlatých, z čoho 700 bolo pripísaných kaplnke. Tým sa celá záležitosť ukončila. Na začiatku roka 1891 predstavoval depozit kaplnky celkovo 1054 zlatých a jeden denár, čo predstavovalo najväčšiu sumu v celej jej histórii.⁷⁶ Dlho sa však z nej netešila, pretože práve v tom čase zhorela

⁷⁴ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-I. Nitriansky biskup Augustín Roškoványi ad opatovský farár Juraj Zermeg, 9. november 1890, Nitra.

⁷⁵ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-III. Farár Ján Záriecký ad generálny vikár biskupa, 30. december 1890, Opatová.

⁷⁶ ARKFÚ Opatová nad Váhom: Rationes capellae Nagy Kubrensis 1849-1906. *Perceptio anni 1890.*

farská stodola v Opatovej. Keďže kaplnka vo Veľkej Kubrej disponovala v tom čase takýmto veľkým finančným depozitom, vyžiadala si farár Ján Záriecký od biskupského úradu povolenie stiahnuť istú sumu zo zabezpečenia kaplnky za účelom vykrytia nákladov spojených so stavbou novej farskej stodoly.⁷⁷ Nitriansky biskup tejto žiadosti vyhovel:

.....

„Keďže farská stodola, ktorá sa nachádza medzi vlastnými roľami Vašej Urodzenosti, pred sto rokmi a v uplynulom roku zhorela, toto miesto jej postavenia je vystavené nebezpečenstvu požiaru. Niet žiadnej pochybnosti, že farári v Opatovej majú postaviť novú stodolu vo farskej záhrade. A nakoľko za spálenú stodolu z poisťovne Vaša Urodzenosť získala 340 zlatých, postavenie novej stodoly podľa tu schváleného projektu výdavkov si vyžaduje 1288 zlatých. Do úvahy treba vziať, že stodolu z pevného materiálu, alebo z kameňa i z pálených tehál treba postaviť a prikryť ju šindľom. Keďže zhorená stodola bola zo surových tehál, na vystavanie novej stodoly nič z nej neosoží, ale ani zo strany chudobných veriacich na tento účel čokoľvek nemožno vyplatiť. Vážený pán biskup láskavo ráčil dovoliť, aby kaplnka v Kubrej mala dostatočnú základinu pre seba. Okrem toho sa zúčtuje 720 zlatých v sporiteľni v Trenčíne. Vaša Urodzenosť na postavenie tejto stodoly z už obdržanej sumy z poisťovne môže vynaložiť ešte spomenutých 720 zlatých z účtu kaplnky. Je vhodné, že z tej sumy, ktorá sa akokoľvek vynaloží, Vaša Urodzenosť tu predostrie účtovný dokument.“⁷⁸

.....

Týmto dekrétom z 5. apríla 1891 pod č. 965 a potom následne aj z 11. mája 1891 pod č. 1191 bolo zo zabezpečenia kaplnky presunutých spolu 920 zlatých, vďaka ktorým sa mohla na farskej záhrade v Opatovej postaviť murovaná stodola. Toto odčerpanie financií sa však už o niekoľko rokov ukázalo ako problematické.

Predzvestou ťažkostí bol požiar v roku 1898. Dňa 10. júna toho roku utrpeli následkom požiaru obyvatelia Veľkej Kubrej škodu vo výške 4.234 forintov. Poškodenými boli Matejka Ján – niekdajší roľník a jeho maloleté siroty Jakub, Mária, Anna a Júlia, Majevecký Ján – strážca väznice v dôchodku, sedliacka Katarína Magurinová, rod. Lišková a jej maloleté deti Katarína a Ondrej, Jozef Duras – kolár a sedliaci Peter Krátky, Ján Hošták, Ján Duras, Pavol, Štefan a Ján Sokol, Ondrej Sokol, Ondrej, Jozef a Pavol Ševčík. Keďže depozit kaplnky nepostačoval na vykrytie takej veľkej škody a obec nemala tiež finančné zdroje, bolo obecné zastupiteľstvo nútené vystaviť osvedčenie pre postihnutých obyvateľov a aliehavo žiadať pomoc na inom mieste. V liste, ktorý máme k dispozícii, nie je napísané, komu bol adresovaný, ale keďže sa nachádza medzi dokumentmi Diecézneho archívu v Nitre, môžeme sa domnievať, že bol

⁷⁷ Požiare bývali veľmi časté. Vo Veľkej Kubrej je možné dokladovať napríklad požiar z 28. augusta 1870 (DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-III. Opatovský farár Juraj Zermeg ad nitriansky biskup Augustín Roškoványi, 30. augusta 1870, Opatová) alebo z 10. júna 1898, o ktorom ešte bude bližšie reč. Veriaci často využívali možnosť obrátiť sa na svojho biskupa a žiadali o finančnú výpomoc. V niektorých dedinách neboli výnimkou ani zneužitia, keď si niekto úmyselne podpálil napríklad hospodársku budovu.

⁷⁸ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-I. Biskupský úrad v Nitre ad opatovský farár Ján Záriecký, 5. apríl 1891, Nitra.

Prvé sväté prijímanie vo Veľkej Kubrej v roku 1932. Na ľavej strane je vidieť pieskovecový kríž, v pravom hornom rohu na fasáde kostola je umiestnená pamätná tabuľa padlých Kubranov v Prvej svetovej vojne, ktorá tu bola inštalovaná pri príležitosti desiateho výročia skončenia vojny. Farár Pietrik bol prvý kňaz, ktorý sám pripravoval deti na filiálke, dovtedy to robili učitelia. (VAA)

⁷⁹ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-III. Osvedčenie obecného zastupiteľstva vo Veľkej Kubrej vo veci poškodených osôb pri príležitosti požiaru. 11. jún 1898, Veľká Kubrá.

⁸⁰ ADAM, Adolf: *Liturgika. Kresťanská bohoslužba a její vývoj*. Vyšehrad 2001, s. 400 – 426.

posielaný priamo diecéznemu biskupovi. V závere po maďarsky písanej úradnej listiny sa doslova píše, že menovaní s ohľadom na to, že minulý rok bola zlá úroda a teraz žijú v biednych materiálnych podmienkach, sú odkázaní na pomoc a nakoľko ani obec nemôže kvôli svojej materiálnej situácii pomôcť, sú vystavení zoči-voči hladu, ak nebude včas doručená požadovaná pomoc.⁷⁹

Skôr než postúpime v opise situácie ohľadom kubranskej kaplnky, teda jej prepadu do nesolventnosti, neschopnosti financovania potrebných opráv a vyradenia z používania, pozrime sa ešte raz na vnútornú spirituálnu dimenziu tejto stavby a jej význam pre veriacich vo Veľkej Kubrej.

Snaha o čo najlepšie finančné zabezpečenie kaplnky – rôzne finančné prevody a reparácie stavby, neboli samoučelné. Treba mať stále na pamäti špecifickosť stavby, akou bola verejná kaplnka v obci. Išlo o verejné sakrálné miesto (*aedes sacra*), o osobitný priestor, zásadne odlišný od iných miest verejného života obce, určené na výkon náboženského kultu pre veriacich, teda na zvestovanie Božieho slova a slávenie liturgie, čím sa vytvára spoločenstvo veriacich s Bohom a medzi sebou navzájom.⁸⁰ Iba na tomto pozadí môžeme správne pochopiť všetky majetkovo-právne spory a snahy o neustále

vonkajšie zveľaďovanie objektu. Na chod a údržbu kaplnky bolo potrebné každoročne vynakladať značné finančné výdavky, preto nemohla ostať bez materiálneho zabezpečenia. Ako sa aspoň čiastočne obmieňala vonkajšia – hrubá stavba, tak sa rozširovalo aj vnútorné vybavenie. Pribudla socha a iné časti inventára. Napríklad na sviatok Zvestovania Panny Márie 24. marca v roku 1899 požehnal predstavený františkánskeho konventu z Pruského P. Marcel novú krížovú cestu, ktorú obstaral kubranský sedliak Ondrej Krátky.⁸¹

Na čo všetko ale kaplnka slúžila? Pravidelné sv. omše tu mávali len veľmi zriedkavo.⁸² K tomu treba ešte prirátať omše za zosnulých v prípade pohrebu. Kaplnka však mala slúžiť cirkevnej obci aj v prípade neprítomnosti kňaza. Administrátor farnosti Ján Dualský už v roku 1844, keď projekt kaplnky predstavoval nitrianskemu biskupovi, uviedol:

.....

„Odpoludnia v nedele, keďže sa pre vzdialenosť títo filialisti nemôžu zúčastňovať na bohoslužbách ani v Trenčíne a ani v Opatovej, bolo by natrvalo žiadúce, aby sa [mohli] zhromažďovať v kaplnke, [aby] pod vedením nejakého staršieho vykonávali pobožnosť [svätého] Písma, ktorej by sa zdržiavali len z dôvodu zamestnania alebo pri iných okolnostiach.“⁸³

.....

Keďže účasť na nedeľnej bohoslužbe je jednou zo základných povinností katolíka, vyvstáva otázka, aká bola táto záväznosť pre filialistov vo Veľkej Kubrej? Kto a za akých podmienok bol oslobodený od tohto záväzku? Predpis účasti na nedeľnej omši pre veriacich v Uhorsku bol prísny. Už kráľ sv. Štefan Uhorský (997 – 1038) nariadil, aby desať usadlostí tvorilo jednu farnosť, pričom veriaci boli povinní prísť na omšu do farského kostola každú nedeľu a sviatok.⁸⁴ Ak vzdialenosť bola príliš veľká alebo zlé počasie nedovolilo farníkom zachovať predpis, boli povinní vybrať jedného veriaceho spomedzi seba, ktorý s palicou v ruke v mene všetkých mal priniesť do farského kostola tri chleby a jednu oltárnu sviecu. Tento predpis sa stal 11. konštitúciou Szabolcského národného koncilu Uhorska, ktorý sa konal 21. mája 1092 z nariadenia uhorského kráľa Ladislava.⁸⁵ Túto prax potvrdil aj nasledujúci Ostrihomský koncil z roku cca 1114.⁸⁶ Počas reformácie, keď na väčšine územia Uhorska bol veľký nedostatok kňazov, katolícki biskupi dali povolenie (licenciu) mužom laikom, najprv slobodným, potom aj ženatým, ktorí poznali katechizmus a vedeli robiť pobožnosti, aby namiesto farárov, ktorých nebolo, krstili, sobášili, pochovávali, robili pobožnosti a vyučovali katechizmus. Títo muži sa volali „licenciáti“. Najprv dostávali licenciu do odvolania, keď ale niektorí z nich odpadli od katolíckej viery a prešli k protestantom, licenciu biskupi začali obmedzovať na obdobie jedného roka a pred jej obnovením týchto mužov preskúšavali.⁸⁷

⁸¹ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-I. Žiadosť opatovského farára Jána Zárieckého nitrianskemu biskupovi o fakultu pre požehnanie krížovej cesty, 20. marec 1899, Opatová.

⁸² Pavol Matejka uvádza len tri pravidelné omše v roku: na sviatok svätého Štefana, na Veľkonočný pondelok a na Svätodušný pondelok. (Porov. *To kubranské pole*, s. 14.) Je to teda naozaj extrémne málo.

⁸³ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-II. opatovský administrátor Ján Dualský ad nitriansky biskup Imrich Palugyay, 17. január 1844, Opatová.

⁸⁴ ĎURČO, Marek: *Patrocinia kostolov v Nitrianskej diecéze...*, s. 101.

⁸⁵ „Si quis in dominicis diebus, aut in maioribus festivitatibus, ad ecclesiam non venerit parochialem, verberibus corripatur. Si vero villae remotae fuerint, et ad ecclesiam suam villani venire non potuerint; unus tamen ex eis nomine omnium, cum baculo ad ecclesiam veniat, et tres panes et candelam ad altare offerat.“ (SYNODUS NATIONALIS SZABOLCHENSIS, a. 1092, caput 11, in Carlo PETERFFY, *Sacra Concilia Ecclesiae Romano-Catholicae in Regno Hungariae celebrata*, pars I, Posonii 1741, pag. 21).

⁸⁶ Porov. SYNODUS NATIONALIS STRIGONIENSIS, a. 1114, caput 7, 8 e 49, in *Ibid.*, pp. 56, 60.

⁸⁷ „Licenciati [viri laici, nullis S. Ordinibus initiati, coelibes, vitae probae, sufficientis doctrinae; quibus ab Ordinario seu Episcopo, in locis, ubi Parochus ali, haberi, aut, statui non potest, potestas datur...] quibus Domini Praelati, ob penuriam sacerdotum licentiam dare consueverunt praelegendi populo verbum Dei [populum principii fidei imbuendi, baptizandi, sepeliendi, matrimoniis assistendi]“ (CONVENTUS ECCLESIASTICUS DOMINORUM ARCHIEPISCOPATU STRIGONIENSI SUBJECTORUM POSONII, a. 1628, IV punctus, in Carolus PETERFFY, *Sacra Concilia...*, pars II, Posonii 1742, pp. 230/231). „Tanta est penuria sacerdotum in hoc Regno, ut multas parochias per licenciatos uxoratos curare debeamus administrari, qui populo Evangelium legant, baptizent, sepeliant, matrimonia benedicant. In Archidiecesi Strigoniensi in universim parochos sacerdotes 154, licenciatos autem parochos 68 [habemus]“ (Georgius LIPPAY, *ARCHIEPISCOPUS STRIGONIENSIS, Relatio quadriennis*, a. 1650, in E. BOUYDOS, *The quadrennial reports of the archbishops of Strigonia to Rome*, in *Slovak Studies* 5 [1965], pp. 34 – 35).

V 19. storočí, v dobe zriadenia kaplnky vo Veľkej Kubrej, boli už náboženské pomery konsolidované a nebolo treba laických mužov, aby vysluhovali sviatosť krstu, zastupovali cirkevnú autoritu pri sobášoch a pochovávali. Predsa však farské obvody boli ešte stále príliš veľké na to, aby miestny kňaz zvládol celú pastoračnú agendu aj vo filiálnych obciach. Bohoslužby slúžil farár na filiálkach len veľmi zriedkavo a prichádzal len pochovávať, prípadne udeľovať posledné pomazanie, ako sa vtedy tejto sviatosti hovorilo. Ján Dualský spomína nejakého staršieho. Táto osoba nie je bližšie špecifikovaná, ale môžeme predpokladať, že išlo o staršieho muža laika, ktorý bol poverený predmodlievaním sa a vedením zhromaždeného spoločenstva v neprítomnosti kňaza. Týmto mužom na filiálkach farári zverovali vedenie pobožností (ruženec, krížová cesta, litánie) a výuku náboženstva či katechézy.

Veľká Kubrá nebola síce extrémne vzdialená od materského farského kostola v Opatovej a ani od kostolov v Trenčíne, ale aj vzdialenosť niekoľkých kilometrov znemožňovala účasť na nedelnej bohoslužbe starým, chorým a deťom. Sám Dualský preto vyzdvihuje ako ďalší dôvod postavenia kaplnky veľký počet malých detí okolo 11 rokov, ktorým je zložitá ísť do vzdialeného kostola. Preto by sa v kaplnke (škola v obci ešte neexistovala) mali konať aj katechézy pre výuku týchto detí.⁸⁸

Zvonica

O existencii zvonice na cintoríne nad dedinou sa vedelo, ibaže sa nesp správne predpokladalo, že bola postavená najskôr v roku 1813. Do tohto roku sa totiž datoval aj vznik samotného horného cintorína.⁸⁹ Tradovalo sa, že podnetom k jeho založeniu bola veľká povodeň v roku 1813. Pravdou však je, že cintorín na vršku nad dedinou vznikol už takmer o storočie skôr! Podľa zápisu kanonickej vizitácie z roku 1816 bol zriadený a požehnaný dňa **28. februára 1726**. Čo sa týka samotnej zvonice, o jej postavenie sa postaral opatovský farár Štefan Heszterenyi v roku 1805. Bola zriadená na mieste inej ešte staršej zvonice. Hoci v širšom pohľade nešlo o významnú stavbu, predsa len jej lokálny význam bol nemalý, keďže až do postavenia kaplnky v roku 1845 predstavovala najvýznamnejší sakrálny objekt v obci. Na zvonici bol upevnený železný, červenou farbou kolorovaný kríž v hodnote 30 zlatých.⁹⁰

Prekvapivé je, že zvonica mala dokonca až tri zvony! Kubrania si ich zadovážili na pokyn farára. Jeden, v roku 1806 preliaty zvon, v hodnote 24 zlatých, pôvodne uliaty v roku 1746 Jánom Ernestom Christellim v Bratislave, o váhe jedného centu (teda 100 libier, čo je približne 56 kg) pochádzal z Trenčianskeho hradu. Druhý bol uliaty v 1696, získali ho z Trenčianskych Biskupíc a vážil 56 libier (približne 31 kg). Tretí

⁸⁸ DAN, f.: *Parochiae dioecesis Nitriensis*, Opatová 89-II. opatovský administrátor Ján Dualský ad nitriansky biskup Imrich Palugyay, 17. január 1844, Opatová.

⁸⁹ Porov. ŠIŠMIŠ, Milan (ed.): *Trenčín: Vlastivedná monografia 2*, s. 150 a MATEJKA, Paľo: *Akože ťa zabudnúť*, s. 35.

⁹⁰ ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Canonica visitatio parochiae Apáthfalvensis anno 1816.*, Cap. 2 (strany nečíslované).

zvonček už jestvoval, daroval ho svojho času gróf Mikuláš Illešházy.⁹¹ Správa o treťom malom zvone tiež nepriamo potvrdzuje existenciu staršej zvonice, keďže Mikuláš Illešházy zomrel ešte pred založením horného cintorína, v roku 1723.

Podľa zachovaného podania mala zvonica šindľovú strechu a používala sa aj ako márnica.⁹² Po postavení nového kostola s riadnou vežou stratila svoj význam a bola zrušená.⁹³ Čo sa stalo so zvonmi, ostáva záhadou, pretože do nového kostola sa už nedostali.⁹⁴ Mohli byť predané a ich výťažok použitý na projekt nového kostola, ktorý trpel sústavným nedostatkom finančných zdrojov, alebo mohli byť počas 1. svetovej vojny zrekvirované pre potreby vojenského priemyslu. Všetko sú to však len dohady.

Nový kostol

Príčiny vedúce k asanovaniu pôvodnej kaplnky

Dňa 15. augusta 1899 zomrel v Opatovej na mŕtvicu opatovský farár Ján Záriecký.⁹⁵ Na jeho miesto bol o niekoľko dní povolaný Anton Bárdy, ktorý sa najskôr 30. apríla 1900 stal dočasným správcom, potom aj administrátorom farnosti a v roku 1911 nakoniec aj riadnym farárom. Ten **11. júla 1902** píše biskupovi, že kaplnka je taká poškodená, doslova v ruinnom stave, že v nej už nemožno vykonávať bohoslužby. V tejto chvíli však nemá peniaze na potrebné opravy. Ľudia reptajú a sťažujú si, chcú mať kaplnku, a to murovanú, a pýtajú sa, kde sú peniaze uložené na jej udržiavanie. Pred desiatimi rokmi naozaj mala kaplnka väčšiu sumu, avšak táto sa s dovoľením biskupského ordinariátu presunula na iný účel. To sa stalo dvoma spôsobmi, najskôr išlo o 720 zlatých a neskôr ešte o ďalších 200, čo spolu predstavuje 920 zlatých rakúskej meny. Tu sa odvoláva na list z 5. apríla 1891 pod č. 965. Teraz prosí biskupa o radu, čo má v tomto nepríjemnom prípade robiť.

Mnohých iste bude zaujímať dôvod takého skorého zničenia kaplnky. Veď stavba nevydržala ani 60 rokov, čo je na centrálnu stavbu obce naozaj veľmi málo. Pavol Matejka vo svojej knihe *To kubranské pole* zachytáva toto ústne podanie:

.....

„Ku kaplnke sa viaže aj táto história: »Občan menom Švejda pracoval v továrni, v ktorej sa vyrábala dynamit. Továrň bola postavená v Trenčíne Pod Sokolicami. Odtiaľ si občas domov priniesol dynamit. Často pomocou dynamitu na Váhu ryby chytal. Chodil s kamarátmi pytliačiť. Práve keď bol v rotunde sobáš mladého Hlaváča, Švejda hodil do potoka väčšie množstvo dynamitu. Nastal veľký vý-

⁹¹ ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Canonica visitatio parochiae Apáthfalvensis anno 1829*, s. 13.

⁹² Stanislav Liška si v júli 1974 poznamenal od vtedy 94-ročnej Janíček babky, že rovnako ako kaplnka, aj zvonica bola pokrytá dreveným šindľom. (AAV, f.: Veľká Kubrá. Stanislav Liška ad Martin Macko, 27. október 2009, Trenčín-Kubrá.) Potvrdzuje to aj obraz Štefana Betáka (viď. obal knihy).

⁹³ MATEJKA, Pavol: *To kubranské pole*, s. 10.

⁹⁴ Pavol Matejka píše, že nejaký zvonček bol síce zo zvonice prenesený v roku 1905 do novopostaveného kostola, avšak aj ten zmizol a v dnešnej dobe sa tam už nenachádza. (MATEJKA, Palo: *Akože ťa zabudnú*, s. 35.)

⁹⁵ ARKFÚ Opatová nad Váhom: Zbierka cirkevných matrik, Matrika zomrelých, rím.-kat. farský úrad Opatová nad Váhom (1892-1937).

buch, ktorý otriasol celou dedinou, aj kaplnkou. Na rotunde spôsobil veľké škody: čiastočné prevalenie a narušenie stability celej stavby. Nevie sa, či to Švejda urobil zo žiarlivosti alebo z mládeneckej nerozvážnosti. Isté je, že po tomto čine prišiel o ruku.«⁹⁶

Je tento príbeh o jej smutnom konci pravdivý? Skúsme sa pozrieť na dostupné archívne materiály a porovnať ich s touto ešte dnes živou tradíciou, ktorá sa zachovala medzi obyvateľmi dediny.

V prvom rade vychádzame zo zásady, že centrom života farnosti je a vždy bol farský chrám. Z toho dôvodu sa v zásade nekrstilo ani nesobášilo vo filiálnych kostoloch.⁹⁷ Ako sme videli už skôr, i samotné zariadenie kaplnky nasvedčuje tomu, že sa používala predovšetkým na odbavovanie pohrebných obradov.⁹⁸ Tento stav trval až do polovice štyridsiatych rokov minulého storočia.⁹⁹ Hoci miesto sobáša sa v sobášnych matrikách neuvádza, túto domnienku potvrdzujú sobáše zápisnice vo farskom archíve v Opatovej. Hoci máme k dispozícii len zápisnice od roku 1936, zdá sa, že sobáše obrady bývali výhradne vo farskom kostole, pretože prvý výslovný záznam o sobáši v kubranskom kostole je až z roku 1946. V nedeľu 3. marca 1946 sa tu bral Jozef Valuch s Emíliou, rodenou Michalčíkovou a Jozef Fraňo s Máriou, rodenou Honečkovou.¹⁰⁰

Týmto spomínaná verzia dostáva prvú trhlínu na svojej dôveryhodnosti. Je tu však ešte iná nezrovnalosť. Ak sa táto príhoda naozaj stala, musela sa odohrať v čase medzi 4. májom a 25. júnom 1902. Začiatkom mája totiž správca farnosti Anton Bárdu posielal do Nitry žiadosť o povolenie požehnať novú sochu Božského Srdca pre kaplnku vo Veľkej Kubrej.¹⁰¹ Zo žiadosti vyplýva, že v tejto dobe bola kaplnka ešte funkčná, inak by nemalo cenu dávať do nej novú sochu. Ani nie o dva mesiace na to sa však z ordinariátu nariaďuje na mieste vyšetriť stav kaplnky, ktorá je v nebezpečnom stave.¹⁰² Takáto prudká zmena síce podporuje fakt, že došlo k nejakému nečakanému väčšiemu poškodeniu stavby, avšak iste nie počas sobáša Hlaváča. V roku 1902 bolo v opatovskej farnosti spolu 9 sobášov, avšak žiaden zo ženíchov sa nemenoval Hlaváč. Istý Hlaváč Štefan z Kubrej je uvedený v matrike len v roku 1900, dátum sobáša 5. február 1900.¹⁰³ Do tretice, spomínaný Švejda, celým menom Martin Ondrej Švejda (1868 – 1913), bol už v tomto čase deväť rokov ženatý (dátum sobáša 27. novembra 1893) a je preto nepravdepodobné, že by nejakému mladoženíchovi závidel jeho milú.

Podľa matričných záznamov vieme, že Ondrej Martin Švejda bol *Artilleriae regiminis miles reservista*, to znamená vyslúžilý delostrelec v zálohe.¹⁰⁴ Núka sa nám myšlienka, že by so skúsenosťami z takejto profesie mohol azda pracovať aj v továrni na titanit (nie dynamit, ako sa niekedy nesprávne uvádza), ktorá tu naozaj začiatkom storo-

⁹⁶ MATEJKA, Pavol: *To kubranské pole*, s. 9.

⁹⁷ Tridentský koncil zásadne posilnil právomoci farárov a neskôr sa toto nariadenie prenieslo aj do kódexu kánonického práva promulgovaného v roku 1917. Ale aj súčasný kódex z roku 1983 zachováva túto líniu a len farár resp. administrátor farnosti môže dať povolenie, aby bol sobáš alebo krst vo filiálnom kostole alebo v nejakej kaplnke na území jeho farnosti, a nie vo farskom kostole.

⁹⁸ „Používali ju vtedy, keď pre nejakú príčinu nemohli ísť do Trenčína alebo do Opatovej na bohoslužby. V tejto kaplnke sa slúži aj svätá omša vtedy, keď niekto zomrie.“ (MATEJKA, Josephus: *Descriptio historica...*, s. 182.)

⁹⁹ „Sobáše a krsty bývali dlhé roky v Opatovej, lebo v Kubrej bývala sv. omša len každú tretiu nedeľu a väčšina chodila do Trenčína, zvlášť mladší a mužské pokolenie mladší i starší.“ (AAV, f.: Veľká Kubrá. Magdaléna Lišková ad Martin Macko, 29. september 2009, Opatová nad Váhom.)

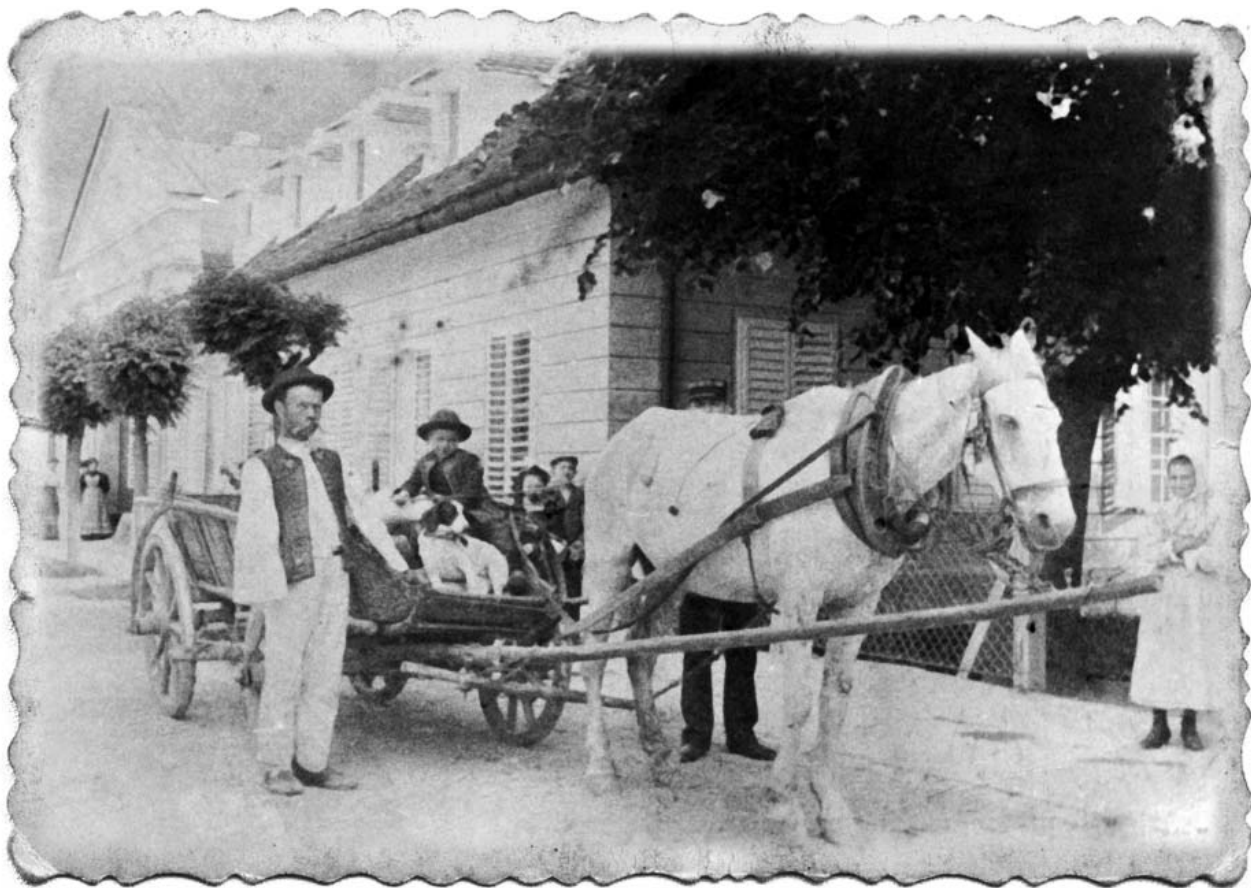
¹⁰⁰ ARKFÚ Opatová nad Váhom: Zápisnice o uzavretí manželstva 5/1946 a 6/1946.

¹⁰¹ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-III. Opatovský administrátor Anton Bárdu ad Nitriansky biskup Imrich Bende, 4. máj 1902, Opatová.

¹⁰² DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-I. Nitriansky biskup Imrich Bende ad zastupujúci trenčiansky dekan, 25. jún 1902, Nitra.

¹⁰³ ARKFÚ Opatová nad Váhom: Zbierka cirkevných matrik, Matrika sobášených, rím.-kat. farský úrad Opatová nad Váhom (1895 - ...).

¹⁰⁴ ARKFÚ Opatová nad Váhom: Zbierka cirkevných matrik, Matrika sobášených, rím.-kat. farský úrad Opatová nad Váhom (1895 - ...).

čia stála medzi Kubrou a Trenčínom. Avšak to je vylúčené, keďže továreň na titanit, konkurenčnú formu dynamitu, sa tu začala stavať až v roku 1906, keď už po pôvodnej kaplnke nebolo ani stopy.¹⁰⁵ Hoci je pravdou, že Ondrej Švejda prišiel o ruku tragicky, bolo to za okolností, ktoré nemali s kaplnkou nič spoločného. Dochovala sa nám dnes už takmer legendárna fotografia zo začiatku storočia, na ktorej je zachytený so svojim synom Ondrejom mladším (1904 – 1993) pri rozvážaní kubranskej kyselky v Trenčianskych Tepliciach. Je na nej vidieť, že mu chýba pravá ruka.

Ako k tomu prišlo? Podľa dôveryhodného svedectva Jána Švejdu (vnuka Ondreja Martina) kubranskí muži chodievali v predvianočnom čase chytať ryby na Váh, kde bola rybačka bez úradného povolenia zakázaná. Chytali teda v jazere, ktoré vzniklo umelo pri veľkej povodni, keď Váh na jednom mieste vyhlúbil jamu ako futbalové ihrisko. Jazero bolo pomerne hlboké a obrastené vegetáciou. Ondrej Martin Švejda pripravil dynamit s rozbuškou, ktorá sa ale nechcela vznietiť, tak ju triasol, až explodovala v jeho ruke. Trhavinu kubranskí chlapi získali nie z fabriky, ale od vrchného z lomu z Hájika, kde sa doloval vápenec.¹⁰⁶

Ondrej Martin Švejda so svojim synom Ondrejom pri rozvážaní kubranskej kyselky v Trenčianskych Tepliciach okolo roku 1910 (VAA)

¹⁰⁵ ŠIŠMIŠ, M. (ed.): *Trenčín: Vlastivedná monografia 1*, s. 157.

¹⁰⁶ Na kopci Hájik a vo veľkej bani v Kočinej hore sa doloval vápenec. Dovážal sa vozmí a vagónikmi úzkokolejnej železnice. Táto slúžila na dovoz dreva z hôr až od vtedajšej Soblahovskej horárne. Vrátkový mechanizmus železnice bol umiestnený v lokalite na Panskom. V Kubrej bola ulica pri Šefárke, kde bola výroba páleného vápna s názvom Pri peciach. Pán Ján Švejda si ešte pamätá, že tam boli zvyšky múrikov dvoch pecí. Pred pecami bola veľká budova, nazvaná Pajta. Bol to sklad vápna a kameňa, aby nezamokli. (Porov. AAV, f.: Veľká Kubrá. Ján Švejda ad Martin Macko, 14. december 2009, Trenčín-Kubrá.)

Otázkou teda ostáva, ako došlo k deštrukcii samotnej kaplnky? Existuje ešte jedno svedectvo Anny Janičkech (Hlaváčech), rodenej Ševčíkovej (nar. 4. 12. 1879), ktoré si 28. januára 1971 zapísal pán Stanislav Liška:

.....

„Tento kostol sa staval v roku 1904 a asi potom v máji bola posviacka. Dovtedy tam bola okrúhla kaplnka. Praskla, bol tam zákaz chodiť, aby na niekoho nespadla. Okolo boli lipy a tie podrezali, aby padli na tú kaplnku, že sa kaplnka zvalí. A veru sa nezvalila. Lipy boli štyri a silné tak, že chlap by ich nebol občiahol. (...) Farárka vozili na voze – doštenáku s konským záprahom. Prezliekal sa v kaplnke. Kaplnka praskla vraj vtedy, keď bača, čo pásaval Kubrancom ovce a býval na bačovni neďaleko 50 metrov od rotundy pri potoku, zobral židovi Fuxovi z kameňolomu v Hájiku nálož, dal ju pod mostek a výbuch spôsobil prasknutie kaplnky.“¹⁰⁷

.....

V tomto smere je zaujímavý už raz vyššie uvedený list farára Juraja Zermega z 22. septembra 1865, v ktorom referuje nitrianskemu biskupovi Augustínovi Roškovanýimu o zlom stave kaplnky. Uvádza doslova, že na múroch sa začínajú vytvárať pukliny (*muri rimas agere incipiant*) a má obavu, aby sa celá kaplnka nerozpadla. Teda z toho vidieť, že už dlho pred jej definitívnym odstavením tu existovali vážne problémy s jej udrжанím. V jednej z účtovných kníh kubranskej kaplnky máme v roku 1886 záznam, že 18. februára bolo vyplatených 60 denárov za opravu štrbín na oknách a 29. mája bolo vyplatených spolu 10 zlatých a 40 denárov Kubranom Ondrejovi Hlaváčovi, Štefanovi Dobiášovi, Ondrejovi Dobiášovi, Štefanovi Hlaváčovi, Ondrejovi Kubrickému a Jánovi Zahradníkovi za opravu kaplnky a osadenie kríža, obnovu strechy a obielenie poškodeného múru.¹⁰⁸ O narušení múrov referuje aj list obecného zastupiteľstva vo Veľkej Kubrej z roku 1902, ktorý budeme onedlho citovať celý. V ňom sa tiež píše, že kaplnka sa po čase stala neúčelnou, pretože popraskali steny. Dá sa usudzovať, že dôvodom deštrukcie kaplnky bola zlá statika celej stavby. To bude zrejme pravda, ale nie celá. Je ťažko predstaviteľné, že príbeh o jej konci by bol od A po Z úplne vymyslený. To by sa musela celá dedina dohodnúť na tom, že budú šíriť takúto verziu. Ako však spojiť tieto protichodné svedectvá a k tomu aj skutočnosť, že v nijakom oficiálnom písomnom dokumente sa nám žiadna správa o výbuchu nezachovala?

Kaplnka, podobne ako iné domy v tej dobe, mala podľa všetkého len plytké základy. Kamene boli viazané len bosými nohami vymiesenou hlinou a vodou. Ešte i dnes tu existujú stodoly a šopy stavané touto technikou. Vápno bolo skôr raritou, i keď je pravdepodobné, že v tomto prípade sa použilo, keďže v prípravných rozpočtoch sa rátalo s jeho

¹⁰⁷ AAV, f.: Veľká Kubrá. Stanislav Liška ad Martin Macko, 27. október 2009, Trenčín-Kubrá.

¹⁰⁸ ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Diarium capellae Nagy Kubrensis 1883-1943*. Erogatio anni 1886.

použitím a zabezpečiť ho mali sami Kubrania. Z jednej strany potok a z druhej prívalová voda, ktorá pri silných dažďoch stekala smerom od cintorína z Hájika, narúšali od samého začiatku celistvosť stavby. Keďže, ako sme videli vyššie, nakoniec sa rozhodlo pre lacnejší a oveľa jednoduchší variant kaplnky, nedalo sa perspektívne rátať s jej dlhodobým udrzaním. Keď sa nakoniec nepodarilo vymeniť ani strešnú šindľovú krytinu za kvalitnejšiu plechovú, bola kaplnka odsúdená na zánik. Muselo však predsa len dôjsť k nejakej konkrétnej udalosti, ktorá definitívne spečatila jej osud. Podľa svedectva Verony Palovej (19. 1. 1860 – 11. 2. 1950), matky Kataríny Palovej – manželky Ondreja Švejdu mladšieho, na kaplnku spadol veľký konár, ktorý ju poškodil.¹⁰⁹ Je možné, že toto bola udalosť, ktorá viedla k uzatvoreniu kaplnky. Zmienená rybačka s tým iste nemala nič spoločné. Už samo o sebe je totiž nelogické, žeby niekto lovil ryby dynamitom alebo jemu podobnou trhavinou v malom potoku v strede dediny. Táto príhoda sa však mohla odohrať v blízkom časovom horizonte, a tak sa tieto dve udalosti v kolektívnej pamäti obce spojili.

Stavba nového kostola

Ako už bolo spomenuté, v auguste 1899 prišiel do Opatovej nad Váhom tridsaťročný kňaz Anton Bárdy. Práve on sa musel začať nevyhnutne zaoberať nejakým komplexnejším riešením vo veci kubranskej kaplnky. Vyššie sme uviedli jeho list z 11. júna 1902 o nevyhovujúcom stave kaplnky. Musel však existovať ešte skorší list, pretože sa nám už z 25. júna toho roku pod č. 1584 zachovalo nariadenie z biskupského úradu v Nitre pre zastupujúceho trenčianskeho dekana dekanátu Trenčín pred Váhom (*cis Vaganus*), aby prešetril správu administrátora v Opatovej nad Váhom o nebezpečnom stave kaplnky vo Veľkej Kubrej. Správca farnosti má cez nejakého znalca urobiť projekt opravy na schválenie predpokladaných výdavkov. Biskup sa zaväzuje nejako pomôcť, ale hlavné výdavky budú musieť znášať veriaci filiálky, o čo sa má postarať správca a podať o tom správu.¹¹⁰ Prešetrovanie stavu kaplnky vyústilo nakoniec v rozhodnutie úplne ju asanovať a postaviť na jej mieste od základu nový kostol. Preto 30. augusta 1902 žiada Anton Bárdy biskupa, ak nemá žiadne námietky voči stavebnému plánu a projektovým výdavkom (nič z toho sa nám, žiaľ, nezachovalo), aby čo možno najštedrejšie finančne prispel k tomuto dielu aj on, pretože veriaci sú toho času veľmi chudobní.¹¹¹

Dňa 24. novembra 1902 adresujú veriaci z Veľkej Kubrej na čele s richtárom Ondrejom Dobiášom nitrianskemu biskupovi list v maďarčine, kde píše:

¹⁰⁹ AAV, f.: Veľká Kubrá. Ján Švejda ad Martin Macko, 14. december 2009, Trenčín-Kubrá.

¹¹⁰ Doslova sa tu uvádza: „Na základe predloženej správy pána správcu z Opatovej, filiálna kaplnka vo Veľkej Kubrej pre zjavné nebezpečné trhliny si vyžaduje neodkladnú opravu.“ (DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-I. Nitriansky biskup Inrich Bende ad zastupujúci trenčiansky dekan, 25. jún 1902, Nitra.)

¹¹¹ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-I. opatovský administrátor Anton Bárdy ad Nitrianskemu biskupovi Imrichovi Bendemu, 30. august 1902, Opatová.

.....

„Horlivá nábožnosť našich predkov v našej vždy obety schopnej spoločnosti nás pobádala postaviť jednu väčšiu kaplnku, v ktorej bolo tradíciou slúžiť sväte omše a každú nedeľu popoludní aj iné dni pobožnosti. Táto kaplnka sa však po čase stala neúčelnou na tieto pobožnosti a sv. omše, pretože popraskali steny, a tak sa stala nie najbezpečnejšou na bohoslužby, a preto sme ju aj uzatvorili. Na väčšiu Božiu chválu a z hĺbkky našej duše chceme postaviť jednu ďalšiu, ktorá by slúžila na tieto bohoslužby a pobožnosti, avšak bez vnútornej vybavenosti, a 1200 korún, ktoré vieme poskytnúť, nestačia na pokrytie nákladov. Kaplnka nemá žiadnu finančnú základinu a my sme zväčša nádenní robotníci a z našich možností a našich síl viac nevieme obetovať na túto posvätnú vec. A preto Vás opovažujeme žiadať s pokornou prosbou, Ctihodný a Veľadôstojný Pán Biskup, ráčte nám dopomôcť pri výstavbe tejto kaplnky, ktorá by sa zasvätila Ježišovmu Najsvätejšiemu Srdcu a Sv. Jánovi Nepomuckému.“¹¹²

.....

Okrem kubranského richtára sú tu podpísaní obyvatelia Ondrej Krátky, Jozef Ševčík, Ján Duras, Štefan Hlaváč a správca farnosti Anton Bárdy. Listina je opatrená tak pečatou farnosti, ako aj obce. V odpovedi z 26. novembra biskup prisľúbil prispieť na tento účel sumou 500 korún.¹¹³

Dňa 3. septembra 1903 žiada administrátor Anton Bárdy povolenie vykonať finančnú zbierku na financovanie nového kostola. Dosiaľ nahromadené príjmy, ktoré sú výlučne od veriacich a nie sú bohaté, treba doplniť inou formou. Chce využiť aj iný zdroj príjmov, zrejme od bohatších ľudí, vyberaním darov na tento účel.

Pôvodná poškodená kaplnka bola do základu zbúraná a na jej mieste sa začalo s prípravnými prácami na stavbu nového a väčšieho murovaného kostola. Administrátor farnosti Anton Bárdy žiada 9. septembra 1903, aby jemu osobne bolo dovolené požehnať základný kameň novej kaplnky.¹¹⁴ Povolenie bolo udelené 14. septembra 1903, a tak sa mohlo začať so stavbou. Kubrania môžu byť naozaj hrdí na to, že im tento ich nový kostol projektoval významný architekt Milan Michal Harminc (1869 – 1964). Harminc sa narodil v Kulpíne vo Vojvodine, v dnešnom Srbsku. Študoval na nemeckej obchodnej akadémii v Novom Sade; v rokoch 1893 – 1894 bol kresličom a projektantom u Jána N. Bobulu, neskôr v rokoch 1894 – 1897 u architekta A. Schikedanza. Veľkú staveľskú skúšku zložil v roku 1908, teda až po postavení kostola v Kubrej. Avšak už v čase jeho výstavby bol majiteľom projekčnej a staveľskej kancelárie v Budapešti. Kubranský kostol patrí medzi viac ako 300 stavieb, ktoré Harminc projektoval, pričom k najvýznamnejším patria budova Slovenského národného múzea v Martine a prestavba hotela Carlton v Bratislave.¹¹⁵

¹¹² DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-I. Žiadosť veriacich z Veľkej Kubrej nitrianskemu biskupovi Imrichovi Bendemu, 24. november 1902, Opatová.

¹¹³ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-I. Odpoveď nitrianskeho biskupa Imricha Bendeho na žiadosť veriacich z Veľkej Kubrej, 26. november 1902, Nitra.

¹¹⁴ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-I. Opatovský administrátor Anton Bárdy ad nitriansky biskup Imrich Bende, 9. september 1903, Opatová.

¹¹⁵ *Slovenský biografický slovník. II. zväzok. E-J.* Martin 1987, s. 289.

Podobne ako pri stavbe prvého kostola aj na tejto druhej stavbe sa z veľkej časti podieľali tak robotou, ako aj materiálom samotní obyvatelia obce: „O stavbe kaplnky často spomínala naša mama, zvlášť na nespravodlivosť pri výplatách: »Deti moje, to bolo a bude. Keď sa stavala kaplnka, tak otrocky sme vynášali maltu na nosidlách drevených zavčas ráno a ako v Písme svätom sme rákali, že sme aj o jednu hodinu skorej, že budeme mať viac, ale pán palier [dozorca na stavbe – pozn. autora] deľel nespravodlivo, mali sme ešte menej.«¹¹⁶

Administrátor Anton Bárďy žiada 19. februára 1904 nitrianskeho biskupa Imricha Bendeho o prisľúbenú podporu 500 korún na vnútorné vybavenie kubranského kostola, keďže treba zaplatiť zmluvnú čiastku a stavba je už zastrešená a čoskoro bude hotová.¹¹⁷ Tejto prosbe bolo hneď vyhovené a z kapitulného opatrovníctva náboženských základín zo základiny biskupa Palugyaya pre chudobných bolo z titulu podpory novostavby kostola vo Veľkej Kubrej vyplatených päťsto korún.¹¹⁸ Avšak ani táto finančná injekcia nevyriešila všetky problémy. V liste o niekoľko mesiacov neskôr 2. júla Bárďy žiada biskupa o pozlátenie kalicha pre kostol v Opatovej a takisto o pozlátenie kalicha a cibória pre kostol v Kubrej. Kostol v Kubrej vraj nemá skoro žiadne vybavenie a kostol v Opatovej nemá dostatočné veno.¹¹⁹ A len niekoľko týždňov na to, 12. augusta, opäť ďalšia prosba o paramenty a iné bohoslužobné predmety (kazulu, pluviál, kadidelnicu s lodičkou, rímsky misál, misál zomrelých, rituál, ...).¹²⁰ Aj tejto bolo vyhovené, pretože už 19. augusta 1904 ďakuje v mene farníkov za pozitívnu odpoveď biskupa na jeho žiadosť.¹²¹ Z uvedeného sa zdá, že hoci sa ako-tak podarilo postaviť hrubú stavbu, neboli už Kubrania z vlastných zdrojov schopní zariadiť interiér, a teda aj uvedenie nového kostola do používania sa oddialilo takmer o rok. K dispozícii máme ešte jednu žiadosť zo 7. októbra 1904, kde Anton Bárďy predkladá biskupovi dekrét na schválenie učiteľky v Opatovej (*docentissae*). Popritom žiada o darovanie kamenného oltára s relikviarmi do kaplnky v Kubrej, pretože sa zistilo, že pôvodný oltár a pečať sú zlomené.¹²² Hoci odpoveď biskupa na túto poslednú žiadosť nemáme k dispozícii, už z vyššie uvedeného je zrejmé, že subvencia celého projektu zo strany biskupstva bola mimoriadne veľká.

Pravdou však je, že Kubrania sa len pasívne nespoliehali na pomoc biskupa, ale potrebné peniaze sa rozhodli získať aj inou cestou, a to verejnou zbierkou v okolitých obciach. Dozvedáme sa to z listu hlavného župana Trenčianskej župy Gejzu Ostrolúckeho (1898 – 1905), ktorý v tejto veci 25. augusta 1904 pod číslom 658 posielal nitrianskemu biskupovi. List je v maďarčine:

.....

„Ctihodný pán biskup! Obec Veľká Kubrá k ministrovi vnútra podanej petícii pre výstavbu katolíckeho kostola Vás žiada o krajin-

¹¹⁶ AAV, f.: Veľká Kubrá. Magdaléna Lišková ad Martin Macko, 29. september 2009, Opatová nad Váhom.

¹¹⁷ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-I. opatovský administrátor Anton Bárďy ad nitriansky biskup Imrich Bende, 19. február 1904, Opatová.

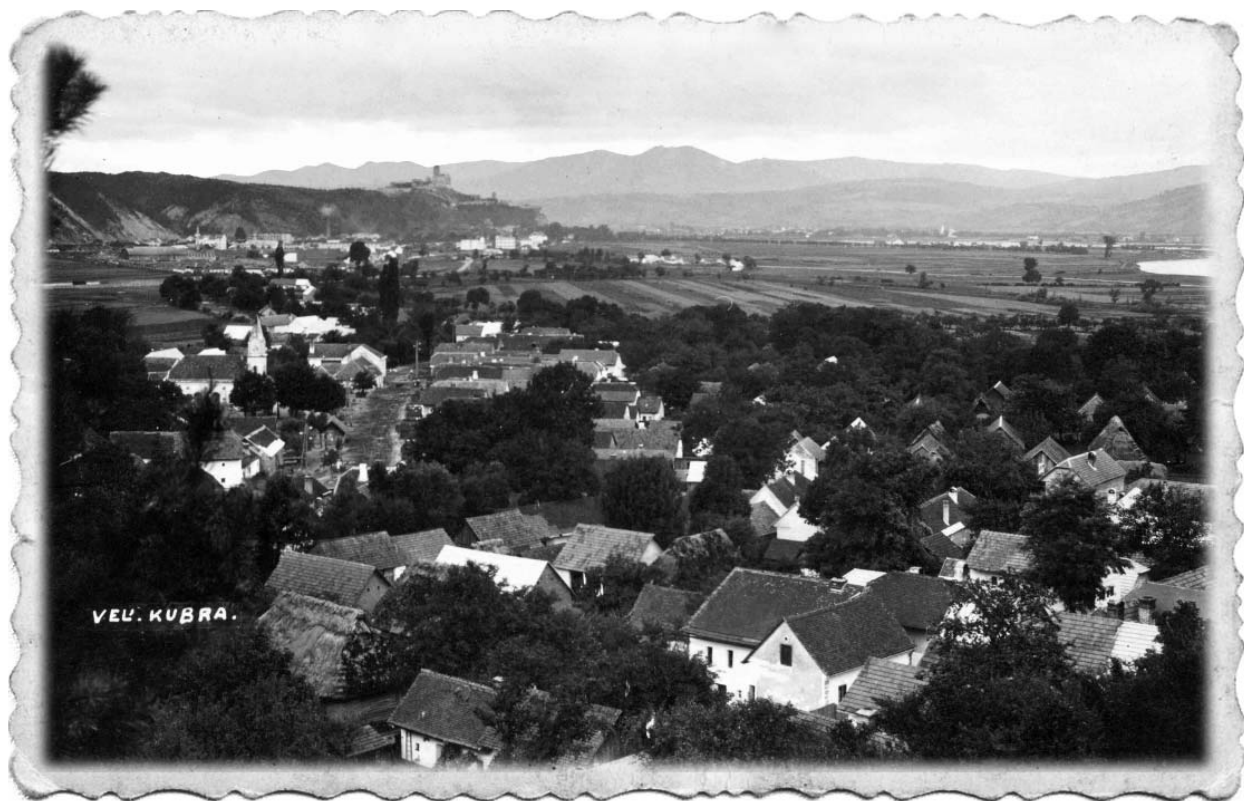
¹¹⁸ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-I. nitriansky biskup Imrich Bende ad opatovský administrátor Anton Bárďy, 21. február 1904, Nitra.

¹¹⁹ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-I. opatovský administrátor Anton Bárďy ad nitriansky biskup Imrich Bende, 2. júl 1904, Opatová.

¹²⁰ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-I. opatovský administrátor Anton Bárďy ad nitriansky biskup Imrich Bende, 12. august 1904, Opatová.

¹²¹ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-I. opatovský administrátor Anton Bárďy ad nitriansky biskup Imrich Bende, 19. august 1904, Opatová.

¹²² DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-I. opatovský administrátor Anton Bárďy ad nitriansky biskup Imrich Bende, 7. október 1904, Opatová.

*Pohľad na Veľkú Kubru v tridsiatych rokoch 20. storočia
(zo zbierky J. Hanušina, Trenčín)*

skú zbierku (celokrajinský orodovný dar) s cieľom pokryť náklady. Predtým, než som v slove tejto žiadosti svoj názor predložil pred ministra vnútra, prosím dôstojného pána, aby ma ráčili oboznámiť s hore uvedenou žiadosťou a jej vyhovením v obci Veľká Kubrá. Prijmite moju dôstojnú úctu v úprimnom prejave.“¹²³

.....

Ako to presne vo veci verejnej zbierky dopadlo, nevieme, ale podľa všetkého nejaká prebehla. Tak to možno aspoň nepriamo usudzovať z dokumentov, ktoré máme k dispozícii. Vo farskom archíve v Opatovej nad Váhom sa v poškodenej knihe s chýbajúcim obalom a názvom, ktorú z kontextu možno považovať za kroniku farnosti, nachádza záznam s presným dátumom vysviacky nového kostola vo Veľkej Kubrej. Stojí tam, že nový od základov postavený kostol, ktorého pokladnica nemohla nič dať (tým sa myslí, že vyzbierané peniaze od veriacich nepostačovali), bol požehnaný **21. mája 1905**.¹²⁴ Keďže vieme, že Kubrania sami nemali dostatok financií, biskupský ordinariát prispel len sumou 500 korún a kostol takéhoto formátu nebolo možné postaviť „z ničoho“, javí sa zbierka ako jediné reálne riešenie. Pani Magdaléna Lišková (nar. 1926) si spomína, ako jej mama Eva

¹²³ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-I. Trenčiansky župan Gejza Ostrolúcky ad Nitriansky biskup Imrich Bende, 25. august 1904, Trenčín.

¹²⁴ ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Chronica parochiae 1852 – 1922*, (bez číslovania strán).

Kobzová (nar. 1885) hovorila o tom, že na nový kubranský kostol sa vybrali peniaze po dedinách.¹²⁵ Rovnako ako pôvodná kaplnka bol zasvätený sv. Jánovi Nepomuckému. Ide o historizujúcu stavbu s jednolodovým priestorom s polkruhovou apsidou a vežou predstavanou na osi hlavnej fasády kostola. Fasády sú bohato členené historizujúcimi architektonickými a dekoratívnymi prvkami. Loď kostola je zaklenutá. Dĺžka stavby je 14 a šírka 9 metrov.¹²⁶

Plánovaná stavba tretieho kostola

Kubrania sa však dlho neuspokojili ani s týmto chrámom. Už za Slovenskej republiky (1939 – 1945) sa začalo uvažovať o výstavbe ešte väčšieho kostola. V roku 1946 odkúpila cirkevná obec od Petra Pala dom aj s pozemkom (dnes na ňom stojí Dom smútku). Urbárska obec dala rodine Palovej veľký urbársky pozemok na hornom konci dediny v „Záhradách“, kde si postavili nový dom. O rok neskôr v roku 1947 boli odkúpené ďalšie dva domy s pozemkami od Jána Lišku a Jozefa Sokola. Plán sa nakoniec nerealizoval kvôli nástupu komunizmu a jeho reštriktívnym opatreniam voči cirkvám a náboženskému životu vôbec. Poze-

Pohľad na Veľkú Kubrú o dvadsať rokov neskôr. Vľavo dole je dobre vidieť kostol. Na fotografii sú zľava doprava Kubrania Jozef Chorvát, Jakub Švejda, Štefan Moško, Ján Zahradník, ... (posledný vpravo a v popredí sú neznámi). Po znárodnení sa vršok prestal udržiavať a musel byť zalesnený, takže v súčasnosti už takýto pohľad nie je možný. (PPM)

¹²⁵ AAV, f.: Veľká Kubrá. Magdaléna Lišková ad Martin Macko, 29. september 2009, Opatová nad Váhom.

¹²⁶ Kolektív autorov: *Súpis pamiatok na Slovensku, zväzok druhý: K-P. Obzor*, Bratislava, 1968, 155.

*Interiér kubranského kostola
v päťdesiatych rokoch 20. storočia*

mok Petra Pala, na ktorom dnes stojí Dom smútku, patrí v súčasnosti mestu Trenčín, trávnatý trojuholník vedľa kostola a dolnej školy (teraz lekáreň prof. Hlaváča) ostal vo vlastníctve Katolíckej cirkvi.¹²⁷ Paradoxne, vďaka obštrukciám komunistického režimu sa nám zachoval aspoň tento druhý kostol, ktorý má iste väčšiu historicko-kultúrnu hodnotu (zapísaný aj na Pamiatkovom úrade Slovenskej republiky), než by pravdepodobne mal, hoc aj väčší, keby bol postavený v polovici 20. storočia. Na druhej strane, už samotná takáto aktivita dokazuje, že Kubrania sa nikdy, ani po sto rokoch, nevzdali myšlienky pozdvihnutia svojej obce na farnosť. Okrem samotného kostola sa totiž plánovala aj stavba farskej budovy.

Tu možno ešte poukázať na jednu vec. Zdá sa, že Kubrania sa nikdy príliš nevčlenili do farnosti, ku ktorej v tej-ktorej dobe patrili. Je to pochopiteľné z viacerých dôvodov, akým bola geografická poloha obce vzhľadom k materskému farskému kostolu, rozdielnosť svetských patrónov, ale neskôr aj emancipácia vlastného povedomia predovšetkým cez duchovno-kultúrne pôsobenie kňazov rodákov. Vždy znova a znova môžeme v zachovaných dokumentoch vidieť, že veriaci z Veľkej

¹²⁷ AAV, f.: Veľká Kubrá. Stanislav Liška ad Martin Macko, 8. november 2009, Trenčín-Kubrá.

Kubrej chodili i tak väčšinou na omše do Trenčína než do svojho farského kostola. Nedostatočná finančná solventnosť miestnych veriacich však vždy bránila naplneniu myšlienky osamostatnenia. V tomto smere je zaujímavý po maďarsky písaný list opatovského farára Antona Bárdyho z 24. júla 1911. Nitrianskemu biskupovi v ňom píše, že veriaci z Veľkej Kubrej žiadajú, aby sa v ich novom kostole, ktorý si k tomuto účelu postavili, konala aspoň raz za mesiac svätá omša. Túto svoju požiadavku už vraj niekoľkokrát predložili trenčianskemu dekanovi, ktorý im ale na to odpovedal, že ich žiadosť bude splniteľná, ak pozemnoknižne prepíšu pôdu urbárikov na faru. Obyvatelia Kubrej ju však neboli ochotní prepísať na faru v Opatovej, keďže aj tak radšej chodili na omšu do mesta k pátrom piaristom. Pretože aj sám opatovský farár cítil ako nežiaduce toto odcudzovanie sa farskému chrámu, píše, že považuje za potrebné, aby sa dokonca každú druhú nedeľu v mesiaci konala svätá omša v kostole v Kubrej a taktiež litánia. Na zabezpečenie chýbajúceho príjmu pre farára, ktorý by činil 1000 korún ročne, sa chce obrátiť o finančnú pomoc (*congrua*¹²⁸) priamo na ministra kultu a školstva.¹²⁹

Detailný pohľad na vonkajšiu fasádu kostola

(Martin Pristach, Trenčín-Kubrá)

¹²⁸ „V konfesnom práve sa pojem *congrua* používa ako výraz pre doplatok, ktorý sa k nedostačujúcej cirkevnej *congrue*, čiže platu duchovného poskytnutého z cirkevných príjmov, poskytuje z verejných prostriedkov.“ (ŠABO, Martin: *Štát a cirkvi na Slovensku: Vývoj financovania cirkví*. Bratislava: Redemptoristi, 2006, s. 38.)

¹²⁹ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-II. opatovský farár Anton Bárdy ad nitriansky biskup Viliam Batthyány, 24. júl 1911, Opatová nad Váhom.

¹³⁰ „Veriaci vo Veľkej Kubrej stále naliehajú na mňa, žeby každú tretiu nedeľu v Kubrej odbavoval služby Božie. Mládež vraj v nedeľu potuluje sa po Trenčíne a starí by radi do kostola, ale pre starobu nemôžu, iba ak do svojho kostola. Z týchto dôvodov jestli najdôstojnejší ordinariát nebude mať námietky proti tomu, túto ťažkosť vzal by na seba, ale len od 1. septembra 1931, dnes mám beztak mnoho povinností...“ (DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89-III. Žiadosť opatovského farára Jozefa Pietrika o bináciu vo Veľkej Kubrej jednu nedeľu v mesiaci, 10. marec 1931, Opatová nad Váhom.)

Ani tento zámer sa nepodaril, pretože vieme, že až v roku 1931 sa podarilo Kubranom presadiť, aby sa tu aspoň tretiu nedeľu v mesiaci pravidelne o 10:30 slúžila sv. omša.¹³⁰ Dovtedy tu okrem pohrebných omší bývala pravidelná bohoslužba len trikrát do roka. Je preto zrejmé, že aj z tohto dôvodu mali Kubrania evidentný záujem na pozdvihnutí Veľkej Kubrej na samostatnú farnosť, čo by zaručilo každonedeľné slávenie omší v ich obci.

Votívne sochy

Socha sv. Jána Nepomuckého

Farár farnosti Opatová nad Váhom Jozef Folkmann píše **5. apríla 1861** žiadosť na biskupský úrad v Nitre o udelenie fakulty postaviť votívnu sochu. Martin Švejda, kubranský sedliak a opatovský farník vo svojej chorobe urobil sľub, že mieni postaviť sochu ku cti sv. Jána Nepomuckého, a síce z tej strany, ako sú domy, pri potoku cez obec tečúceho. Biskup neudelil fakultu hneď, ale vyzval listom z 10. apríla 1861 opatovského farára, aby najskôr referoval o finančnom zabezpečení tejto fundácie. Ten odpovedal 14. apríla, že spomínaný sedliak Martin Švejda venuje na tento účel 45 zlatých rakúskej meny a k tomu 30 zlatých na údržbu sochy. Biskup mu 18. apríla odpovedal, že táto základina je akceptovaná (aj keď nie je uvedené výslovne, že fakultu udeľuje) a prikázal mu tento príjem zapísať do finančného denníka.

Socha tohto mimoriadne obľúbeného svätca však nebola prvá vo Veľkej Kubrej a už vôbec nie vo farnosti ako takej. Zo zápisu z kanonickej vizitácie opatovskej farnosti, ktorá sa uskutočnila v roku 1829, sa dozvedáme, že v strede dediny pri moste na drevenom stĺpe už vtedy stála socha tohto svätca. Musela tam však už nejakú dobu stáť, pretože v roku 1824 bola už obnovovaná. Ako vyplýva z poznámky dopísanej do zápisnice v neskoršom období, rovnako bola obnovená aj v roku 1852, a to

Za potokom je vidieť studňu a dolný aj horný mlyn v tridsiatych rokoch 20. storočia. Sochu sv. Jána Nepomuckého nevidno, pretože ju zakrýva drevený plot v popredí. Hoci rodina Švejdových sa časom presťahovala, socha ostala na svojom pôvodnom mieste aj naďalej. Hore na vršku je vidieť cintorín. (PPM)

Vľavo: Sadrová kópia
(Martin Pristach, Trenčín-Kubrá)

Vpravo: Zakonzervovaný originál
z roku 1861 (VAA)

¹³¹ ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Canonica visitatio parochiae Apáthfalvensis anno 1829*, s. 13.

¹³² ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Canonica visitatio parochiae Apáthfalvensis anno 1829*, s. 12.

maliarom Daszlerom zo Skaly v hodnote 4 zlatých, ktoré mu obecná pospolitosť vyplatila cez richtára Martina Švejdu. Túto sochu dala vraj postaviť obec, a preto ju aj obec udržiavala.¹³¹ Je možné, že práve táto socha bola tá, ktorú po postavení kaplnky umiestnili na oltár. Okrem toho v Opatovej pri verejnej ceste do Trenčína stála na murovanom stĺpe ešte ďalšia drevená socha sv. Jána Nepomuckého od konvertitu a neskoršieho laického brata jezuitu Jána Bogádyho postavená bez finančného zabezpečenia.¹³²

Genealógia rodiny Švejdocov

Aby sme pochopili správne v súvislostiach to, čo bude nasledovať, musíme na tomto mieste, kde sa už po druhýkrát stretáme s rodinou „Švejdech“, urobiť exkurz od hlavnej témy a pozrieť sa bližšie na históriu tejto kubranskej rodiny. Vieme, že nešlo o pôvodných obyvateľov, avšak v 19. storočí ich tu už vidíme pevne etablovaných. Nikdy nepatrili v obci medzi najväčšie rodiny (napr. Paloví, Matejkoví, Hlaváčovi) ani najbohatšie (napr. Maláňoví), ale boli dosť dobre zabezpečení na to, aby sa už v polovici 19. storočia jeden z nich mohol stať richtárom.¹³³ Odkiaľ, kedy a prečo prišla teda táto rodina do Kubrej?

Najskôr skúsme preskúmať meno Švejda z etymologickej stránky. V prvom rade si treba uvedomiť, že ešte v druhej polovici 16. storočia poväčšine jediným a rozhodujúcim menom bolo krstné meno, ktoré bolo stále a nemenné.¹³⁴ Ak bolo treba v záplave tých istých krstných mien upresniť istého jedinca, pomáhalo buď pridanie mena otca, alebo sa používali veľmi výstižné prezývky. Tieto prezývky však boli premenlivé, mohlo ich byť aj niekoľko a po presťahovaní sa do iného kraja mohol novoprišelec dostať podľa potreby inú prezývku. Z týchto prezývok sa v priebehu 17. storočia ustálili dnešné priezviská.¹³⁵ Hoci vieme, že v regióne, v ktorom sa Kubrá nachádza, bol tento proces už v 16. storočí ukončený, predsa aj tu sa naďalej v bežnom styku v prehojnej miere používali rôzne prezývky. Tento fenomén sa dokonca stal pre Kubrú charakteristickým rysom až do súčasnosti.

Vráťme sa však ku Švejdocom. Usudzuje sa, že pomenovanie Švejda je odvodené od slova Švéd a má súvislosť s pobytom švédskych vojsk na území krajín českej koruny v priebehu Tridsaťročnej vojny (1618 – 1648).¹³⁶ Meno môže zároveň označovať aj človeka hrubého, „způsobů neurvalých“, tiež vojenského veterána, vyslúžilca, prípadne súvisieť so slovesom švejdať = šmatlať. Bezpochyby sa švédski žoldnieri, ktorí sa na území krajín českej koruny v priebehu 17. storočia ocitli niekoľkokrát, nesprávali dvakrát humanisticke. Nie je bez významu, že až do 19. storočia sa v českom prostredí udržal pojem „švejda“ ako označenie človeka hrubého.¹³⁷ Podľa všetkého teda pochádzajú Švejdoci z českých krajín. Potvrdzujú to aj matriky. Napríklad v Matrike zosnulých farnosti Sološnica na Záhorí je záznam zo 17. júla 1749, že tu zomrel istý „*Joannes Sveida, krajčír – sartor z Čiech (Bohemus) vo věku 45 rokov, zaopatřený*“.¹³⁸ A naozaj, Švejda je meno, ktoré sa bohato vyskytuje v Čechách a na Morave a naproti tomu na Slovensku je rozšírené len v oblasti Záho-

¹³³ Je isté, že minimálne v roku 1852 (ŠA Trenčín, f.: Obec Kubrá 1764 – 1930. Kúpnopredajná zmluva, 5. august 1855, Veľká Kubrá) a 1855 (ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Canonica visitatio parochiae Apáthfalvensis anno 1829*, s. 13) bol veľkokubranským richtárom Martin Švejda. Či bol ním počas celého tohto obdobia, sa nedá zatiaľ povedať, pretože nemáme dokumenty, ktoré by zachytávali meno richtára v rokoch 1853 a 1854.

¹³⁴ Príkladom môže byť napríklad zoznam kňazov Ostrihomskej arcidiecézy od Ladislava Némethyho, ktorý využíva aj táto štúdia. Pri kňazoch zo 16. storočia a skôr je väčšinou uvedené iba krstné meno.

¹³⁵ Procházka, Ladislav: *Jak vzniklo příjmení Procházka*. In: *Acta genealogica et Heraldica*. 1969, č. 4, s. 4.

¹³⁶ Podnetom k jej vypuknutiu bolo povstanie českých stavov proti nastupujúcemu panovníkovi Ferdinandovi II. (1619 – 1637), keď 23. mája 1618 vodcovia českých evanjelických stavov vyhodili z okien Pražského hradu cisárskych (katolíckych) miestodržiteľov a odbojná šľachta si vytvorila svoju vlastnú stavovskú vládu. Hoci vzbúrené stavy boli porazené v bitke na Bielej Hore v roku 1620, konflikt sa však utíšiť nepodarilo. V roku 1630 začalo proti Habsburgovcom vojnu Švédsko. V roku 1636 obsadili švédske vojská dokonca samotnú Prahu. Ich víťazný postup v Nemecku a v Čechách prerušila na krátku dobu švédsko-dánska vojna, ktorá vypukla v roku 1643, ale po víťazstve nad Dánmi obnovili Švédi svoju ofenzívu v tejto oblasti. Napokon v marci 1645 zvíťazili nad cisárskym vojskom pod vedením generála Torstensena v bitke pri Jankove v južných Čechách.

¹³⁷ Porov. MOLDANOVÁ, Dobrava: *Naše příjmení*. Praha: Agentura Pankrác, 2004, s. 193 a MATES, Vladimír: *Jména tajemství zba-vená: malá encyklopedie nejčastějších příjmení*. II. díl. Praha: Epocha, 2003, s. 305 – 306.

¹³⁸ ŠA Bratislava, Zbierka cirkevných matrik, Matrika zomrelých, rím.-kat. farský úrad Sološnica (1748 – 1800).

ria a Považia, z toho najviac práve v okolí Trenčína. Takýchto rodov Švejdocov mohlo, samozrejme, nezávisle na sebe vzniknúť niekoľko. Tí, ktorí zaujímajú nás, prišli pravdepodobne z Moravy. Aspoň tak sa to zachovalo v ústnej tradícii.¹³⁹

Ďalšou otázkou, ktorá nás zaujíma, je, kedy a prečo prišli Švejdoci do Kubrej.¹⁴⁰ V súpisoch poddaných vo Veľkej Kubrej zo začiatku 18. storočia, konkrétne z rokov 1715, 1718 a 1720, sa nikde takéto meno nenachádza. K dispozícii máme takisto aj tzv. desiatok z oviec z roku 1722 (doslovne z jahniat alebo baránkov: *Regestrum decimae pactatae agnellorum processus medii inchoatum*), ktorý sa vyruboval podľa počtu oviec oboch pohlaví, bez ohľadu na vek týchto zvierat. Súpisy vznikli pre evidenciu cirkevných daní a odvodov na území Trenčianskej stolice. Za Veľkú Kubru je uvedených 12 zdanených sedliakov (najviac oviec mal podľa súpisu Ján Hlaváč), ale meno Švejda sa nenachádza ani tu.¹⁴¹ Samozrejme, to ešte nepotvrdzuje s úplnou istotou, že tu žiadni Švejdoci nežili. Súpisy poddaných neboli súpismi obyvateľstva, ale obsahovali len mená tých, ktorí boli dostatočne majetní, aby sa na nich vzťahovala povinnosť platiť dane. Prvé záznamy o tejto rodine v obci Veľká Kubrá máme zo sedemdesiatych rokov 18. storočia. Je to napríklad zoznam majiteľov jednotlivých usadlostí vyhotovený v rokoch 1863 – 1864, ktorý dokladuje zmeny vo vlastníctve vzhľadom na rok 1772. A práve v roku 1772 sa už v zozname nachádza istý sedliak Adam Švejda a želiar Ondrej Švejda.¹⁴²

Existuje ešte jeden prameň vysokej hodnoty, ktorý nás posunie ďalej. Sú ním cirkevné matriky. To, že tu Švejdoci už naozaj nejakú dobu žili, potvrdzuje aj záznam v Sobášnej matrike obce Modrová pri Piešťanoch, kde sa uvádza, že *dňa 13. októbra 1778 sa tu sobášil vdovec Jan Batko z Luky s vdovou Juditou Swejda, vdovou po Janovi Swejda z Kubry*.¹⁴³ Ako bolo už spomenuté, v roku 1726 bola Veľká Kubrá s Kubricou vyčlenená z Trenčianskej Teplej a priradená k Soblahovu. Našťastie, pretože na rozdiel od matrik farského úradu v Trenčianskej Teplej, ktoré sa nám zachovali len od roku 1782, matriky Soblahova máme už od roku 1717. Keď sa do nich pozrieme, nájdeme tu už na začiatku storočia prvý konkrétny záznam o Švejdococh v Kubrej. Dňa 10. marca 1729 sa Ondrejovi Švejdovi a jeho manželke Anne narodila dcéra Anna, ktorá však už 15. apríla 1731 zomrela.¹⁴⁴ Z tohto vyplýva, že už začiatkom 18. storočia tu stopercentne Švejdoci žili.

Hypoteticky by sme mohli odpovedať aj na dôvod ich príchodu. Po porážke nekatolíckych stavov vydal cisár Ferdinand II. pre protestantov v Čechách a na Morave v rokoch 1627 a 1628 nariadenie

¹³⁹ „Vraj pochádzali z Moravy, vraj mali majetok i v Opatovej, na Podľaní lúky a väčšiu výmeru. Prapradedko z Švejdech rodiny boli slušný a rozumný, spravili – zvolili ho za richtára, lebo mal majetok a keby spreneveril, aby mohol majetkom nahradiť porcie, teda dane. Tie boli veľké a nebolo z čoho platiť, tak prišiel rozkaz, by každý dlžník doniesol richtárovi do stodoly teplé veci a keď zaplatí, môže mu ich richtár vrátiť. Prišla vraj ale strašne silná zima a richtárovi bolo ľúto, on im veci dal, že keď skončí zima, donesú späť. Všetko sa vyzradilo, richtára odsúdili, role i Podľanie popredali.“ (AAV, f.: Veľká Kubrá. Magdaléna Lišková ad Martin Macko, 29. september 2009, Opatová nad Váhom.)

¹⁴⁰ Okrem verzie, ktorú tu uvádzame, treba spomenúť ešte jednu, ktorá pochádza od Ondreja Švejdu (1904 – 1993). Podľa nej prišli Švejdoci z Čiech až v roku 1813, práve v čase veľkej povodne. Prišli cez hrozenkovský prechod, pričom jedna časť sa usídlila v Súči a druhá na druhej strane Váhu, v Opatovej a v Kubrej. Boli vraj hneď na začiatku bohatí, čo im umožnilo skúpiť polia a trvalo sa etablovať v tejto oblasti. (AAV, f.: Veľká Kubrá. Ján Švejda ad Martin Macko, 24. február 2010, Trenčín-Kubrá.)

¹⁴¹ ŠA BY, f.: TrŽ-I, Náboženské písomnosti, škat. 344, i. č. 1259.

¹⁴² FOJTÍK, Juraj: *Z histórie Kubry*, s. 51.

¹⁴³ ŠA Bratislava, Zbierka cirkevných matrik, Matrika sobášených, rím.-kat. farský úrad Modrová (1754 – 1784).

¹⁴⁴ ŠA Bratislava, Zbierka cirkevných matrik, Matrika zomrelých, rím.-kat. farský úrad Soblahov 1717 – 1801.

do šiestich mesiacov prestúpiť na katolicizmus alebo opustiť krajinu. Mnoho slobodných občanov (šľachta, mešťanstvo) sa preto presunulo na západné Slovensko, kde sa usadzovali v blízkosti hraníc. Väčšina zemepánov, ovládajúcich pohraničné panstvá, vyznávala v tej dobe evanjelickú vieru. Illešházyovci, dediční páni Trenčína a mnohí ďalší ich ochotne prijímali.¹⁴⁵ Poddaní, samozrejme, odísť len tak nemohli, a preto utekali tajne. Keď predpokladáme, že meno Švejda vzniklo v čase, keď na území krajín českej koruny operovali švédske vojská, teda zhruba v období 1635 – 1645, je možné, že nami skúmaná rodina sa vysťahovala niekedy v polovici 17. storočia. Možno boli Švejdovci protestantského vyznania, a preto sa uchýlili do trenčianskeho panstva, ktoré v tej dobe bolo kompletne evanjelické. Neskôr pri rekatolizácii Považia konvertovali na katolicizmus. Spočiatku neboli asi príliš majetní, a tak sa nedostali ani do prvých daňových súpisov.

Teraz sa môžeme vrátiť k hlavnej téme a skúsiť odpovedať na niekoľko otázok spojených so sochou, resp. sochami sv. Jána Nepomuckého. Ako sme spomenuli vyššie, zdá sa, že staršiu sochu sv. Jána presunuli v roku 1845 do kaplnky. Od roku 1861 by teda existovali súbežne dve sochy tohto svätca; jedna vnútri v kostole a druhá vonku pri mlyne. Potvrdzovať by to mohli aj výdavky v účtovnej knihe kubranskej kaplnky. Vo výdavkoch za rok 1877 je v časti opravy budovy kaplnky uvedené, že bolo vyplatených 10 zlatých a 23 denárov za opravu ohrady (mriežky, zábradlia) pri soche sv. Jána Nepomuckého a na jej vymaľovanie; 30 denárov za pár sklenených konvičiek, atď.¹⁴⁶ Zdá sa na prvý pohľad, že by malo ísť o veci, ktoré sa nachádzali v kaplnke, a teda reč by bola o soche v kostole. Spochybňuje to však zmienka o zábradlí. Okrem toho v inej účtovnej knihe za rok 1884 v tej istej časti výdavkov už jasne vidíme, že ide o vonkajšiu sochu, keďže je tam napísané, že sa vynaložili opäť prostriedky na nové zábradlie a opravu sochy sv. Jána Nepomuckého pri kubranskom mlyne.¹⁴⁷ O soche v kostole teda nevieme nič určitého. Avšak o tej pri kubranskom mlyne sú záznamy jednoznačné a veľmi časté, keďže jej údržba v exteriéri si vyžadovala neustále zásahy.

V roku 1861 bola táto fundácia naozaj zapísaná do účtovnej knihy kaplnky a nepretržite vedená až do roku 1906, kedy táto účtovná kniha končí. Zdá sa, že v roku 1869 boli peniaze určené na vydržiavanie fundácií vrátené naspať ich darcom s tým, že boli povinní každý rok vyplácať z nich plynúce úroky na účet kaplnky. Tak čítame, že Martinovi Švejdovi z Veľkej Kubrej boli ako záväzok dňa 1. júla 1869 dané peniaze a uložené u neho na zúročenie (elocati) a boli dňa 2. apríla 1870 pod

¹⁴⁵ *Krátke dejiny Slovenska*, s. 157 – 158.

¹⁴⁶ ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Rationes capellae Nagy Kubrensis 1849 – 1906*. Erogiatio anni 1877.

¹⁴⁷ V tomto roku sa okrem reparácie samotnej sochy urobilo nové zábradlie. Výdavky na to boli pomerne vysoké, až 26 zlatých a 85 denárov. (ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Diarium capellae Nagy Kubrensis 1883-1943*. Erogiatio anni 1884.)

č. 420 zapísané ako základina pre financovanie udržiavania sochy sv. Jána Nepomuckého.¹⁴⁸

V čase postavenia sochy žilo v Kubrej viacero Martinov Švejdv. Ktorí z nich ju dal postaviť? Bol to niekdajší richtár alebo iný Švejda? A ktorý z nich bol vlastne richtárom? Celú situáciu komplikuje aj skutočnosť, že meno Martin často prechádzalo z otca na syna aj po niekoľko generácií. Na druhej strane, ako sme už povedali, nebola táto rodina oproti iným až taká rozvetvená, a tak sa zdá, že všetci Švejdvci, o ktorých je reč v tejto práci, pochádzali z jednej línie.

V rokoch 1852 – 1855, keď máme správy o richtárovi Martinovi Švejdovi, žili vo Veľkej Kubrej sedliak Martin Švejda¹⁴⁹ (1800 – 1863), manžel Kataríny Šedivej, jeho syn Martin Švejda¹⁵⁰ (1832 – 1872), manžel Alžbety Matejkovej a možno ešte jeden Martin, manžel Anny Martinkovej. O tomto však po svadbe 8. apríla 1850 niet viac žiadneho záznamu, je preto pravdepodobnejšie, že sa presťahoval inam.

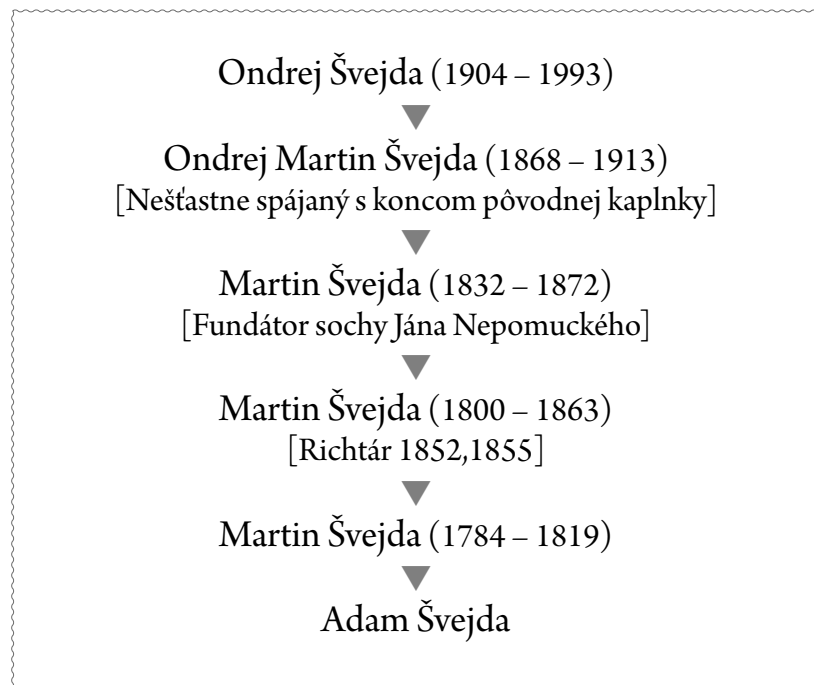
Zdá sa, že spomínaným richtárom bol prvý z nich, pretože mladší Švejda, hoci bol už v tej dobe ženatý, predsa by bol príliš mladý na takýto úrad. On bol ale tým, kto dal postaviť sochu sv. Jána Nepomuckého. Dá sa to zistiť z finančnej knihy kubranskej kaplnky, pretože v roku 1872 tam máme záznam *nunc ejus vidua nata Martinka*¹⁵¹, teda, že zodpovednosť teraz prešla na jeho manželku Alžbetu Martinkovú. Neskôr záväzky spojené s fundáciou prebrali jeho zákonní dedičia. Keďže ich však bolo viacero, viedla sa v neskorších rokoch táto základina stále pod jeho menom.

¹⁴⁸ ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Rationes capellae Nagy Kubrensis 1849-1906*. Perceptio anni 1875.

¹⁴⁹ Martin Švejda, narodený 29. marca 1800, sa oženil s Alžbetou Matejkovou (dátum svadby neznámy), zomrel 15. februára 1863. Keďže v tom roku zúrila v Kubrej cholera, je možné, že aj on podľahol práve tejto chorobe.

¹⁵⁰ Martin Švejda ml., narodený 17. septembra 1832, sa 21. januára 1850 oženil s Alžbetou Martinkovou, zomrel 30. mája 1872.

¹⁵¹ ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Rationes capellae Nagy Kubrensis 1849 – 1906*. Erogiatio anni 1872.

Terajšia socha sv. Jána Nepomuckého, ktorú môžeme stále vidieť pri starom mlyne pri potoku, na jej pôvodnom mieste, je už len kópiou faximíliou. Je len zo sadry, polychrómovaná olejovými farbami. Vyhotovil ju približne v roku 1974 reštaurátor Ján Švejda, pravnuk fundátora. Keďže polychrómia v exteriéri nevydrží dlho, bola už aj táto kópia medzičasom dvakrát obnovovaná. Nanešťastie len amatérsky, pričom nanášaním sadry a farieb došlo k deformáciám na inkarnátoch (ruky, tvár, drapéria šatu). V roku 2009 sa ju jej autor pokúsil odborne opraviť, ale pre zvetranosť sadry a hrubé poškodenia sa už nedala úplne uviesť do pôvodného stavu. Pôvodná socha z lipového dreva je zakonzervovaná a umiestnená v terajšom kostole na chóre. Podľa odborného názoru Jána Švejdu musela byť pôvodná socha vyššia, avšak hnitím a pôsobením červotoča došlo odspodu k úbytku drevnej hmoty. Je totiž zvláštne, že plastika v terajšom stave nemá ani len náznak vyčnievajúcej obuvi spod šatu.¹⁵²

Socha Nepoškvrnenej Panny Márie

Farár Jozef Folkmann píše **4. augusta 1861** na biskupský úrad v Nitre, že hoci len nedávno biskup udelil fakultu na postavenie sochy sv. Jána Nepomuckého v jeho filiálke vo Veľkej Kubrej, a hľa, už onedlho iný bohatší obyvateľ, občan Ján Maláň, vyjadril túžbu dať vyhotoviť sochu ku cti Nepoškvrnenej Panny Márie, Veľkej Pani Uhorska. Spomínaný farník venuje na sochu 40 zlatých rakúskej meny. Biskup 9. augusta schválil dotáciu a udelil fakultu.

Aby však ani táto vec nebola taká ľahká, na stĺpe, na ktorom sa nachádza socha Panny Márie, je upevnená tabuľka s týmto znením: „*Z vole Otca nebeskeho spo Sina jeho jedi. a vnuknutia Ducha Svateho ja Štefan Zahradník spolu ze svojou manželku Katerina Zahradník Malaň umjenili sme si statuu: B.P.M. počať postaviť R: 1861 D: 1. septembra.*“

Kto dal teda v skutočnosti vyhotoviť túto sochu? Podľa všetkého iniciátorom bol otec Kataríny Zahradníckovej, tej, čo neskôr darovala rolu pre kaplnku. Narodila sa ako Maláňová 23. mája 1831. Jej rodičia boli Ján Maláň a Eva Hlaváčová. Ján Maláň je teda zrejme ten, kto žiadal fakultu na postavenie sochy, a jeho dcéra Katarína so svojim mužom sú zas tými, ktorí túto žiadosť napokon realizovali. Je zaujímavé, že ešte za života manželov Záhradníkových prebral záväzky spojené s touto dotáciou Liška Záhumenský Martin.¹⁵³

Po zlúčení dediny s mestom, keď sa prevádzala regulácia kubranského potoka, bola v roku 1974 pri budovaní autobusovej otočky spolu s kultúrnym domom odstránená aj socha Panny Márie spolu s obecnou studňou a lipami, ktoré stáli popri nej.¹⁵⁴ Socha bola daná do komory

¹⁵² AAV, f.: Veľká Kubrá. Ján Švejda ad Martin Macko, 14. december 2009, Trenčín-Kubrá.

¹⁵³ ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Rationes capellae Nagy Kubrensis 1849-1906*. Perceptio anni 1871.

¹⁵⁴ MATEJKA, Pavel: *To kubranské pole*, s. 21.

TRENČÍN

očami fotografky M. HOLOUBKOVEJ

Na tejto fotografii z tridsiatych rokov 20. storočia je vpravo hore vidieť sochu Panny Márie ešte na jej pôvodnom mieste, medzi lipami pred kultúrnym domom

Maláňovcov-Súhradských, pretože na jej znovupostavenie na inom mieste nebolo dané povolenie. Na verejnosť sa vrátila až po páde komunizmu, keď bola v stredu 14. apríla 1995 inštalovaná na priestranstve pred kostolom. Najskôr sa len provizórne vymaľovala a v roku 2004 bola aj odborné zreštaurovaná pánom Vladimírom Uherom. Výdavky boli hrazené zo zbierky medzi kubanskými veriacimi.¹⁵⁵

Socha sv. Floriána

Sochu sv. Floriána, ochrancu pred požiarom, postavili v obci počas vojny v roku 1943 z podnetu vtedy aktívneho požiarneho zboru. Finančné prostriedky dala obec.

¹⁵⁵ AAV, f.: Veľká Kubrá. Stanislav Liška
ad Martin Macko, 8. november 2009,
Trenčín-Kubrá.

*Detailný pohľad na sochu
Nepoškvrnenej Panny Márie
(Peter Jarábek, Kostolná-Záriečie)*

Tabuľka na stĺpe pod sochou (VAA)

Kríže

Dolný kríž

Začneme krížom na začiatku dediny pri niekdajšej továrni na obrábacie stroje TOS, dnes podniku TRENS, a.s. Pavol Matejka sa vzhľadom na mohutné lipy, ktoré pri ňom stoja, domnieval, že ide o najstarší sakrálny objekt v obci.¹⁵⁶ Pokiaľ ide o kríž, ktorý tu v súčasnej dobe stojí, to síce pravda nie je, ale iste na tomto mieste nejaký kríž stál už začiatkom 19. storočia. V zápise z kanonickej vizitácie farnosti Opatová nad Váhom z roku 1816 čítame, že už v tej dobe stál v chotári obce smerom na Trenčín kríž.¹⁵⁷ Kríž, ktorý je vidieť v súčasnosti, bol postavený až v roku 1876 z kolektívnej iniciatívy obyvateľov obce potom, čo starší drevený zničila búrka. Na postavenie tohto, dnes najmohutnejšieho kríža v obci, venovali Kubrania 200 zlatých. Kríž požehnal Ignác Tollenberger.¹⁵⁸

Zachoval sa nám aj záväzkový list obce napísaný dokonca v slovenčine. Za obecný výbor listinu podpísali Jozef Ševčík a Štefan Matejka, z

¹⁵⁶ MATEJKA, Pavel: *To kubranské pole*, s. 10.

¹⁵⁷ ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Canonica visitatio parochiae Apáthfalvensis anno 1816*, (strany nečíslované).

¹⁵⁸ DAN, f.: *Parochiae dioecesis Nitriensis*, Opatová 89-II. Opatovský farár Ján Záriecký ad nitriansky biskup Augustín Roškóvanyi. 10. júl 1876, Opatová.

¹⁵⁹ DAN, f.: *Parochiae dioecesis Nitriensis*, Opatová 89-II. Záväzok obecného výboru vo veci fundácie kamenného kríža. 5. júl 1876, Veľká Kubrá.

funkcie úradu richtár Kubrický Ján, richtár veľkokubranský, a Tvrdoň Ondrej, richtár malokubranský; podpísaný je aj Ondrej Dobias:

.....

„My obec Velká Kubra postavili sme ke cti Spasiteľa sveta kamen-
ný kríž v chotári našom vedľa polnej cesty do Trenčína. Aby tento
svätý kríž vždy v dobrom a slušnom stave udržiavaný bol, zaväzu-
jeme sa my, celá obec Velká Kubra spomenutý kamenný kríž vždy
v dobrom stave udržiavať a všetky možné preparácie pri tomto kríži
časom potrebné na naše obecné útraty vykonávať. Na dôkaz pravdy
a práva vydali sme ze seba tento spis a dali sme ho skrze náš úrad aj
výbor podpísať a obecnou pečaťou potvrdiť v Kubrej dňa 5^{ho} Julia
1876.“¹⁵⁹

.....

V roku 2001 bol kríž zo zbierok medzi veriacimi a zo sponzorských
darov zreštaurovaný pánom Jurajom Krajčom a na sviatok Povýšenia sv.
kríža 14. septembra znovu posvätený trenčianskym dekanom a farárom
Mons. Petrom Paliatkom. Najväčšiu zásluhu na záchrane tohto monu-
mentu má pani Ing. Štefánia Skoupová.

*Kríž na dolnom konci obce, lipy sú
zjavne staršie než kríž samotný.
(Martin Pristach, Trenčín-Kubrá)*

Pieskovcový kríž pred kostolom

Pred portálom do kostola na pravej strane stojí jednoduchý, dolu rozšírený kríž z pieskovca s polychrómovaným korpusom z roku 1822. V spodnej časti je vyobrazenie bolestnej Panny Márie. Ide o najstaršiu zachovanú kultúrno-stavebnú pamiatku na území bývalej Veľkej Kubrej a okrem samotného kostola taktiež o jedinú pamiatku zapísanú v registri Pamiatkového úradu Slovenskej republiky.

Na kríži sú vyryté iniciály P.D.; E.H.; A.P.; M. 1822 K. na ten čas richtárom bol. O význame týchto slov existujú dve interpretácie. Pavol Matejka ich interpretuje ako *Đuro Palo, Adam Palo, Eva Hlaváčová, sestra Palovcov. Đuro Palo na ten čas richtárom*.¹⁶⁰ Pán Stanislav Liška uvádza, že 22. septembra 2005 mu ich vtedy 85-ročný Jakub Palo vyložil ako *Palo Đuro, Eva Harár, rod. Palová, sestra Palovcov, Adam Palo. M. K. na ten čas richtárom*.¹⁶¹ Druhá verzia bude bližšia pravde, hoci nie je vysvetlený význam posledného mena, pretože v prvej ide v tomto smere iste o chybu. Kto bol teda ten štvrtý človek, vtedajší richtár? Žiaľ, meno richtára z toho roku nemáme v žiadnej úradnej listine. Existuje síce už raz citovaný daňový súpis za ovce z roku 1822, ale, žiaľ, meno richtára sa v ňom nenachádza, pretože asi žiadne ovce nemal. Máme však k dispozícii aspoň kánonicke vizitácie. Už niekoľkokrát citovaný vizitačný protokol nitrianskeho biskupa Jozefa Vuruma (1827 – 1838) z roku 1829 zachytáva záväzkovú listinu z roku 1824 týkajúcu sa tohto kríža. Tento vzácny prameň, ktorý sa v súčasnosti nachádza výhradne vo farskom archíve v Opatovej nad Váhom, keďže v Diecéznom archíve v Nitre absentuje, uvádza:

Crucis lapideae in medio Possessionis Nagy-Kubra cum dolorosa Matre fl. 8 v.v.

Niže podpisany zeznavam, že som zdvihel zlatich osem na šajnach na interes 6 od 100 rátajice totižto fundáciu križa kameného vprostred osady Velko-Kubranskej postaweného, pre kterich penezi bezpečnosť zavazujem zem oracu vo chotary Kubranskem ležici tak rečenu pod polom Kračina pod pol merice. Na toto pritomni spis widawam w Kubrej 25^{ho} Januara Roku 1824

*Pri pritomnosti naseho
Jana Liska richtara (+)
Adama Tvrdon (+)
Martina Malanya (+)
uradnich W. Kubranskich*

*Pavel Kratky (+)
obivatel Kubransky*

¹⁶⁰ MATEJKA, Pavel: *To kubranské pole*, s. 9.

¹⁶¹ AAV, f.: Veľká Kubrá. Stanislav Liška ad Martin Macko, 13. december 2009, Trenčín-Kubrá.

Nejedná sa však o pôvodnú fundačnú listinu. Z dokumentov kánonickej vizitácie konanej vo farnosti Opatová nad Váhom v roku 1816 sa totiž dozvedáme, že základina na jeho postavenie existovala oveľa skôr. Vo vizitačnom protokole sa píše, že uprostred obce filiálky Kubrá sa mal postaviť kamenný kríž na základe zbožného odkazu kubranskej rodáčky Evy Harárovej. Avšak dvesto zlatých, ktoré na tento úmysel poukázala, z dôvodu krachu finančného systému a devalvácie peňazí pokleslo na 28 zlatých. Tých 28 zlatých by sotva postačovali na jeho pozlátenie a jeho omalovanie. Aby sa medzitým aspoň týchto 28 zlatých zhodnotilo a aby sa rozšíril pozemok na postavenie kríža, bolo pri vizitácii nariadené uložiť ich na zúročovanie na bezpečnom mieste. Pieskovec na kríž sa plánoval získať z Lazov od kamenára.¹⁶²

Fundátorom kríža bola teda Eva Harárová z Palovskej rodiny. Jej bratia Juraj a Adam zrejme len v roku 1822 konečne túto stavbu zrealizovali. Spomínaný obyvateľ Pavol Krátky potom v roku 1824 prevzal 8 zlatých určených na údržbu s tým, že ročne bol povinný odvádzať 6 % z tejto sumy. Stanislav Liška na margo tohto priezviska poznamenáva, že ešte za jeho mladosti bývala rodina Palová i Krátkych na jednom grunte. V pravo Palovci, vľavo Krátky, obaja v domoch s výškami so spoločným dvorom. Je teda možné, že richtárom v roku 1822 bol niektorý z rodiny Krátkych a jeden z nich si potom aj prevzal peniaze na zúročenie.¹⁶³

Pôvodne po bokoch kríža stáli aj sochy sv. Jána Evanjelistu a sv. Márie Magdalény. Po postavení kubranskej kaplnky sochy však už neexistovali. Čo sa s nimi stalo, nevedno, vieme len, že ich hmotné zabezpečenie bolo so súhlasom ich fundátorov a podľa rozhodnutia diecézneho úradu z 22. apríla 1846 určené na kamenný kríž.¹⁶⁴ Tu uvádzame, tentoraz naozaj fundačný záväzok, tak, ako je zachovaný v prepise vyššie spomenutej kanonickej vizitácie:

Dotales fl. 20 N.V. columnarum duarum cum figuris S. Joannis Evangelistae et Marie Magdalena ad latera crucis lapidae in medio possessionis Nagy-Kubra erectarum a Georgio Babusa molitore Kubrensi et Joanne Liska juniore alias Malyán

Niže podpísani zeznavame, že na urytovanie figuri S. Jana Evangelisti a Marie Magdaleni pri bokoch kríža kameného vo prostred osadi Velko-Kubranskej jeden kazdi desat zlatich jakožto fundaciju klademe ale interes 6 od 100 ratajice každoročne splacat sa zawazujeme pre istotu fundacii podpisujice slobodne kopanične zeme torychto hore važi vespolek. Na toto pritomni spis widawame w Kubrej 31^{ho} Oktobra Roku 1826

Pri pritomnosti naseho
Jana Liski richtara (+)
Adama Tvrdon (+)
Martina Malanya (+)
uradnich Kubranskich

Gyuro Babusa mlinar (+)
Jano Liska mladči (+)
obivateli W. Kubranski

¹⁶² ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Canonica visitatio parochiae Apáthfalvensis anno 1816*, Cap. 3 (strany nečíslované).

¹⁶³ AAV, f.: Veľká Kubrá. Stanislav Liška ad Martin Macko, 13. december 2009, Trenčín-Kubrá.

¹⁶⁴ ARKFÚ Opatová nad Váhom: *Canonica visitatio parochiae Apáthfalvensis anno 1829*, s. 13.

*Priečelie kostola
s pieskovcovým
krížom. V pozadí
je drevený
misijný kríž.
(Martin Pristach,
Trenčín-Kubrá)*

V druhej listine sú výslovne zapísaní tí, ktorí prispeli na vyhotovenie sôch. Vidíme tam nám dobre známeho kubranského mlynára Juraja Babuša, manžela Anny Matejkovej. Druhý podpísaný bol zrejme synom vtedajšieho richtára.

Oba záväzky, napísané v slovenčine, sú však zaujímavé aj z iného hľadiska. Môžeme si napríklad podľa krížikov pri menách všimnúť, že ani jeden, richtára nevynímajúc, nevedel písať. Z jazykového hľadiska je zaujímavé používanie dvojitého w a premenlivé nestále používanie mäkkého i a ypsilonu. Neprehliadnuteľný je vplyv maďarčiny v prepise mien: Gyuro – Ďuro, Babus – Babuš, Malany – Malaň. Keďže v dobe spísania týchto dokumentov ešte nebola ustálená jednotná metrická sústava, zaujímavé sú aj miery. Vidíme, že Pavel Krátky dal do zálohu ornú pôdou s výmerou pol merice. Ide zrejme o tzv. prešporskú mericu, plošnú mieru rozlohy polí, ktorá predstavovala 500-650 štvorcových siah, teda okolo 1800-2150 m². V našom prípade by išlo o polovičnú rozlohu. Chotárny názov Kračina sa nachádza v súčasnosti v kubrickom chotári. Sú to bývalé role nachádzajúce sa oproti kubrickému cintorínu v strede lúk pod Kočinou horou.¹⁶⁵

Misijný kríž

Pri filiálnom kostole sa nachádza misijný kríž s letopočtom 1950. V skutočnosti však zachytáva len posledné misie, ktoré tu robili misionári Božieho Slova z Nitry. Ľudových misií tu bolo v prvých desaťročiach 20. storočia viacero a prvý misijný kríž tu stál už v roku 1923.

Ľudové misie redemptoristov

Kongregáciu najsvätejšieho Vykupiteľa, ľudovo nazývanú redemptoristi (z latinského redemptor – vykupiteľ) založil Alfonz Mária de Liguori (1696 – 1787) 9. novembra 1732 v mestečku Scala v Neapolskom kráľovstve. Alfonz de Liguori dal svojej Kongregácii presne vyhranený cieľ: hlásať Božie slovo najopustenejším misiami, duchovnými cvičeniami a vyučovaním náboženstva. Vďaka Klementovi Márii Hofbauerovi (1751 – 1820), rodákovi z Tasovic u Znojma na Morave, sa rehoľa, ktorá si niekoľko desaťročí zachovávala len regionálny charakter, rozšírila na sever za Alpy a neskôr do celého sveta.

Od roku 1849 začali pôsobiť redemptoristi v krajinách českej koruny. Slováci prvý raz zažili ich misie v roku 1869 v Starých Hamroch. Ide o farnosť v Beskydách pod Lysou Horou na Morave tesne pri slovenských hraniciach. Z druhej strany hraníc sú kysucké farnosti Makov, Vy-

¹⁶⁵ AAV, f.: Veľká Kubrá. Stanislav Liška ad Martin Macko, 13. december 2009, Trenčín-Kubrá.

soká nad Kysucou a Turzovka. Z týchto slovenských farností prichádzali mnohí veriaci na misie do Hamrov. Bezprostredným dôvodom pre príchod redemptoristov na Slovensko bol problém alkoholizmu, s ktorým ruka v ruke kráčala mravná i hmotná skaza obyvateľstva. Nitriansky biskup Augustín Roškoványi už v sedemdesiatych rokoch 19. storočia založil spolok striezlivosti pod názvom „Bratstvo svätého ruženca“. Kaplána Jána Kmoška v Hornom Vadičove poveril šírením tohto Bratstva. Po určitej dobe Kmoško zistil, že potrebuje účinnú pomoc, aby sa toto dielo uchytilo. Usúdil, že k rozšíreniu Bratstva by veľmi napomohli ľudové misie, ktoré by ľud vyburcovali. Najskôr sa mu podarilo získať pre misie svojho farára vo Vadičove, a pretože sa náhodou dozvedel, že misionári konajúci ľudové misie sa nachádzajú v Koclírove, písomne požiadal roku 1874 o možnosť apoštolských prác v jeho farnosti. Tamojší predstavený P. Ján Hayker túto prosbu prijal a cesta k prvým misiám bola otvorená.¹⁶⁶ Napriek tomu, že si redemptoristi nemohli kvôli politickým pomerom založiť až do roku 1921 stabilný kláštor na Slovensku a neustále museli čeliť obvineniam z protiuhorskej agitácie, podarilo sa im predsa len do konca 19. storočia misijné presadiť vo všetkých diecézach okrem Košickej. Začiatkom storočia, keď sa ľudové misie stali mimoriadne obľúbenými predovšetkým medzi vidieckym obyvateľstvom, konali ročne v priemere 10 – 15 apoštolských prác v rôznych farnostiach na Slovensku.

V roku 1912 o ľudové misie požiadal aj opatovský farár Anton Bárdy. Z listu nitrianskemu biskupovi, v ktorom oznamuje konanie misií vo svojej farnosti v čase od **31. októbra do 8. novembra 1912** a žiada o udelenie príslušných fakúlt pre misionárov, sa dozvedáme i mená redemptoristov. Mali nimi byť P. Ján Pluhař a P. Jozef Grigel.¹⁶⁷ O konkrétnom priebehu misií vieme viac z kroniky domu redemptoristov na Červenke u Litovli, odkiaľ misionári prišli: „Missie ve Vagapátfalva dosti pěkně se vydařila, ač počasí jako by se proti misionářům spiklo. Přšelo stále. Lid se však nedal nepohodou odstrašiti, chodil pilně do kostela a k sv. svátostem.“¹⁶⁸ Špecifikom redemptoristov bolo, že vždy zhruba po roku konali tzv. renováciu, čiže obnovu misií, ktorá trvala o niečo kratšie ako samotné hlavné misie. V opatovskej farnosti sa takáto renovácia po prvých misiách konala od 31. októbra do 7. novembra 1913. Cieľom bolo horlivých utvrdiť v dobrom, vlažných znova prebudiť, padnutých pozdvihnúť a lepšie ich zabezpečiť pred opätovným pádom. Obnovu vykonal dvaja rodení Slováci, zhodou okolností jediní, ktorých mala v tej dobe pražská provincia k dispozícii, P. Jozef Grigel a P. Karol Stašík. Kronikár si pri tejto obnove poznamenal: Obnova krásna.¹⁶⁹

Bolo zvykom, že farské ľudové misie sa podľa možnosti konali každých desať rokov. V prípade opatovskej farnosti to platilo takmer doslovne. V tom istom roku, keď bol založený kláštor redemptoristov v Kostolnej

¹⁶⁶ APV, f: Misionsberrichte I., Fasz.: Missionen in Ungarn - Neutra. Správa P. Karla Nováčka pre viedenského provinciála P. Josefa Kassewaldera, 21. december 1874, Červenka.

¹⁶⁷ DAN, f: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89/I. Opatovský farár Antona Bárdyho ad nitriansky biskup Viliam Batthyány, 2. október 1912, Opatová.

¹⁶⁸ APP, Kronika kláštiera Červenka u Litovle, zväzok III., s. 239.

¹⁶⁹ APP, Kronika kláštiera Červenka u Litovle, zväzok III., s. 255.

pri Trenčíne, sa vo farnosti Opatová konali druhé ľudové misie.¹⁷⁰ Bolo to **13. – 20. novembra 1923**. Misionármi boli opäť pátri z Červenky na Morave, P. Josef Říha a P. Alojz Pokorný. Opatovský farár Anton Bárty, ktorý bol v tej dobe už vážne chorý, bol na liečení v Taliansku.¹⁷¹ Zastupoval ho kaplán Ján Tiso z Trenčianskej Teplej. Ten tu však v tej dobe svoju výpomoc končil, ako sa dozvedáme z jeho listu, adresovaného na biskupský ordinariát do Nitry.¹⁷²

Ľud tu vraj misionári našli zachovalý, aj na pobožnosti chodil horlivo. Problémom boli podľa nich len blízke továrne, ktoré kazili mládež. Veľké negatívum videli v rozširovaní Havličkových¹⁷³ spisov medzi proletariátom. V rehoľnej kronike čítame zaujímavú poznámku o Kubrej: „V prífaŕnené obci Kubré vystavěli si pěkný kostelík. Dojížděli jsme tam, sloužili mši sv., zpovídali a kázali. Zhotovili si missionární kříž; v neděli byl slavně posvěcen za veliké účasti lidu. Přišel nejđ. p. opat z Trenčína s mitrou a berlou, aby slavnost byla velkolepější.“¹⁷⁴ Tento záznam je pre nás veľmi dôležitý, pretože dokazuje existenciu staršieho misijného kríža pri kostole v Kubrej, než je ten v súčasnosti. Na obnove misií, ktorá sa konala 9. – 14. decembra 1924 sa zúčastnili P. Josef Říha a P. Cyril Jež. Podľa záznamov to bola opäť veľmi krásna obnova s hojnou účasťou. Pri ukončení kostol nestačil. Spovedí bolo 1100 (vrátane 160 detí), sv. prijímaní bolo 2300.¹⁷⁵

Ľudové misie verbistov

Túto misijnú kongregáciu Spoločnosť Božieho slova, známejšiu pod ľudovým názvom verbisti, založil v druhej polovici 19. storočia v Holandsku nemecký kňaz Arnold Janssen (1837 – 1909). V rovnakom čase ako redemptoristi, v dvadsiatych rokoch minulého storočia sa aj ona uchytila na Slovensku.

Práve pátri verbisti konali tretie a štvrté ľudové misie vo Veľkej Kubrej. Prvé z nich sa uskutočnili **7. – 15. decembra 1935**. Z listu opatovského farára Jozefa Pietrika adresovaného biskupskému ordinariátu s prosbou o finančný príspevok sa dozvedáme, že tu boli traja kňazi, Misionári slova Božieho z Nitry. Žiaľ, ich mená nepoznáme. Vieme iba, že opatovský farár dostal príspevok 700 korún na vyplatenie výdavkov spojených s misiami.

Posledné ľudové misie vo farnosti Opatová nad Váhom prebehli pravdepodobne od **27./28. februára do 5. marca 1950**¹⁷⁶. Boli už vo veľmi napätej situácii. Uskutočnili sa len krátko predtým, než boli ako reakčné a nežiaduce zrušené všetky mužské rehole v Československej republike. Farárom v Opatovej bol v tej dobe Jozef Štefánek z Ľuborče, ktorý napriek všetkému pátrov verbistov zavolať. Pátri Juraj Gabura

¹⁷⁰ V deň skončenia misií v Opatovej v utorok 20. novembra využil P. Josef Říha príležitosť a zastavil sa pozrieť spolubratov v novozaloženom kláštore v Kostolnej. (APP, Kronika kláštora v Kostolnej pri Trenčíne. Zväzok I., s. 15.)

¹⁷¹ APP, Kronika kláštora Červenka u Litovle, zväzok III., s. 472.

¹⁷² „Úctivo oznamujem, že do Opatovej je nutné vyslať nového jurisdikciou farárskou zaopatreného zástupcu, keďže tamojší chorý pán farár, až v neurčitej dobe sa prinavrátí; moje poslanie 20-ho t. m. sa skončivšími missiami vyprší, ďalšiu skutočnú službu na dvoch farách len zo zdravotných dôvodov konať nemôžem.“ (DAN, f: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89/IV., List teplanského kaplána Jána Tisu biskupskému ordinariátu, 17. november 1923, Trenčianska Teplá.)

¹⁷³ Karel Havlíček Borovský (1821 – 1856) je považovaný za zakladateľa českej žurnalistiky a satiry. Istú dobu študoval v kňazskom seminári. V roku 1841 však z neho odišiel a stal sa až do konca života nekompromisným kritikom Cirkvi.

¹⁷⁴ APP, Kronika kláštora Červenka u Litovle, zväzok III., s. 472.

¹⁷⁵ APP, Kronika kláštora Červenka u Litovle, zväzok III., s. 488.

¹⁷⁶ Pán Stanislav Liška našiel u seba ešte misijný obrázok zo záveru misií, kde si poznamenal: „Na pamiatku od misionárov Spoločnosti Božieho Slova v roku 1950, V. trieda, v marci piateho.“ (AAV, f.: Veľká Kubrá. Stanislav Liška ad Martin Macko, 8. november 2009, Trenčín-Kubrá.)

Program preceďeň! 16. 11. 1935.

POZVANIE K MISIÁM.

Od 7.—15. decembra 1935 konajú sa vo farnosti Opatovskej misie dpp. misionárov z Nitry s nasledujúcim poriadkom:

SOBOTA, 7. DECEMBRA:

Odpoludnia o 1. hod. sv. spoveď detí s kázňou.
O 3. hod. odpoľ. vyzvanie Duchu sv., úvodná kázeň, sv. spoveď dospelých. V Kubre o 5. hod. odpoľ.

NEDEĽA, 8. DECEMBRA:

O 8. hod. ráno: sv. omša, sv. prijímanie detí i dospelých s preslovom. Spoveď sa od 1/26. hod. ráno.
O 8. hod. ráno v Kubre: kázeň, sv. omša, sv. prijímanie detí i dospelých s preslovom.
O 10. hod. dopoľ. kázeň a veľká sv. omša.
O 2. hod. odpoľ. cvičenie pre mužov a ženy spoločne.
O 3. hod. odpoľ. sv. ruženec. Oslava Panny Marie pre všetkých. Sv. spoveď žien.

PONDELOK, 9. DECEMBRA:

O 1/27. hod. ráno kázeň, sv. omša. Sv. spoveď žien.
O 8. hod. ráno v Kubre: kázeň, sv. omša.
O 2. hod. odpoľ. cvičenie pre panny, ich sv. spoveď.
O 1/25. hod. večer sv. ruženec, kázeň, litanie.
O 1/26. hod. večer v Kubre: sv. ruženec, kázeň, litanie.

ÚTOROK, 10. DECEMBRA:

O 1/27. hod. ráno kázeň, sv. omša. Sv. spoveď žien a panien.
O 8. hod. ráno v Kubre: kázeň, sv. omša.
O 2. hod. odpoľ. sv. spoveď žien a panien.
O 1/25. hod. večer sv. ruženec, kázeň, litanie.
O 1/26. hod. večer v Kubre: sv. ruženec, kázeň, litanie.

STREDA, 11. DECEMBRA:

O 1/27. hod. ráno kázeň, sv. omša so spoločným sv. prijímaním žien a panien.
O 8. hod. ráno v Kubre: kázeň, sv. omša so spoločným prijímaním žien a panien.
O 2. hod. odpoľ. cvičenie pre mláďencov, ich sv. spoveď.
O 1/25. hod. večer sv. ruženec, kázeň, litanie.
O 1/26. hod. večer v Kubre: sv. ruženec, kázeň, litanie.

P O Z N Á M K Y: Nemocní a starí, ktorí nemôžu prísť do kostola, nech sa ohlásia do útorka dopoludnia; odpoľ. sa im ohlási, kedy ich misionári vyspovedajú a sv. prijímanie podajú.
V piatok a sobotu sa bude popoludní zvoniť pol hodiny, aby sa všetci pomerili. Duchovná správa prosí, aby sa všetci misii zúčastnili a za hojné požehnanie pre ne sa modlili.

FARSKÝ ÚRAD V OPATOVEJ.

11. 12. 1935, B. 11. 11.

a Jozef Škoda boli ubytovaní v rodinách stolára Ondreja Sokola a kolára Dobiáša, kde sa aj stravovali.¹⁷⁷ Keďže sa už blížila Veľká noc, na záver upiekli Kubrania na poďakovanie misionárom veľkého bieleho piškótového baránka.¹⁷⁸

Takáto provokácia totalitného režimu však neostala bez odozvy. Farár Štefánek, ktorý mal už aj predtým problémy s upevňujúcou sa mocou komunistického režimu, bol neustále pod dohľadom špehov a štátnej bezpečnosti. Jedného dňa toho roku dostal predvolanie, aby sa dostavil na okresný úrad, a viac sa nevrátil. Farníci netušili, čo sa s ním stalo. Až po čase prišla tajná zvesť, že je zatvorený v Močenku bez povolenia návštev. Štefánkovi všetko zobrali, roky robil v Dubnici, kde sa s ním mali možnosť tajne stretnúť aj Kubrania. Farnosť núdzovo zastupovali kňazi z okolitých farností, poväčšine z Trenčianskej Teplej.

Misijný program tretích ľudových misií v opatovskej farnosti (DAN, f.: Acta, sign. 36-I)

Kríž na cintoríne

Je možné, že prvý kríž tu bol postavený hneď pri zriadení cintorína v roku 1726. Ten, ktorý tu môžeme v súčasnej dobe vidieť, je už mnohý v poradi, ale je pravdepodobné, že sa nachádza stále na mieste pôvodného. Možno tak usudzovať podľa zhruba 200-ročných líp, ktoré stoja po stranách. Súčasný kríž zhotovilo mesto Trenčín a posvätil ho opatovský pán farár Teodor Ferko 1. novembra 2000.

Horný kríž

Kríž na hornom konci dediny je kríž s letopočtom 1929. Nič isté o ňom nevieme, ale je tu domnienka, že pôvodne stál v Zábraní. Keď bola táto časť vyvlastnená pre potreby armády, kríž obec preniesla, zrekonštruovala a postavila na terajšie miesto. Pán Stanislav Liška si spomína, že v roku 1949 sa konala k tomuto krížu slávnostná procesia. Sprievod šiel z kostola, ale či tam potom bola posviacka ozimín alebo oslava 20. výročia jeho postavenia, si už nepamätal.

¹⁷⁷ AAV, f.: Veľká Kubrá. Stanislav Liška ad Martin Macko, 8. október 2009, Trenčín-Kubrá.

¹⁷⁸ AAV, f.: Veľká Kubrá. Magdaléna Lišková ad Martin Macko, 27. október 2009, Opatová nad Váhom.

Lurdská jaskyňa

Lurdská jaskyňa stojí na mieste, kde slávil svoju primičnú sv. omšu 14. júla 1929 kubranský rodák Štefan Hlaváč. Niekoľko dní pred svojou kňazskou vysviackou ešte ako diakon napísal nitrianskemu biskupovi Karolovi Kmetkovi:

.....

„Vaša biskupská milosť. Podpísaný úctive žiadam Vašu milosť, že by mi ráčila dovoliť slúžiť prvú sv. omšu *sub divo* 14. júla toho roku. U nás totiž vo V. Kubre máme malý kostol a v Opatovej tiež nie je väčší a v páde priaznivého počasia bude asi väčší nával ľudu. Zároveň prosím Vašu milosť o udelenie iurisdictione zpovedať, jestli to ráčite uznať za vhodné. Vysvätený budem 5. júla tu v Olomouci. Už len niekoľko dní ma delí od dosiahnutia svojho cieľa. Z tejto príležitosti ešte ráz srdečne ďakujem Vašej milosti za všetky mi preukázané

Posviacka lurdskej jaskynky 14. júla 1941. Nad ňou je stará horná škola. (PPM)

dobrodenia, ktorými ste mi dopomohli k cieľu. Vzhľadom na primí-
cie všetko som už oznámil nášmu vdp. farárovi msgr. Dierovi.¹⁷⁹

Veľkú zásluhu na vybudovaní jaskynky má pani učiteľka Elena Ragulová. Postavili ju priatelia vdp. Hlaváča, Ján a Štefan Beták. Jej posviacka sa uskutočnila 14. júla 1941. Na päťdesiate výročie postavenia tu celebraval sv. omšu salezián ThDr. Anton Hlinka z Bratislavy, ktorý veľmi dobre poznal prof. Hlaváča a ktorý má veľké zásluhy na vydaní jeho autobiografie *Po priamych cestách*. Pri tejto príležitosti odhalil aj pamätnú tabuľu na bývalej dolnej škole, dnes lekárni, ktorá nesie jeho meno. Zároveň bolo pomenované po prof. Hlaváčovi aj kubranské námestie.

Lurdkú jaskyňu, sklo a sochu P. Márie zničili dvaja mládenci, asi sedemnásťroční, z ulice Pred polom, Kubrá-Trenčín v nedeľu 30. novembra 2008 o 3:30 nadržanom. V susednom dome počuli zrinčať sklo, zavolali políciu a tá so psom našla – vystopovala mláďencov v Hájiku za cintorínom. Mláďenci sa k činu priznali.¹⁸⁰ Z obetavosti niekoľkých Kubranov bola však čoskoro lurdká jaskynka opäť obnovená.

¹⁷⁹ DAN, f.: Parochiae dioecesis Nitriensis, Opatová 89/IV. Žiadosť diakona Štefana Hlaváča o dovolenie slúžiť primičnú omšu pod nebom, 28. jún 1929, Olomouc.

¹⁸⁰ AAV, f.: Veľká Kubrá. Stanislav Liška ad Martin Macko, 8. október 2009, Trenčín-Kubrá.

Lurdká jaskynka v neskoršom období (PPM)

Kubranské deti s učiteľom Antonom Hackenbergom pri dolnej škole v roku 1934

Záver

Veľká Kubrá je obcou, ktorá si aj po svojom zlúčení s mestom Trenčín (1. január 1972) dokázala ešte dlhú dobu uchovať svoju identitu. Je však isté, že aj ona podľahne tlaku urbanizácie a stratí svoju tvár. Pole, ktoré ju ešte aspoň vizuálne oddeľuje od Trenčína, bude vzhľadom na zmeny v územnom pláne mesta, zastavané. Za posledné dve desaťročia však už aj priamo v nej vyrástli domy ohradené múrom, ktoré už nemajú nijaký architektonický súvis s pôvodnou obcou. Tento fenomén vytvárania novodobých dobrovoľných get je znakom našej doby. Tak ako komunizmus prišiel s myšlienkou čistého funkcionalizmu a uniformizmu očisteného od všetkého ľudského, dnešná doba nás núti myslieť len na to, čo sa nachádza dnu za naším plotom, pričom celok nám často uniká. Ešte v prvej polovici 20. storočia aj Veľká Kubrá tvorila akoby jeden organizmus žijúci svojím životom. Každý vedel, čo je jeho (hoci aj vtedy sa sporili o majetky), ale zároveň bola jeho aj celá obec. Znárodnenie a násilné obrátenie ľudí o ich pôdu a majetok, ktorý zvelaďovali celé generácie, pod heslom všetko všetkých, viedlo k tomu, že nakoniec sa stratil cit pre zvelaďovanie spoločného a nikoho nebolo nič. S každým starým Kubranom odchádza nenávratne aj časť starej Kubrej. Pri “vypratávaní” domov končia poväčšine všetky staré listy, fotografie a iné dokumenty s priliehavým označením “haraburdy” v kontajneri. Takýmto spôsobom sa ale už navždy stratilo nemálo toho, čo by sme mali ochraňovať ako svoje vzácne dedičstvo. Ďakujem preto všetkým, ktorí majú aj v súčasnosti odvahu plávať proti prúdu a starajú sa o udržiavanie a zvelaďovanie toho hmatateľného, ale aj duchovného, čo nám tu zanechali naši predkovia.

*Kubranské deti na výlete
s pani učiteľkou Štefániou
Hajdukovou v Trenčianskych
Tepliciach v roku 1937 (VAA)*

Zusammenfassung

Die erste schriftliche Erwähnung der Ortschaft Veľká Kubra (Kubra magna, Groß Kubra, Nagy Kubra, Csakfalva) stammt aus dem Jahre 1265. Es handelt sich um eine ehemalige Gemeinde im Trentschiner Komitat, heute ein Teil der Stadt Trenčín, die ein Bestandteil der Trentschiner Burgherrschaft war. Kirchlich gehörte sie der Diözese von Nitra an, wobei sie in ihrer Geschichte Filliale einiger Pfarreien (Dobrá, Trenčianska Teplá, Soblahov, Opatová nad Váhom), aber nie eine eigenständige Pfarrei war. Interkonfessionelle Turbulenzen machten keinen Halt vor der Ortschaft. In der Reformationszeit wurde die Gemeinde evangelisch, später, in der Zeit der Gegenreformation, dank der Verdienste von Jesuiten und der Familie Illésházy -den Erbherren der Trentschiner Herrschaft, die zurück zum Katholizismus übertraten- wurde sie wieder rein katholisch.

Diese mittelgroße Gemeinde (in der Zeit, kurz vor Aufhebung der Leibeigenschaft in Ungarn in der Mitte des 19. Jahrhunderts, zählte sie nur rund fünfhundert Einwohner) behielt und entwickelte wie kaum eine andere in der breiten Umgebung Trentschins ihr kulturelles und religiöses Bewusstsein auch im 20. Jahrhundert. Bis heute wurden mehrere literarische Werke über Veľká Kubra geschrieben, die ihre Geschichte und Folklore aufzeichnen. Trotzdem gibt es immer noch einige unbeachtete Bereiche. Diese Publikation stellt eine Ergänzung zu den bisherigen monographischen Studien dar. Sie erarbeitet das bisher nicht erwähnte Phänomen des religiösen Lebens in der Gemeinde. Während der kommunistischen Totalität war es unmöglich, dieses Thema weder ernsthaft zu untersuchen noch offiziell zu veröffentlichen, und nach der Wende fand sich niemand, der sich dessen angenommen hätte. Als Ausgangspunkt zur Verarbeitung von dieser Untersuchung dienten die meist bis heute erhaltenen sakralen Objekte auf dem Gemeindegebiet. Es wurden vor allem bisher noch nicht genützte Materialien aus kirchlichen Archiven verwendet.

Auf den ersten Blick nicht sehr bedeutsame kulturell-bauliche Artefakte (die ältesten beschriebenen Objekte stammen von der Jahrhundertwende vom 18. zum 19. Jahrhundert) können uns bei einem näheren Hinsehen doch Vieles sagen und enthüllen. Die Kirche, jede Statue, jedes Kreuz wurden hier aus einem konkreten Grund gebaut und aufgestellt, von konkreten Menschen, die sich entschieden, ihre finanziellen und materiellen Mittel für die Realisierung aufzuopfern. Es handelte sich nicht um eine ästhetische Feinabstimmung des Dorfes, sondern um konkretes, greifbares Erleben des eigenen Glaubens und der religiösen

Überzeugung. Aus diesem Grund wird auch in dieser Publikation die Mühe unternommen, nicht nur einzelne Kulturdenkmäler zu beschreiben, sondern vielmehr auf deren Hintergrund das Leben der konkreten Personen zu sehen, die hier vor uns lebten und die hinter dem Aufbau und Erhaltung der Denkmäler standen. Wie eine bestimmte Linie zur Beschreibung dieser kleinen, auf keinen Fall aber uninteressanten lokalen Geschichten, hat mir auch die monographische Studie meines Dissertationsbetreuers auf dem Institut der kirchlichen Geschichte der Wiener Universität, der Prof. Rupert Klieber: *Jüdische – christliche – muslimische Lebenswelten der Donaumonarchie 1848-1918*. gedient.

Prílohy

Menoslov veľkokubranských richtárov

Zoznam zachytáva richtárov z obce Veľká Kubrá do začiatku 20. storočia. Pridržia sa Fojtíkovej štúdie *Z histórie Kubry*, ale je doplnený o ďalších richtárov, ktorých mená sa podarilo objaviť v rôznych úradných listinách a daňových súpisoch.

1550 –	• Benedikt Palyo	1801 –	• Ján Malan
1596 –	• Ondrej Petrovič	1811 –	• Ján Hlaváč
1602 –	• Jakub Palič	1824 –	• Ján Liška
1608 –	• Ondrej Mateják	1824 –	• Martin Malaň
1609 –	• Juraj Hlaváč	1826 –	• Ján Liška
1613 –	• Martin Palio	1838 –	• Ondrej Tvrdoň
1623 –	• Ondrej Duras	1841 – 1842	• Ján Krátky
1635 –	• Ján Malan	1843 –	• Adam Liška
1643 –	• Jan Malan	1844 –	• Ondrej Hlaváč
1651 –	• Martin Malan	1845 – 1846	• Štefan Matejka
1700 –	• Štefan Duras	1849 –	• Ján Maláň
1701 –	• Juraj Malan	1852 – 1855	• Martin Švejda
1715 –	• Andreas Matejko	1858 – 1859	• Ondrej Tvrdoň
1718 – 1720	• Ján Petrovjez	1861 – 1864	• Ján Matejka
1738 –	• Ondrej Ševcoviech	1865 – 1867	• Pavel Hlaváč
(1750) –	• Ondrej Král	1867 – 1868	• Ján Matejka ¹⁸¹
1770 –	• Ján Sokol		• Jozef Matejka
1779 –	• Ján Janíček	1876 –	• Ján Kubrický
1790 –	• Ondrej Ševcech	1880 – 1883	• Ondrej Matejka
1791 – 1792	• Adam Masarech	1898 – 1902	• Ondrej Dobiáš

¹⁸¹ Tu je istá nejasnosť. Fojtík uvádza ako richtára v rokoch 1867 – 1868 Jána Matejku, pri súčasnom bádani však bol v dokumentoch z rovnakého obdobia písaný ako richtár Veľkej Kubrej Jozef Matejka. Porov. napríklad kúpno-predajnú zmluvu z 15. apríla 1868, ktorá je uvedená nižšie.

Obec Veľká Kubrá ako fliálka viacerých katolíckych farností

I. DOBRÁ (13./14. storočie – cca 1675)

- 1332 • Tomáš
- 1584 • je zaznamenané, že do katolíckej farnosti Dobrá patrila obec Dobrá, Kubrá a Kubrica. Neuvádza sa meno farára v tomto desiatkovom súpise.
- 1674/1675 • farský kostol v Dobrej bol pričlenený ku katolíckej farnosti Trenčianska Teplá pre nedostatok kňazov v Nitrianskej diecéze a pre zlé hospodárske zabezpečenie.

II. TRENČIANSKA TEPLÁ (cca 1675 – 17. 2. 1726)

- 1676 – 1702 • Ján Domanižaj
- 1702 – 1705 • Gašpár Bárdy
- 1705 – 1725 • Štefan Dubnicaj

III. SOBLAHOV (17. 2. 1726 – 23. 10. 1789)

- 1726 – 1729 • Jozef Vábel
- 1729 – 1735 • Štefan Demeter
- 1735 • Daniel Kolačáni
- 1735 – 1736 • Fratišek Ripňanský
- 1736 – 1737 • Baltazár Kapráni
- 1737 – 1743 • Štefan Bátora
- 1743 – 1744 • Ondrej Cabala
- 1744 • Martin Lukáč
- 1744 – 1746 • Imrich Kúty
- 1747 – 1752 • Pavol Klenovič
- 1752 – 1754 • Juraj Kudoláni
- 1754 – 1767 • Jozef Ďuriš
- 1767 – 1774 • Ján Štrbavý
- 1774 – 1776 • Ondrej Mesároš
- 1776 – 1789 • Ján Culík

IV. OPATOVÁ NAD VÁHOM (23. 10. 1789 – ...)

- 1789, okt. 25. – 1798 • Ján Mihalovič / zomrel v Opatovej
- 1798, júl 14. – 1832 • Štefan Heszterenyi / zomrel v Opatovej
- 1832, sept. ? – 1843 • Andrej Hann / zomrel v Opatovej
- 1843, jan. ? – 1844, júl 05. • Ján Dualský / vymenovaný za farára do Beckova

Použitá literatúra:

- ĎURČO, Marek – Nemeš, Jaroslav: *Miscellanea ecclesiastica Nitriensia I. Quellen zur Geschichte des Bistums Neutra*. Kraków 2007, s. 263.
- ĎURČO, Marek: *Miscellanea ecclesiastica Nitriensia II*. Rukopis 2010.

Použité pramene:

- ŠA Bratislava, Zbierka cirkevných matrik,; *Matricula parochiae Apatfalvensae et Nagy Kubrae 1789 – 1842*.
- ArPh Opatová nad Váhom: *Chronica parohiae 1852 – 1922*.
- ArPh Opatová nad Váhom: *Diarium peceptionis et erogationis Ecclesiae consecratae Apáthfalvensis procuratum per me Stephanum Heszterenyi secundum Parochum Loci Apáthfalva, Filialis Nagy-Kubra ab Anno 1798*.

- (1844, júl 05. – 1844, 1844, okt. 10. – 1855, sept. 06. 1855, nov. 04. – 1864 1864, máj 24. – 1874, dec. 31. (1863 – 1871 je v matrikách uvádzaný aj istý františkán Kazimír Matejčík) 1875, jan. 01 – 1899, aug. 15. 1899, aug. 21. – 1925, jan. 05.
- Juraj Žilincík / dočasný správca farnosti)
 - Štefan Galvanek / zomrel na choleru v Opatovej
 - Jozef Folkmann / odišiel na odpočinok
 - Juraj Zermeg / vzdal sa farnosti
 - Ján Záriecký / zomrel v Opatovej
 - Anton Bárdy / zomrel v Budapešti

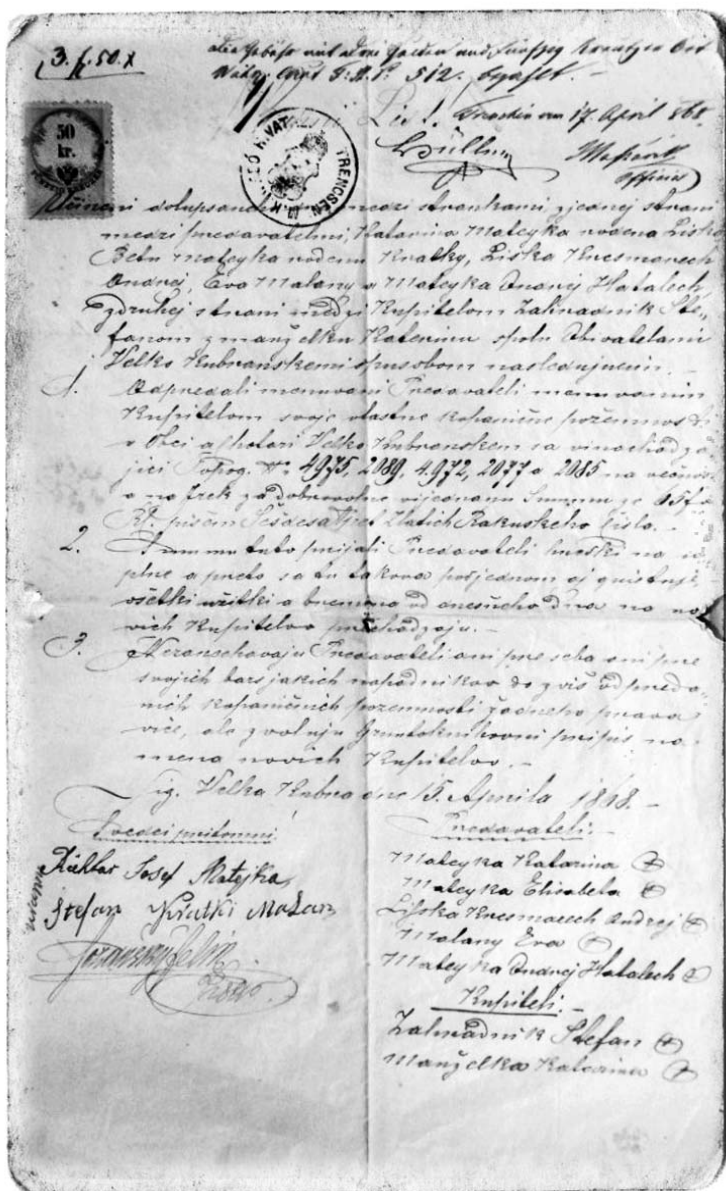
Súhrnný súpis sakrálnych objektov vo Veľkej Kubrej

Názov objektu	Rok vzniku	Poznámka	Reštaur.
Zvonica	1805 na mieste staršej zvonice	cca. 1905 asanovaná	
Pieskovcový kríž	1822		2001
Sochy sv. Jána Evanjelistu a sv. Márie Magdalény	1826	asanované pri stavbe kaplnky 1844	
Kaplnka	1845	asanovaná 1902	
Socha Nepoškvrnenej Panny Márie	1861		2004
Socha sv. Jána Nepomuckého	1861	od roku 1974 sadrová kópia (originál uschovaný v kostole)	2009
Dolný kríž	1876 na mieste staršieho kríža		2001
Kostol	1905		
Horný kríž	1929		
Lurdská jaskynka	1941		
Socha sv. Floriána	1943		
Misijný kríž	1950 na mieste staršieho kríža		
Kríž na cintoríne	2000 na mieste staršieho kríža		

Príklad kúpno-predajnej zmluvy

Tento dokument skončil pri jednom z jarných upratovaní v Kubrej v kontajneri. Šťastnou zhodou okolností sa ho (a niekoľko ďalších) ale podarilo zachrániť. Ide o kúpno-predajnú zmluvu z 15. apríla 1868, ktorá zachytáva odkúpenie niekoľkých parciel od Kubranov Kataríny a Alžbety Matejkovej, Ondreja Kumanech Lišku, Evy Maláňovej a Ondreja Hatalech Matejku nám dobre známymi manželmi Štefanom a Katarínou Zahradníkovými. Zmluvy tohto typu boli až do deväťdesiatych rokov 19. storočia spisované v slovenčine, ktorá bola potom striktnie nahradená maďarčinou. Dokument je ofrankovaný a v hornej časti je po-

tvrdenie o zaplacení manipulačného poplatku – 3 zlatých a 50 denárov východnej meny. Zaujímavosťou je, že toto je písané po nemecky. Ako vidieť, richtárom v tom čase bol istý Jozef Matejka. Vzhľadom na našu tému je zaujímavé, v akom množstve Štefan Zahradník a jeho manželka boli schopní zväčšovať svoj nehnuteľný majetok. Z odpadu bola totiž zachránená aj iná zmluva zo 16. mája 1858, v ktorej títo dvaja takisto odkupujú nejakú roľu od Jána a Betky Liškových. Majetok manželov Zahradníkových bol teda naozaj rozsiahly a niet sa čo čudovať, že po ich smrti sa stal dôvodom desaťročie trvajúceho právneho sporu, do ktorého bol chtiac-nechtiac zatiahnutý aj opatovský farár.

(Martin Pristach, Trenčín-Kubrá)

Zoznam použitých archívov a literatúry

1. Archivum Provinciae Pragensis Redemptoristarum (**APP**)
2. Archivum Vice-Provinciae Bratislaviensis Redemptoristarum (**APB**)
3. Diecézny archív Nitra (**DAN**)
4. Archív Rímskokatolíckeho farského úradu (**ARKFÚ**)
5. Štátny archív Bytča (**ŠA Bytča**)
6. Štátny archív Bratislava (**ŠA Bratislava**)
7. Štátny archív Trenčín (**ŠA Trenčín**)
8. Vlastný archív autora (**VAA**)
9. Pozostalosť po Pavlovi Matejkovi Trenčín-Kubrá (**PPM**)

1. ADAM, Adolf: *Liturgika. Kresťanská bohoslužba a její vývoj*. Vyšehrad 2001, 471 s. ISBN 80-7021-420-1.
2. DOLINSKÝ, Juraj: *Cirkevné dejiny Slovenska 1*. Bratislava: Dobrá kniha, 2001, 133 s. ISBN 80-7141-363-1.
3. ĎURČO, Marek: Príspevok k dejinám správy Nitrianskej diecézy. In: *Historické rozhľady III*. 2006. Ročenka katedry histórie FF UCM, Trnava 2006, s. 69-101. ISBN 80-89220-30-4.
4. ĎURČO, Marek: Patrocíniá kostolov v Nitrianskej diecéze do konca 18. storočia ako prejav miestnej úcty. In: *Ružomberský historický zborník II*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2008, s. 95-131. ISBN 978-80-8084-405-9.
5. FOJTÍK, Juraj: *Z histórie Kubry*. Trenčín: Mestské kultúrne stredisko, 1985. 67 s.
6. KLIEBER, Rupert: *Jüdische – christliche – muslimische Lebenswelten der Donaumonarchie 1848-1918*. Wien: Böhlau, 2010. 294 s. ISBN 978-3-205-78384-8.
7. KRAPKA, Emil; MIKULA, Vojtech (ed.): *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*. Cambridge: Dobrá kniha, 1990, 526 s. ISBN 0-919865-56-9.
8. MALÝ, Karel; SIVÁK, Florián.: *Dejiny štátu a práva v Česko-Slovensku do roku 1918*. Bratislava: Obzor, 1992, 404 s. ISBN 80-215-0221-5.
9. MANNOVÁ, Elena: *Krátke dejiny Slovenska*. Bratislava: InfoDigest, 2003. 370 s. ISBN: 80-88880-42-4.
10. MATEJKA, Josephus: *Descriptio historica expositionis universalis Viennensis, a 1. Maji, usque 2. Nov. 1873 asservate, nec non-periphe-*

- riae Sakolcza Posoniensis aliarumque rerum maxime memorabilium in unum collecta.* Skalica: Typis Filiorum Francisci Xav., 1874, 265 s.
11. MATEJKA, Pavel: *To kubranské pole.* Trenčín-Kubrá: Ludoprint, 1998. 103 s. ISBN 80-967933-5-7.
 12. MATEJKA, Paľo: *Akože ťa zabudnúť.* Trenčín-Kubrá: Digital graphic, 2000, 165 s. ISBN 80-968357-1-8.
 13. MATES, Vladimír: *Jména tajemství zbavená: malá encyklopedie nejčastějších příjmení.* II. díl. Praha: Nakladatelství Epoque, 2003. ISBN 80-86328-30-9.
 14. MOLDANOVÁ, Dobrava: *Naše příjmení.* Praha: Agentura Pankrác, 2004. ISBN 80-86781-03-8.
 15. NÉMETHY, Ludovicus: *Series parochiarum et parochorum archidioecesis Strigoniensis ab antiquissimus temporibus usque annum MDCCCXCIV.* Strigonii: Typis Gustavi Buzárovics, 1894, 1064 s.
 16. *Slovenský biografický slovník.* II. zväzok. E-J. Martin 1987, s. 289.
 17. ŠABO, Martin: *Štát a cirkvi na Slovensku: Vývoj financovania cirkví.* Bratislava: Redemptoristi, 2006. 136 s. ISBN: 80-969600-2-4.
 18. ŠIŠMIŠ, Milan (ed.): Trenčín: *Vlastivedná monografia 1.* Bratislava : Alfa, 1993, 382 s. ISBN 80-05-01114-8.
 19. Kolektív autorov: *Súpis pamiatok na Slovensku, zväzok druhý K-P.* Obzor, Bratislava, 1968.